

Hevdenem

- çıkarken* ●
- ulusal mücadelede yeni bir dönem* ●
- self determination ve kürt ulusal hareketi* ●
Bayram Ayaz
- kürt halkının hakları bildirgesi* ●
- tevgera siyastî ya kurd pewîst e ku xwe nu bike* ●
İbrahim Güçlü
- özal sonrası türkiye ve cephe çalışmaları* ●
J.Rojdar
- irak kürdistan demokrat partisi kongresinden izlenimler* ●
Bavê Nujin
- pêvajoya "nu"* ●
Cemal Batun
- hevgirtin-pdk genel başkanı hemreş reşo ile görüşme* ●
- kürt sorununda kalıcı çözüm: ulusal duyguları şekillenmiş çağdaş demokrat kürt kişiliği* ●
İsmail Göldaş
- ji bo çi kovar, ne rojname?* ●
Bubê Eser
- dayatan sorunlar* ●
T.Bayrak
- kürt kadın hareketinin perspektifi* ●
Fatma Karahan
- mohra terorîzmê tekoşîna serxwebuna gelê kurd difetisêne* ●
Bareş Batte
- kendini yeniden tanıyan bir halk : kürtler* ●
Rohat
- uluslaşma sürecinde kürt ulusal değerleri* ●
S. Ferman
- barış sempozyumunun ardından* ●
Remzi Çakın

Hevdem

KOVARA SİYASİ Ü ÇANDI

Rastl Basın Yayın Dağ. Ltd. Şti. Adına
M. Sıddık TAŞDEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ergün GÜMGÜM

MERKEZ VE YAZIŞMA ADRESİ

Guraba Hüseyinağa Mah. Dağarcık Sok.
No :32/22 Aksaray - İSTANBUL
Tel : 631 11 41 Fax : 523 75 11

DIYARBAKIR İRTİBAT BÜROSU : Arif Sümerkan
Ali Emirl 5.Sok.Mezopotamya Apt.No: 1
Yenişehir - DIYARBAKIR

ANKARA İRTİBAT BÜROSU : Ali Osman Erdikil
Cihan Sok. Mert İshani No: 12/1 Tel : 231 08 13
Sıhhiye - ANKARA

YURT DIŞI TEMSİLCİLİKLERİ
ALMANYA

MERKEZ : Bayram Moolle Gelderblöm Str.91
47139 DUISBURG Tel: 203 42 81 57

OSNABRUCK : M.Witte Jahn Str. 25 (Hinterhof)
49080 OSNABRUCK

BERLİN : Burhan Çelik Pücker Str. 26/A
Tel: 30 612 74 87 10997 BERLİN

KÖLN : A. Akpınar Neusser Str. 378 50733 KÖLN
Tel: 221 768487-769121 Fax: 221 7607294

STUTTGART : A. Rıza Sever Schickhardt Str. 51
70119 STUTTGART

KARLSRUHE : Kutbettin Özer Waldhorn Str. 15
Tel: 721 695810 76131 KARLSRUHE

DORTMUND : Hacı İnekl Brüsseler Str. 4
44147 DORTMUND

DANİMARKA : F. Kaya C/O Kristensen Huldovrevej 269
Telefax: 45 312 87357 2650 HVIDOVRE

FRANSA : Z.Belean 3 Rue Jacques Louvel Tessler
Tel: 33 140030610 75010 PARIS

HOLLANDA : E.İ. Kavak Kleine Over Str. 22
Tel: 31 84 421205 7411 JL.DEVENTER

İNGİLTERE : K. Şiyar P.O. Box 155
Tel: 44 71 2319302 COXONW-LONDON

İSVEÇ : T. Bayraktar K.Media Centrum Tegner Gatan 37
Telefax: 46 8 247574 4.Tr STOCKHOLM

NORVEÇ : Ş. Bilgiç Helleradgrenda 115
Tel: 47 222 78169 0672 OSLO.6

YUNANİSTAN : H. Yılmaz Box 25 049 TK
Tel: 30 1 2650958 10026 ATHENE

ABONE KOŞULLARI

Yıllık : 240.000 TL. 6.Aylık : 120.000 TL.

AVRUPA

Yıllık : 70 DM 6.Aylık : 35 DM.

BANKA HESAP NO :

Kurtuluş Pariak Akbank İst. Aksaray Şb.
Hes. No: 0009016-7/A00/01

Kurtuluş Pariak Pamukbank İst. Aksaray Şb.
Hes. No: 102-01225043

Dizgi : ADAR AJANS

Baskı : AYDINLAR MATBAASI

Arka Kapak : Jamal Abdo (Yasak Bayrak)

İÇİNDEKİLER

çıkarken 0 1

ulusal mücadelede yeni bir dönem 0 3

self determination ve kürt ulusal hareketi 0 10
Bayram Ayaz

kürt halkının hakları bildirgesi 0 16

tevgera siyasi ya kurd pewist e ku xwe nu bike 0 20
İbrahim Güçlü

özal sonrası türkiye ve cephe çalışmaları 0 27
J.Rojdar

irak kürdistan demokrat partisi 0 33
kongresinden izlenimler
Bavê Nujin

pêvajoya "nu" 0 36
Cemal Batun

hevgirtin-pdk genel başkanı 0 39
hemreş reşo ile görüşme

kürt sorununda kalıcı çözüm: ulusal duyguları 0 44
şekillenmiş çağdaş demokrat kürt kişiliği
İsmail Göldaş

ji bo çi kovar, ne rojname? 0 51
Bubê Eser

dayatan sorunlar 0 55
T.Bayrak

kürt kadın hareketinin perspektifi 0 58
Fatma Karahan

mohra terorizmê, tekoşîna serxwebuna 0 61
gelê kurd difetisêne
Bareş Batte

kendini yeniden tanıyan bir halk : kürtler 0 63
Rohat

uluslaşma sürecinde kürt ulusal değerleri 0 70
S. Ferman

barış sempozyumunun ardından 0 72
Remzi Çakın

kamuoyuna 0 75

ÇIKARKEN

Elinizdeki bu dergiyle ulusal demokratik basın dünyasında yeni bir dergi daha mücadeleye katılmış oluyor.

Bugün ülkemiz dünyanın ekonomik ve stratejik bakımdan çok önemli olan Ortadoğu bölgesinde dört sömürgeci devlet tarafından paylaşırılmış, talan, baskı, sömürüyle karşı karşıyadır. Yeraltı ve yerüstü zenginlikleri acımasızca talan edilmekte ve sömürgeciler bu zenginliği talan ederken, Kürt insanının bütün haklarını işkencelerle, baskı ve zulümle ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Buna karşılık Kürt ulusu 19.yy'dan günümüze bu sömürgeciliğe karşı onurlu bir mücadele ile ulusal haklarını kazanmak için savaşım vermektedir. Bu mücadelede Şeyh Ubeydullah, Bedirhanlar, Sımko, Şeyh Mahmut, Koçgiri, Şeyh Sait, Ağrı, Dersim, Mahabad, Güney Kürdistan ve diğer ayaklanmalarla mücadelesini sürdürdü.

Ülkemiz Kürdistan 21.yy'a girerken büyük bir mücadele örneği sergileyerek özgür uluslar ailesindeki yerini almaya çalışıyor. Güney Kürdistan'da özgür bir toprak parçası oluşmuş durumda, burada yapılan demokratik seçimlerle oluşan Kürdistan parlamentosu, Kürt Federe Devleti'ni ilan ederek, Kürdistan tarihinde yeni bir dönemin başlangıcını yapmıştır. Doğu Kürdistan'da gerici İran rejiminin Kürt halkına ve onun önderlerine karşı yürüttüğü terör ve yok etme politikasına rağmen Kürt ulusal güçleri büyük bir mücadele örneği sergileyerek direniyor. Suriye'de Kürt halkı haklarını kazanmak için yoğun bir çaba içinde son olarak yeni oluşturulan birlikteliklerle mücadele mevzilerini geliştirmeye çalışıyorlar.

Kuzey Kürdistan'da T.C'nin kuruluşundan itibaren büyük bir mücadele başlatılmış ve halende sürdürülmektedir. Koçgiri, Şeyh Sait, Ağrı, Dersim halk hareketlerini bastıran sömürgeciler 1938'den sonraki 20 yıllık suskunluğa bakarak bu meseleyi hallettiklerini sandılar. Fakat Kürtler boş durmuyorlardı. 1959'da 49'larla başlayan Kürt yurtsever demokratlarının mücadelesi 1965 yılında K.D.P'nin kurulmasıyla örgütlü bir mücadeleye dönüşmüş, daha sonra DDKO'larla sürdürülmüştür. 12 Mart Faşizminin mahkemeleri KDP ve DDKO'yu yargılamakta aslında kendini yargılar bir duruma düşmüştür. Salonlara sığdırılan bir avuç yurtsever devrimcinin kıvılcımı bugün bütün Kürdistan'a yayılmıştır. 12 Mart sonrası Kürdistan ulusal hareketi artık bütünüyle Türk solundan ayrılmayı önüne koyan, sömürgecilik tespitini ve ayrı örgütlenme şiarını geliştiren bir yapıya kavuşmuştur. Kürdistan ulusal hareketi *dönemin örgütsel anlayışı, dünyanın içinde bulunduğu durum, Kürt örgütlü mücadelesinin daha gençlik çağını yaşaması* gibi nedenlerle 12 Eylül darbesinin bastırmasıyla dağılmaya yüz tuttu. Ama bu geçici bir durumdu ve Kürdistan'da mücadele daha da kızışarak devam etti ve ediyor. Sömürgecilerin bütün baskı, zulüm ve katliamlarına Kürt halkı direnerek cevap veriyor. Kürdistan gençliği dağda, şehirde özgür-

lük ağacını kanlarıyla suluyor. T.C. sömürgecileri Kürdistan meselesini kökünden halletmek düşüncesiyle köyleri boşaltıyor, ekonomiyi çıkmaza sokuyor, "Faili devlet" cinayetleri yaygınlaştırıyor. Kürt halkını coğrafyasından koparmaya, metropol şehirlere sığıntı yapmaya çalışıyor. Irkçı, şöven uygulamalarla Türk ve Kürt halkını birbirine düşman etmeye çalışıyor. Kürt ulusunun haklı taleplerinin önünü, Türk halkında Kürt düşmanlığı yaratmaya çalışarak kesmek istiyor.

Kürdistan ulusal mücadelesinden yana olan veya destek veren basın susturulmaya ağır para ve hapis cezalarıyla çökertilmeye çalışılıyor.

İşte dergimiz HEVDEM böylesi bir dönemde yayın hayatına başlıyor.

HEVDEM; yayın hayatında sorumluluğunun bilinciyle davranmayı ve bu sorumluluğun gereklerini yerine getirmeyi hedefliyor.

HEVDEM; Ulusal demokratik basının bir parçası olmayı hedefliyor.

HEVDEM; Ulusal Devrim şiarıyla yola çıkan, sömürgecilğe, ırkçı-şöven uygulamalara, çağdışı bütün kurum ve düşüncelere karşı, çağdaş, demokratik bir düşünce platformu olmayı hedefliyor.

HEVDEM; düşüncelerin tartıştığı, kalıplaşmamış, çok sesliliğe aday, farklı düşünen ve düşüncelerini tartıştıran insanların tartışma platformu olmayı hedefliyor.

HEVDEM; Kürt dili üzerindeki baskı ve asimilasyon politikasının ortadan kaldırılması, yok edilmeye çalışılan bir dilin yaşatılması, geliştirilmesi için çaba sarfederek sayfalarında Kürtçeye ve Kürt dili ile ilgili çalışmalara yer verir. Ulusal bilincin gelişmesi için dilin önemli bir yer tuttuğu bilinciyle hareket eder.

HEVDEM; Kürdistan tarihi ve kültürü ile ilgili çalışmalara sayfalarında yer vererek bu konuda görevlerini yerine getirmeye çalışır.

HEVDEM; Özünde Kürdistan ulusal mücadelesinde yer alanların genelde tüm dünyada ezilmiş, baskı altında, sömürülen tüm ulus ve kesimlerin sesini duyurmayı amaçlıyor.

HEVDEM; Kürdistan'da sömürgeciler tarafından yerleştirilmiş ve onlar tarafından körüklenen, Kürt halkının iç çelişkilerini yok etmek ve bütün ulusu birlik, beraberlik anlayışı içinde mücadeleye katmak yolunda bir araç olarak yerini almayı hedefliyor. Kardeş kavgasını ortadan kaldırmadan yol alınmaya çağı bilinciyle hareket ediyor.

HEVDEM; ulusal birliğin, başarının tek yolu olduğu inancıyla, Ulusal demokratik hareketin birliği yolunda basın olarak üzerine düşeni yapar.

HEVDEM; çağdaş, demokratik, katılımcılığı esas alan, bu çerçevede tartışmaları okuyucuya ulaştırmayı hedefleyen bir yayın politikasını esas alır. Bu yönüyle örgütlenmeyi önüne koyan politik mücadelenin yönlendiricisi bir yayın değil, çalışmalarında belirlediğimiz ilkeleri uygulamayı hedefleyen bir yayın olacaktır.

HEVDEM; farklı görüşlerin tartıştığı bir platform olmayı hedeflediğinden imzalı yazılar HEVDEM'in siyasal perspektifini bağlamaz.

Bu temelde ortak düşünen herkesin omuz vermesi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesini diliyor.

HEVDEM

ULUSAL MÜCADELEDE YENİ BİR DÖNEM

Dünyada son yıllarda oldukça hızlı bir değişim süreci yaşanıyor. Bu süreç olabildiğince hızlı ve biz Kürtler bu süreci yakalamak zorundayız. Bu yönüyle gelişmeleri ele almak ve bu gelişmelerden Kürt halkının yararına bir sonuç çıkarmak tüm Kürt yurtsever, devrimci demokratlarına düşen bir görev olarak önümüzde durmaktadır. Elbetteki süreci kavrayabilmek doğru yorumlamaktan geçer. Bu nedenle bugünü değerlendirmek için biraz geçmişe dönmenin yararı vardır. Böyle geniş bir konuyu sınırlı bir yazıda ele almanın zorluklarına rağmen yine de olabildiğince özetlemeye çalışacağız.

DÜNYADAKİ DEĞİŞİM RÜZGARLARI VE KÜRDİSTANA YANSIMASI

Yaşadığımız son 10 yılda dünyada büyük değişimlerle karşılaştık. Sovyetler Birliğinin dağılması ile reel sosyalist ülkelerde büyük değişimler yaşandı. Sosyalist sistem çöktü. Yaşanan bu dağılma sürecinde irili ufaklı bir çok devletler oluştu. Bu hızlı sürece adapte olabilmek ve ulusumuzun genel çıkarlarına uygun sonuçlar çıkarmak, bütün Kürt yurtsever devrimci demokratlarına düşen bir görevdir. Elbetteki süreci kavrayabilmek ve doğru değerlendirmeler yapabilmek için biraz geriye dönmek, tarihsel olayların akışını objektif bir gözle incelemek gerekir.

1. Dünya savaşı sürecinde Rusyada Ekim devrimi ve bunun bir sonucu olarak S. Birliği'nin oluşumu gerçekleşmişti. 2. Dünya savaşı da yeni devletler ortaya çıkardı. Ve iki sistemin çatıştığı, iki ayrı ekonomik modelin olduğu bir dönem gelişti. Bu dönemde iki kamp arasındaki çatışma bu iki kampa dahil olsun olmasın bütün dünya uluslarını yakından ilgilendiren-bazen bölgesel sıcak savaşlarında gerçekleştiği bir soğuk savaş dönemi oldu. Bu dönemde *doğmatik düşüncelerin egemen olması, topluma yeterli refah düzeyini sağlayamaması, gelişen teknolojiye ayak uyduramaması, hantal merkezçi ekonomik modelde diretmesi* gibi öncül nedenlerle iki sistemin bir ayağı sayılacak S.B. ve yandaşı ül-

keler büyük bir çöküş yaşadılar. Bu çöküşün ardından başını A.B.D. nin çektiği batı dünyası dünyada tek söz sahibi haline geldi. Fakat bu yeni süreç yeni bazı gelişmeleride beraberinde getirdi."Yeni dünya düzeni" diye nitelenen bu dönemde demokrasi anlayışı, insan hak ve özgürlüklerini koruma , ulusal devletlerin oluşması, etnik ve kültürel yapıya önem verilmesi gibi kavramlar ön plana çıktı. Bunda en önemli neden gelişen teknoloji sayesinde dünyanın küçülmesi, yani meydana gelen bir olay veya gelişmenin dünya kamuoyunda anında öğrenilmesi idi.

Bir yandan ekonomik refah düzeyi gelişmiş Batı avrupa ülkeleri tek devlet olmaya yönelik birlik oluştururken,dünyanın geri kalan bölümünde özellikle eski sosyalist ülkeler ve ulusal haklarını alamayan diğer 3. dünya ülkelerinde ulus devlet anlayışı öne çıktı. Emperyalizmin şekil değiştirmesi sorunları ekonomik güçlülüğüyle ve teknik üstünlüğüyle çözmeye çalışması sonucunda dünyada artık bölgesel sorunlar ön plana çıktı. Bu sorunlardan biri olarak Ortadoğuda gelişen Irak'ın Kuveyt'i işgali ve büyük silahlanma anlayışı dünyanın ilgisini bu konuya çekti.

Irak'ın Kuveyt'ten çekilmemesi Körfez Savaşına yol açtı. Bu savaştan Irak yenilgi ile çıktı.

Burada kimin ne kadar haklı olup olmadığından çok bizi ilgilendiren ilk kez dünya devletleriyle kürtlerin ortak cephede davrandıkları bir durumla karşı karşıya kalınmasıydı. 1. dünya savaşında ve 2. savaşında kendisine haksızlık yapan güçler, bu sefer kısmi de olsa kendinden yana tavır alıyorlardı.

KÖRFEZ SAVAŞININ ORTADOĞUDA VE KÜRDİSTANDA ETKİSİ

Dünya ve bölge devletleri için petrol ve yeraltı zenginlikleriyle olduğu kadar stratejik önemiyle büyük yer tutan ortadoğu 1. Dünya savaşı sonunda şekillenen haritasıyla bir çok problem ve sancıyı beraberinde taşıyordu. Bölgede oluşturulan yapay devletçiliklerle, Emperyalistler çıkarlarına uygun bir yapılaşma oluşturmuşlar ve buda bir çok ulusun haksızlığa uğramasına neden olmuştu. En büyük haksızlığa Kürtler, topraklarının 4 ayrı bölge devletine bölünerek, devletlerarası bir sömürge olmasıyla uğramıştı. Bu haksızlık elbetteki yalnız başına bölge devletlerinin haksızlığı değil, Lozan'a imza koyan bütün devletlerin payıyla olmuştu. Irak'ta ve Güney Kürdistan'da hiçbir etkinliği olmayan bir arap emiri, yapılan anlaşmalarla hem Irak'ın hem Güney Kürdistan'ın başına getirilmiş ve İngiliz desteği ile bölgedeki dinamik Kürt mücadelesi bastırılmıştı.Fakat Kürtlerin haklı mücadeleleri başkaldırılarla devam etti. 1.ve 2.Dünya Savaşı birçok ulusun siyasal özgürlüğünü de beraberinde getirmişti. Bir dünya savaşı olmasa bile onu çağrıştıran Körfez Savaşı yeni haritaların oluşmasına neden olabilirdi. Bu yeni politik düzenlemede Kürtler yaptıkları mücadelelerle yer alabilselerdi, dün kendi ülkelerini paylaşan ve paylaşımına katkıda bulunanlarla masaya oturabilir ve süreci kendi lehlerine çevirebilirlerdi. Nitekim bu konuda olumlu adımlar atılabildi.

Körfez savaşı sonrası fiili durumdan yararlanan G.Kürdistan halkı Kürdis-

tanî Cephenin önderliğinde bundan yararlanmaya çalıştı. Dünyanın desteğini almaya çalışarak, önce insan hakları boyutunda, sonrada siyasi haklar boyutunda önemli adımlar attılar. Bölgenin (ortadoğunun) en demokratik seçimlerini yaptılar. Çoğu ülkede yasak olan komünist ve islamcı (Fundamentalist) partilerinde girdiği seçimle ulusal parlamento oluşturulup ardından da, otonomi taleplerini federasyona çevirip Kürt Federe Devletini ilan ettiler. Böylece uluslararası denge iyi değerlendirilmiş, bütün kürtler için çok önemli olan katılımcı, demokratik bir yapının çekirdeği atılmıştı. Geriye bunu yaşatmak ve geliştirmek kalıyordu.

KUZEYDE DURUM VE GELİŞEN MÜCADELE

Güneyde bu gelişmeler olup, doğuda sıcak bir mücadele sürerken, ülkemizin kuzey parçasında mücadele sürmekte. Çok önemli mevziler kazanılmış ve özgürlük mücadelesi oldukça ileri safhalara ulaşmıştır. Bütün Kürt yurtseverlerinin yoğun çabası ve özellikle PKK'nın verdiği silahlı mücadelenin belirgin etkisi, toplumsal muhalefeti belli bir noktaya getirmiştir. Bu saatten sonra geriye dönüş yoktur. Ancak mücadelede yeni yol ve yöntemler gündeme gelmeli, mücadele yöntemleri zenginleştirilmelidir.

T.C. Kürdistan'da büyük bir devlet terörü estirmekte ve Kürt sorununu bilinçli bir şekilde sadece silaha hapsetmeye çalışmaktadır. Çünkü bu yöntemle bir yandan dünya, bir yandan da kendi kamuoyu karşısında "Kürt sorunu değil, terör var, onu yoketmeye çalışıyorum" diyerek kendini haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Bunda biraz da Kürtler, HEP nezdinde yanlışlarıyla pay sahibi olmuştur. Şöyleki ;

Şu an Türkiye'de yönetimde olan hükümet 20 Ekim 1991 seçimlerinin ürünüdür. 20 Ekim seçimleri Kürtlerin kendi lehlerine kullanmadıkları tarihi bir fırsattı. Düzen partilerinin bir çoğu Kürdistan'da etkisiz tabela partisi haline gelmişti. Bu seçimde Kürtler bağımsız bir seçim siyaseti izleseydi Kürt ulusal mücadelesi dünya ve Türkiye kamuoyunda daha çok ses getiren güçlü bir konumda olurdu. Ama tersine T.C.'nin en köklü Kemalist partisiyle ittifaka girecek yanlış bir politika izlediler ve bunu da devlet Kürtlerin aleyhine kullanabildi. Böylece oluşan DYP-SHP koalisyonu ;

1- Türkiye'de oluşan ilk ciddi milli mutabakat hükümetidir.

2- Merkez sağ ve merkez solun ilk ortak hükümeti olarak gerek kendi kamuoyunda gerekse dünya kamuoyunda önemli destekler bulmuştur.

3- Bu milli mutabakat hükümeti dünyaya ve kendi kamuoyuna Kürtlerinde desteğini alan bir hükümet olarak yansımıştır.

4- Her iki partide kürt sorununu liberal yöntemlerden çok, gelenekçi anlayışla çözme eğilimindedir.

Böylece oluşan hükümet milli uzlaşmayı sağlayan, "Kürtlerinde desteğini" alan bir hükümet olarak, Kürt sorunu ile ilgili dünyada gelişen olumlu havayı kısa zamanda silmeyi başardı. Onlar, Kürt sorununu bir terör sorunu haline getirerek, Dünyaya "bakın biz Kürt realitesini tanıyoruz. Kürtlerde bizi destekliyor

ama terör, olayı çözmemize izin vermiyor" diyerek gerçek yüzlerini maskelediler ve Kürtlerin dışardaki desteğini önemli ölçüde kırdılar . HEP; böylece iki önemli yanlış yapmış oldu. Birincisi; Kürt sorununu askeri yöntemle çözen anlayışı dünya çapında meşrulaştırma, ikincisi; gittikçe düzen partilerinden hızlı bir kopuş yaşayan Kürt halkını tekrar düzen partilerine angaje hale getirdi.

Bundan sonra yaşanan süreç Kürtler için bütünüyle bir olumsuzluklar grafiği oldu. Son iki yıl içinde Kürdistan'da köylerin boşaltılması, baskı, terör, katliam daha da arttı. Kürt halkının köylerden kentlere, kentlerden metropol şehirlere akışı hızlandı. Milyonlarca Kürt toprağını, malını, mülkünü talana bırakarak göç etti. Yüzlerce sivil veya gerilla öldü. Faili meçhul cinayetler arttırılarak bir psikolojik savaş geliştirildi. Bu Kürt ulusal mücadelesi açısından oldukça zor günler yaşanmasına ve devletin bölgeye yönelik sindirme politikasının gelişmesine neden oldu.

YENİ BİR DÖNEM

Bütün bu olumsuzlukların yanı sıra 1992 yılı Kürt ulusal mücadelesinde olumlu gelişmelerin de yaşandığı bir yıl oldu. Kürt siyasi örgütlenmelerinin yenilenme, toparlanma ve kongreler yılı oldu. Soğuk savaş dönemi örgütlenmeleri olan Kürt siyasal örgüt ve partileri kendilerini yeni döneme uygun hale getirmeye çalıştılar. Ulusal Kürdistanî mantık, düne kadar egemen olan şabloncu dışa bağımlı mantığın yerini almaya başladı. Kürt siyasal örgütleri arasında birlik-beraberlik dönemi gelişti. YEKBUN-KAWA-PSK-KUK ulusal mantığın öne çıktığı kongreler yaptılar. Ala Rızgari Birlik Platformu, Ulusal Birlik Platformu (BERGEH), Rızgari'den ayrılanlar, Partiya Demokrat a Kurdistan ve bazı bağımsız kadrolar bir araya gelerek bir birlik kongresiyle ulusal demokratik mantığın egemen olduğu bir demokratik kitle partisini yani HEVGİRTİN-PDK'yı oluşturdular. Böylece 1992 yılı Kürtler için örgütlenme alanında olumlu bir yıl oldu.

Elbetteki Kuzey Kürdistan'da süren savaşla birlikte, yeni örgütlenme anlayışının ürünü olarak örgütlü çoğulcu bir toplum müjdesi, sömürgecilerin uykusuz gecelerine yeni kabus kattı. Baskıları arttırarak Kürt sorununu bitirmeye çalıştılar.

Bu yeni dönemin akabinde Kürt halkı için en önemli sorun nefes alma sorunu idi. Kürt halkı baskılar, devlet terörü, ekonomik zorluklar vb. gibi nedenlerle yurdunu terketmeye başlamış, Kürdistan coğrafyasında büyük bir iç ve dış göç yaşanır olmuştur. 1985 yılında yapılan nüfus sayımında Türkiye nüfusu 50 milyon civarındayken bölgenin nüfusu 11 milyon civarıydı. 1990 sayımında 58 milyonu aşan Türkiye nüfusunda bölge nüfusunun gerilediği görülmektedir. Türkiyede nüfus planlamasının en az Kürtlerde olduğunu düşünürsek 15 milyona çıkması gereken bölge nüfusunda gerileme söz konusudur. Bu da bölge insanlarının metropole göçünün ne denli yoğunlaştığını göstermektedir. Bugün Kürt halkının yarısından çoğu metropol bölgede yaşamaktadır. Bütün bu nedenler Kürt ulusal mücadelesinde bir tikanıklık olmasına, halkın çözümsüzlüğe, siyasal

örgütlenmelerin halkla bütünlük içine girememesine ve kitlesel eylemlilik ivmesinin düşmesine neden oldu. Var olan silahlı mücadele her ne kadar yoğunlaşsa bile kitlelerde 1989-90-91 serhıldanlarının gelişmemesi ve toplumsal ivmenin düşmesi sözkonusu oldu. Nitekim daha güçlü bir birliği simgeleyen DEP'in oluşumunda Kürdistan'da teşkilatlanma güçlüklerinin bir nedeni de buydu. Bu nedenleri göz önüne alırsak Kürt ulusal mücadelesinin, geldiği noktada bir soluk almaya ihtiyaç duyduğunu görürüz. Bu noktada PKK'nın 1993 yılı martında ilan ettiği ateşkes Kürt halkı için bir nefes alma ve rahatlama süreci oldu.

ATEŞKES ve KÜRT ÖRGÜTLERİNİN DİYALOG SÜRECİ **- CEPHE -**

Ateşkes ve akabinde gelişen PKK-PSK protokolü, Kürt halkına yeni bir dönemin müjdecisi olmuştur. Bu dönemde Kürdistan meselesinin çözümünün ortak çalışma, diyalog ve hepsinden önemlisi bir cephe ile olabileceği görüşü yaygınlık kazandı.

Kürtler bu "bu yeni dünya düzeninde" döneme uygun örgütlülük ve mücadele biçimleri geliştirmek zorundaydı. PKK-PSK protokolünün içeriği ve çerçevesini tartışmak ayrı bir tartışma konusu ama şu kadarını söylemek mümkün: Bir halka tek çözüm önerisi sunmak doğru değildir. Protokol metninde biçimlenen "Demokratik Federasyon" önerisi bu nedenle yetersiz ve ulusal mücadeleyi dar bir çerçeveye kısıtlayan bir tezdur. Bir ulus, bağımsızlıktan federasyon ve konfederasyona, kültürel haklara kadar bütün çözüm önerilerine açık olmalıdır. Ayrıca iki partinin ortak bir çalışma neticesinde bütün örgütlerin ortaklaşa hazırlayıp imzalayacağı bir protokol yerine ikili protokolü imzalaması, kendilerini diğer parti ve örgütlerden öncül görme mantığı, daha başlamadan diyalog sürecinde bazı tereddütler yaratmış oldu. Akabinde imzalanan Hevgirtin-PDK - PKK basın açıklamasında (protokol değil) yeni bir protokol hazırlanıp imzalanacağına, bu konunun program ve tüzük sorunu olduğu ve bu yüzden bütün örgütlerin bir araya geleceği bir toplantıda buna karar verilmesi gerektiği yazıyordu. Bu birlik için güven verici olumlu bir tutum oldu. İki partinin yalnız başına alacakları kararların diğer parti ve örgütlerin tereddütlerine sebep olabileceği gibi, ayrıca her parti imzaladığı birebir metni baz alınacak ve diğer görüş ve önerilerin önü bir ölçüde tıkanmış olacaktı. Nitekim PKK-PSK protokolü ile PKK-PRNK protokolü incelendiğinde bu iki protokoldeki anlayış farkı hemen hissedilecektir.

Birlik yönünde atılan ciddi adımlar, ortak eylemlilik ve çalışmalarla ürünlerini vermeye başlamıştır. Büyük Kürdistan yürüyüşü bu konuda en ciddi adımdır. Bu ve benzeri çalışmalarda geçmişten kalan ve olmasını istemediğimiz bazı olumsuzluklar dışında bu yürüyüş, Kürt ulusal birliğinde önemli bir adımdır. Ülkede belkide ilk resmi ortak davranış (PKK ile); Lice'de, PKK - Hevgirtin-PDK ve PSK tarafından yapılan eylemdir. Bu ve bunun gibi kitlesel veya kitlelerin ilgisini çekebilecek eylemlilikler, birliğin "pratikte birlik" olmasının önü-

nü açacaktır.

Bu görüşmelerin ardından, tabanda ve kadrolarda uzun zamandır oluşan birlik anlayışı, partiler tarafından kabullenilmiş oldu. Partiler tarafından geliştirilen bu süreç en çokta Kürt ulusu tarafından coşkuyla karşılandı ve desteklendi.

İlan edilen ateşkes süreci bazı olumsuzluklara rağmen sürerken T.Özal'ın ölümü, ateşkes sıcak bakmayan T.C. tarafındaki "Şahinler grubu"nun, Cumhurbaşkanı, Başbakan seçimi derken oluşan otorite boşluğunda saldırıları ve baskıları yoğunlaştırması sonucu, "misilleme" anlayışı ile yapılan Bingöl saldırısı ateşkes sürecini fiilen bozmuş oldu. Bu olay ve arkasından yapılan basın açıklaması belirgin bazı yanlışların süre geldiğini göstermektedir. PKK'nin, ateşkes ilanından sonra Kürt örgütleriyle girdiği cephesel birlik çalışması sürerken, bir hafta önceden basın açıklaması yapacağını kamuoyuna yansıtması, fakat bir süreci paylaştığı parti ve örgütleri bu konudan haberdar etmemesi başlı başına bir eksikliklerdir.

Bugün Kürt ulusal mücadelesinde birlik-beraberlik sorunu önemli bir yer tutmaktadır. Bundan dolayı Kürt siyasi örgütleri, günün önemini düşünerek dargrupçu, grupsal çıkarlarını ulusal çıkarların üstünde tutan anlayışı terk ederek gelişen birlik sürecine omuz vermelidir. Bunun dışındaki bir davranış örgütlere geçici kazanımlar sağlayabilir ama uzun vadede Kürt halkının çıkarlarına ters bir davranış olur.

Bu süreçte gözden kaçmaması gereken bazı önemli noktalar vardır. Şöyle ki; cephe çalışması yapılırken, cephe çalışmaları içinde yer alan siyasi parti ve örgütler, kendi özgür çalışmalarını yaparken bazı konularda hassas davranmak zorundadır. Özgür propaganda, diğer parti ve örgütleri karalamak - suçlamak değildir. Özellikle PKK bu konuda yaptığı yanlışlarla, geçmiş olumsuzluklarını devam ettirmekte ve oluşacak cephenin geleceğini tehlikeye sokmaktadır. Legal parti çalışmalarında görülen "benim olsun küçük olsun" anlayışı, kitle içinde yapılan sözlü propagandalarda cephe çalışmalarının taktik olduğunun söylenmesi ve hepsinden önemlisi Özgür Gündem, Özgür Halk gibi yayın organlarında çıkan PKK Genel Sekreteri ve bazı kadroların yazıları dikkat çekicidir. Bu yazılardaki özellikle A. Öcalan'ın tutumu oldukça sekte bir yaklaşımdır. Öcalan'ın, cephe çalışmaları sürerken, "Devletle işbirliği içinde olan partileri, ihanet sürecinden koparma" şeklindeki yaklaşımı, PKK'nin cepheden ne anladığını göstermek açısından önemlidir. "Devletle işbirliği içinde olma" sözü, Kürt partilerine yüklenen çok ağır ve asılsız bir suçlamadır. Farklı bir mücadele anlayışı savunmak ve PKK'nin yanlışlarını vurgulayarak bu yanlışlara ortak olmamak Kürt hareketi için "devletle işbirliği" değil, olumluluk hanesine yazılacak çalışmalardır. Kürt ulusal hareketi birbirine tahammül etmek, farklı düşünceleri dile getirmek ve kendi içinde demokratik çoğulculuğu işletmek zorundadır. Kürt hareketleri, kendi içinde ve dışı karşı antidemokratik, ulusa karşı sorumsuz, ulusun üstünde, onun adına "her şeyi ben bilirim-ben yaparım" anlayışıyla kendini ulusun merkezine koyan anlayışlardan kaçınmak zorundadır. Ulu-

sal mücadeleyi yalnızca silaha mahkum eden ve bütün mücadele biçimlerini silahlı propaganda esasına göre ayarlayan bir örgütlenme biçimi yerine, siyasi mücadeleyi esas alan, silahı da ona tabi kılan bir anlayışla; ulusu örgütleme, demokratik mücadeleyi, kitlesel eylemleri ve diplomatik çalışmaları geliştirecek bir yöntemle ancak Kürt ulusu haklı mücadelesinde başarıya ulaşabilir.

CEPHE ÇALIŞMALARINDA İZLENECEK YOL

Kürt ulusal parti ve örgütlerinin, cephe çalışması yaparken gözetmeleri gereken temel hususlar şunlar olmalıdır.

1- Ulusal demokratik güçlerin sıkı bir diyalogla kendi içlerinde ve diğer parçalardaki örgütlerle sorunlarını şiddet kullanmaksızın çözmeleri gerektiği cephe programında ele alınmalıdır.

2- Bölgesel ve uluslararası ilişkilerde, ulusal çıkarları esas alan bir politika izlenmelidir. Bu konuda dünya diplomatik kanallarına girilmeli, Kürt sorununun demokratik bir çerçevede çözümü için zorlamalarda bulunulmalıdır. Ülkelerle ilişki ideolojik esaslara göre değil, Kürt sorununa bakışlarına göre düzenlenmelidir.

3- Derhal yeni bir ateşkes süreci başlatılmalı ve cephe tarafından ilan edilerek denetlenmelidir. Ateşkes sonrası Türkiye devleti, ulusal ve uluslararası kamuoyu oluşturularak bir çözüm noktasına çekilmelidir.

4- Kürt siyasal örgütleri kendi aralarında olduğu gibi Kürt halkına karşı da yeni bir barış ve diyalog süreci geliştirmeli, şivillere yönelik öldürmelerde durdurulmalı ve koruculuk sisteminin çözülmesi için cephe olarak kararlar alınmalıdır.

5- Cephe örgütlenmesi mücadele tarzı konusunda net bir çerçeveye kavuşmak zorundadır.

Dünyadaki gelişmeler göz önüne alınarak, ülkemizdeki durum değerlendirilmeli, silahlı mücadelenin geldiği aşama ve tıkanıklığı görülerek demokratik, siyasal mücadele biçimlerini esas alan bir politika belirlenmesi yapılmalıdır.

6- Cephe çalışmaları aceleye getirilmeyerek Kürt siyasal güçleri arasındaki sorunların ve uyumsuzluğun ortadan kaldırılması için başlangıç olarak güç ve eylem birlikteliklerinin esas olacağı iyi bir diyalog sürecine girilmelidir. Böylece hem var olan problemlerin çözümü için zaman kazanılmış ve cephenin dağılma çözülme gibi problemleri asgariye düşmüş, hem de kitleler nezdinde itibarı daha da yükselmiş olur.

7- Kürt örgütlerinin birbirine karşı tutumları kamuoyuda daha da netlik kazanmalı, özellikle PKK'nın bu konuda olumlu tavır alması cephenin oluşması için dikkat edilecek hususlardan biri olmalıdır. Bir yandan cephe çalışmaları sürerken bir yandan da kamuoyuna yapılan; "İşbirlikçileri, işbirlikçi konum ve sürecinden koparmak için çaba sarfediyoruz" gibi beyanatlarla, cephenin başlamadan bitmesini sağlayacak tutumlardan vaz geçilmelidir.

Bu konularda somut adımlar atılmadığı ve gerekli dikkat gösterilmediği takdirde cephenin oluşumu tehlikeye girebileceği gibi, oluşsa bile pek sağlıklı olarak Kürt halkının hizmetinde, ulusal mücadeleye katkı sağlayan bir cephe olması mümkün değildir.

"SELF-DETERMINATION" VE KÜRT ULUSAL HAREKETİ

Self-determination, İngilizce'dir. Konumuzu ilgilendiren yanıyla Türkçe'ye "ulusların geleceklerini belirleme hakkı" olarak çevrilebilir.

Konuya, öncelikle bu ilkenin ifade biçimine ilişkin bir açıklamayla başlamak gerekiyor. Türkiye'de, politik literatürde "ulusların geleceklerini belirleme hakkı" öteden beri "ulusların kendi kaderini tayin hakkı (UKKTH)" şeklinde kullanılmaktadır. Kuşkusuz bu da meramımızı dile getiriyor. Ancak, kavramlara yüklediğimiz politik içerik bakımından analiz edildiğinde, "kader" sözcüğünün bu ilkeyle anlatılmak istenen politik ve hukuksal elementleri yeterince yansıtmadığı görülmür. Kader sözcüğü, Türkçe dilinde, "değişmez ve değiştirilemez bir iradeyle kimi zaman iyilik ve en çok da kötülük hazırlamış olduğuna inanılan doğüstü güç, alınyazısı" anlamına geliyor. Görüldüğü gibi burada, belirleyen irade, sizin dışınızda bir güçtür ve siz onun belirlediklerini değiştirme gücüne sahip değilsiniz. Oysa "geleceğini belirleme hakkı" kavramında, iradenin sahibi ulustur ve tüm dış etkilerden uzak, özgür karar verme talebi söz konusudur.

Ulusların geleceğini belirleme ilkesi, ilk önce Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Avrupa dillerinde konu daha doğru kavramlaştırılmış, İngilizce'de *Self-determination*, Almanca'da *Selbstbestimmung*, Fransızca'da "Chaque Nation a la Liberte de jouir de son independance" ifadeleri kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanılan "Self-determination" kavramı, kendinizin karar vermesi, belirlemesi anlamına geliyor. Determination, esas olarak iki anlama geliyor; belirleme ve karar. Almanca'da *Bestimmung* belirleme, *selbst* kendi anlamındadır. Bu bağlamda, kanımızca, Türkçe'de anlamı tam yansıtmayan bir çeviri eksikliği söz konusudur.

Arapça'da bu ilke, "Haq teqrir-el mesir" olarak çevrilmiştir. "Kader" kelimesi kullanılmamıştır. Arapça'da "teqrir" belirleme, belirleme hakkı" olarak çevrilebilir. Arapça politik literatürü bilenler, bu ilkenin,

Arap ulusal devletlerin kuruluşu aşamasında, Avrupa dillerinden çevrildiğini, böylece politik literatüre girdiğini belirtiyorlar.

Okuyucu bu açıklamaları belki fazla bilimsel bulabilir. Amacımız dil ve çeviri tartışması yapmak değil bu açıklamalar ilkenin politik ve hukuksal içeriğiyle ilgisi olduğu için önemlidir. Kavramlar doğru seçilmeli. Çünkü sosyal ve politik süreçlere ilişkin temel bilgiler, kavramlarda ifadesini buluyor. Gerçi bunları yıllarca kullandık, hala da kullanıyoruz ancak farkına vardığımız eksiklikleri düzeltmemiz gerekiyor.

"GELECEĞİNİ BELİRLEME HAKKI" İLKESİ'NİN KISA TARİHÇESİ

Ulusların geleceklerini özgürce belirleme hakkına ilişkin tartışmalar, ulusların tarih sahnesine çıkışına bağlı olarak, 18.yüzyıla kadar uzanır. İlk fikir nüvelerini, milliyetçilik kavramını ileri süren düşünürlerden Jean-Jaques Rousseau'da (1712-1778, Fransa) bulmak mümkündür. Bu hakka ilişkin tartışmalar ve belirlemeler, 1789 Fransız Devrimi'nden sonra, değişik tarihi dönemlerde farklı gelişmeler göstererek bugüne kadar gelmiştir. Ulusların geleceklerini belirleme hakkı, somut ve yoğun olarak Sömürge İmparatorlukları'nın çözülme-ye başladığı dekolonizasyon döneminde tartışılmıştır. Bu da 20. yüzyılın başında olmuştur. Yaklaşık bir asır, dünyadaki düşünsel ve politik gelişmelerde ağırlıklarını hissettiren Marksist düşünür ve siyasetçiler, bu konuyla ilgili zengin tartışmalar yürütmüşler. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra da, ulusal soruna ilişkin önerilerini çok uluslu bir devlet olan Sovyetler Birliği'nde yaşama geçirmeye çaba göstermişler.

Yakın geçmiş siyasal tarih incelendiğinde, diğer konularda olduğu gibi, ezilen uluslar ve sömürgeler sorununda da, Marksistler ile kapitalist dünyanın ileri gelenlerinin tartışmaları aynı zaman süreçlerinde paralel sürmüştür. Uluslar sorununda en somut tartışmalar, I. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılmıştır. Burjuva cephesinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığını muhafazakar Taft'dan devralan Woodrow Wilson, uluslar sorununa el atmıştır.

W.Wilson, 8 Ocak 1918'de Amerikan Kongresi'nde meşhur On Dört Madde-lik konuşmayı yapar. Konuşmasının bir maddesi ulusların isteklerine saygı gösterilmesi talebidir. Wilson Prensipleri bir yıl sonra Fransa'da imzalanan Versay Antlaşması'nda kabul buldu, böylelikle uluslararası meşru bir nitelik kazandı. Daha sonraki yıllarda kurulan Milletler Cemiyeti, her ne kadar genellikle İngiliz, Fransız ve İtalyanların çıkarlarını gözettiyse de, Wilson Prensiplerini esas aldı.

Aynı yıllarda, Marksistlerin de tartıştığı önemli konulardan biri Ulusların Geleceklerini Belirleme Hakkı'dır. Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in 18-23 Mart 1919'da Moskova'da toplanan 8. Kongresi'nin temel tartışma noktalarından biri, Buharin ve Pyatakov ile Lenin arasında ulusların geleceklerini belirleme üzerine yapılan tartışmadır. Sonuçta Lenin'in Kongre'ye sunduğu program kabul edilmiştir. Bir yıl sonra da, 23 Temmuz/ 7 Ağustos 1920 tarihinde Komü-

nist Enternasyonal'in II. Kongresi Moskova'da toplanmıştır. Bu Kongre'de, bizzat Lenin'in başkanlığında "Ulusal ve Sömürgeler Sorunu İçin Komisyon" kurulmuş ve ezilen ulusların kurtuluş mücadelelerinin desteklenmesi kararı alınmıştır.

Wilson ilkelerinde uluslar için hak talebinde, daha çok, sömürgelerin özgürleşmesi ve ABD sermayesi için yeni pazarların açılması amacı yatmaktadır. ABD, 20. yüzyılın başında dünya gücü olmaya başlamış ve giderek dışa açılmıştır. Wilson prensipleri, ABD'deki bu nesnel gelişmenin ihtiyaç duyduğu bir politik çerçevedir. Bir siyaset bilimci ve tarihçi olan W.Wilson'un esas ilgi alanı iç politika olmakla birlikte, I. Dünya Savaşı sonrası düzenlemelerde adını dış politikada da duyurmuştur. ABD'yi Versay'da Wilson temsil etmiştir.

Marksistler, özellikle o dönem uluslararası Marksist Hareket'in önderi olan Lenin, ezilen ulusların ve sömürgelerin özgürlük sorununu, sömürge imparatorlukların dağılması ve gelişmişlik düzeyleri geri olan bu ülkelerde emekçi sınıfların gelişmesi için uygun nesnel koşulların ortaya çıkması bakımından önemsemıştır. Genç ulusal devletlerle Sovyetlerin ittifakına önem vererek, bu ülkelerde işçi-köylü ve diğer küçük burjuva tabakaların ittifakına dayalı ilerici yönetimlerin oluşmasını teşvik etmiştir. Komintern'in II. Kongresi'nde Komünist Partilerin ulusal kurtuluş hareketlerini kesin olarak desteklemesinin en önemli nedeni bu düşüncelerdir.

Liberal Hareket ve 1914 yılında Marksist Hareket'teki bölünme sonucu ortaya çıkan uluslararası Sosyal Demokrat Hareket de, ezilen uluslar ve sömürgeler sorununa değişik öneriler sunmuşlar. Ancak 20. yüzyılın başındaki tartışmalarda, dünyada yankı uyandıran düşünceler, Wilson Prensipleri ile Marksistlerin önerileri olmuştur.

Ulusların geleceğini belirleme hakkına ilişkin tartışmalar geçmişe dayansa da, bu hakkın uluslararası belgelere geçmesi esas olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nü kurma çabaları sırasında, uluslararası devletler hukuku ve halkların hakları belli bir çerçevede biçimlendirilmiştir. Batı dünyası, ulusların ilişkileri ve hakları konusunu, 14 Ağustos 1941 yılında ABD Başkanı F.D. Roosevelt ile İngiltere Majestesi W. Churchill arasında imzalanan Atlantik Antlaşması'nda belirlemiştir. Atlantik Antlaşması'nda dile getirilen görüşler, 1945 yılında San Francisco'da BM'nin kuruluş toplantısında ana hatlarıyla BM Antlaşması metni ve 1948'de imzalanan BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde ifadesini bulmuştur.

Bağımlı ve sömürge halkların ardarda bağımsızlıklarını elde ettiği 1960'lı yıllarda, BM Genel Kurulu yeni Bildirgeler çıkarmış; böylelikle ulusların geleceğini belirleme hakkı (Self-determination) politik, hukuksal, boyutlarıyla daha da belirginlik kazanmıştır. "Bağımsızlık Hakkı Verme Deklerasyonu" (1960), "Uluslararası Bireysel ve Siyasal Haklar" ve "Uluslararası Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar" sözleşmeleri (1966) bunlardan birkaçı. (Daha geniş bilgi için bkz. Hürriyet Bildirgeleri, Belge Yayınları ve Özgür Gündem 6.11.92,-12.11.992

BM Antlaşması ve Sözleşmelerinde yer alan "Self-Determination" daha sonraki yıllarda kıtasal antlaşmalarda da (Roma Antlaşması, Afrika İnsan Hakları Şartı, Helsinki Senedi-AGİK) yer aldı.

"SELF-DETERMINATION" İLKESİNİN İÇERİĞİ

Farklı yorumlar yapılırsa da, Self-determination, halkların hiçbir dış etki altında olmadan, siyasal geleceğini, yönetim tarzlarını demokratik bir seçimle halkın iradesine dayanarak belirleme ve ülkesinin tarihi, doğal ve ekonomik zenginliklerine sahip çıkma, onu halkın refahı için kullanma hakkıdır. Uluslararası politik ve hukuksal belgeler incelendiğinde, günümüzde ulusal sorunun çözüm çerçevesinin "Self-determination" olduğu anlaşılır. Bu, çağdaş ve ileri bir düzenlemedir. Self-determination'ın dışsal ve içsel kategorik özellikleri vardır. Dışsal kategorisi, topluluğun (ulus, halk, azınlık) hiç bir dış etki altında kalmadan kendi siyasi geleceğini, idare biçimini, ekonomik sistemini ve kültürel örgütlenmesini kendisinin belirlemesi hakkıdır. İçsel yanı ise, karar süreçlerinin demokratik biçimde hazırlanması, uluslararası belgelerde tanımlanmış temel birey hak ve özgürlüklerinin eksiksiz uygulanarak özgür bir seçimle ulusun iradesinin belirlenmesidir. Geleceğini belirleme hakkının tam uygulanması için, uluslararası meşru ve yetkili kurumların gözetiminde bir plebisitin (halkoylamasının) gerçekleştirilmesi şarttır.

KÜRT ULUSUNUN HEDEFİ: GELECEĞİNİ BELİRLEME HAKKI

Kürt Ulusu, ezilen bir ulustur. Ülkesi, kendi iradesi dışında değişik tarihi dönemlerde dörde bölünmüş, ülkesinin hiçbir bölgesinde siyasi, kültürel haklara sahip değildir; Ülkesinin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri talan ediliyor, ulusunun refahı için kullanılmıyor, özetle: Kürt halkının dünü belirlenmesi engellenmiş; bugünü özgürce yaşayamıyor; yarını için ise mücadele ediyor. Geleceğini özgürce belirleme mücadelesi veriyor. Bu konuda, Kürt Hukukçular Birliği, "Kürt Halkının Hakları BİLDİRGESİ" yayınlamıştır. Kanımızca, bu bildirge Kürt Ulusunun amacını, uluslararası hukuk açısından çok iyi formüle etmiştir.

Okuyucu, dergimizin bu sayısında yayınlanan Bildirgeyi okuduğunda, Kürt Ulusunun uğradığı tarihi haksızlık, içinde bulunduğu mevcut nesnel durum ve bunlardan kaynaklanan meşru mücadele ve istemlerinin uluslararası hukukta ve politik belgelerde "self determination"la çakıştığını görecektir.

Bizce, Kürt Ulusal Demokratik Hareketi, siyasal amaç olarak "Self-determination"u (Geleceğini belirleme hakkını) önüne koymalıdır. Bu, birçok yönüyle daha doğru olur. Bunları sıralayalım.

1. Açıklık ve anlaşılabilirlik açısından: Uluslararası belgelerde somut bir formülasyondur. Mücadele amacımızı en iyi ifade eden bir kavramdır. Dünyanın neresinde olursa olsun, "self-determination" için mücadele ettiğinizi söylediğinizde; bundan hemen ulusun özgür olmadığı, ülkesinin yabancı işgal altında olduğu, halkın iradesini kullanamadığı anlaşılır.

2. Politik ve Hukuki meşruiyet: Bu talep BM belgelerinde, diğer uluslararası ve kıtasal bildirelerde devletlerce onaylandığı için uluslararası düzeyde hukuki ve politik bir meşruiyet kazanmıştır. Yine devletler belgeleri imzaladıklarından bu ilke imzacı ülkelerin iç hukuku açısından da geçerlidir. Dolayısıyla bu kavramı kullandığınızda, kavramın meşruiyeti davanıza da direk yansır.

3. Demokratik özelliği: "Self-determination" her kategoride özgür seçimleri ve dış baskılardan uzak demokratik karar sürecini gerektirir. Dolayısıyla sizin, yayılcı veya zora dayanan bir amaç güttüğünüz değil, ulusunuzun tercihlerini demokratik olarak ortaya çıkarmak istediğiniz anlaşılır.

4. Farklı siyasi çözüm alternatiflerini içermesi bakımından: "Self-determination", ulusun iradesiyle sınırlarını çekip "gümrük duvarlarını" örerek bağımsız bir devlet kurmayı içerdiği gibi, yan yana yaşadığımız halklarla eşit haklara dayanan federatif, konfederatif çözümleri de içerir. Yine iç ve dış nedenlerle, bağımsız devlet veya federatif devlet siyasi çözümlerine gidilemediği hallerde ara çözümler de gündeme getirilebilir. Özetle, ulusumuzun içinde bulunduğu nesnel durum, mücadele koşulları, uluslararası ve bölgesel koşullar hangi çözümleri olanaklı kılıyorsa, ulus onları seçer, önemli olan ne yapılacaksa ulusun iradesine göre yapılması, *ona rağmen yapılmamasıdır*. Zaten ulusa rağmen yapılan her işlem geçici olarak uygulanırsa bile, çözümsüzlüktür ve yenilgiye mahkumdur.

Kuzey Kürdistan'da örgütlerimizin hemen tümü, siyasi hedef olarak bağımsız devlet çözümünü önelerine koymuşlar, bazıları da bağımsız-demokratik-birleşik Kürdistan'ı şimdiden programlamış bulunuyor. Türk halkıyla birlikte yaşamayı dışalamayanlar, bağımsız Kürdistan hedefiyle birlikte eşit koşullarda federatif birliği de öneriyorlar. Tümünün amacı, Kürt ulusunun geleceğini özgürce belirleme koşullarını yaratmaktır. Bunun için mücadele ediyorlar.

O halde doğru tutum, Ulusun geleceğini belirleme hakkının programlaştırılmasıdır. Ulus bu hakkını nasıl kullanacak, bağımsızlık mı, federasyon mu, otonomi mi, birlikte yaşayacaksa hangi komşu halkla ve nasıl? Önce bu sorulara özgürce cevap verebileceği ortamı hazırlayalım. Ulus kendi kararını versin. Bu koşullar oluştuğunda Kürt örgütleri önerilerini ulusa sunar, propagandasını yapar, demokratik bir biçimde ulus karar verir, iradesini belirler. Herhangi bir politik çözüm biçimi mutlaklaştırılmaz, ama her örgüt doğru bulduğu görüşlerini halka mücadele içinde aktarır; bu yönde bilinç oluşturmaya çalışır.

Bugünkü uluslararası koşulları, Ortadoğu'daki olup bitenleri dikkate aldığımızda, Kürt Ulusal Demokratik Hareketi için tüm parçalarda en doğru politik hedef, "geleceğini belirleme hakkı"dır. Kürt Hareketi, politik manevra alanını sınırlayacak politik hedef ve formülasyonlardan kaçınmalıdır. Bunda sayılmayacak kadar fayda vardır.

Tarihi gelişmeler ve nesnel koşullar değerlendirildiğinde, Kürt ulusunun, ülkesini birleştirmek ve bağımsız devletini kurmak en doğal hakkıdır. Bu bakımdan hem birleşik Kürdistan, hem de bağımsız Kürdistan meşru istemlerdir. Bu belirlemeleri yapmak mümkündür.

Tarihi gelişmenin ve nesnel durumun saptanması, bundan kaynaklanan hakların belirlenmesi teorik bir saptamadır. Önemlidir. Hakların elde edilmesi ve uygulanması ise politikanın konusudur. Politika, bir amaca varmak için, iç ve dış koşulları, kendinizin ve düşmanın gücünü iyi gözeterek, amacınıza uygun araç ve mücadele yöntemlerini doğru seçerek, mümkün olduğunca az zararlar hedefinize ulaşma mücadele sanatıdır. Böyle olunca, neyi ne zaman isteyeceğiniz, hangi meşru zemine dayanacağınız son derece önem kazanır. Büyük laflar söyleyip küçük işleri bile beceremeyecek duruma düşmektense, uluslararası ve bölgesel durumu gözeterek uygun politikalar saptayıp büyük işler becermek tercih edilmelidir.

Yukarıda vurguladığımız gibi, Kürdistan'ın birliği sorunu, ulusumuzun doğal bir istemidir. Fakat Kürt örgütleri bu istemi yakın bir politik istem olarak ileri sürmüyorlar. Hatta örgütlerin ezici çoğunluğu, bunu politik amaçları arasına da almamışlar. Bu tutum, Kürt örgütlerinin Kürdistan'ın birliğini istemedikleri anlamına gelmiyor. Kürt örgütleri, dış koşulları, Ortadoğu'yu gözetip reel, doğru bir politika izliyorlar. Aynı durum bağımsızlık, federasyon gibi siyasi çözümler içinde düşünülmelidir.

Kuzey Kürdistan örgütlerinin bazıları, "bağımsızlık" kelimesini adeta bir fetiş haline getirmişler. Bir politik belgede bu kelime geçmezse, ulusumuzun geleceğini belirleme mücadelesinden vazgeçildiği, düşmanın planlarına entegre olduğu ithamları ard arda sıralanır. Bu anlamı içeren başka bir politik formülasyon kullandığınızda bile gerçeklerden uzak ithamlardan kurtulamazsınız. "Geleceğini belirleme hakkı" ilkesine ilişkin yapılan tartışma da bu niteliktedir. Oysa bağımsızlığı veya başka bir siyasi çözüm biçimini mutlaklaştırmak yanlıştır. Kürt ulusunun özgürlük mücadelesi gibi, alabildiğine uluslararası ve bölgesel olan bir politik sorunun hangi çözüm süreçlerinden geçeceğini önceden kestirmek zordur.

Belli bir siyasi çözüm hedefiyle kendimizi sınırlamak yerine, bağımsızlığı da, federasyonu da dışlamayan ve uluslararası düzeyde olur bulan siyasi bir formülasyonu seçmek daha doğrudur. Bu da self-determination, Türkçe karşılığıyla Ulusumuzun, Geleceğini Belirleme Hakkı'dır.

Yararlanılan kaynaklar:

- Hürriyet Bildirgeleri
- Magna Charta'dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Belge Yayınları
- Anna Britannica Anskl. ilgili ciltler
- Büyük Sözlük, Güneş Yay.
- Zur nationalen und zur kolonialen Frage, Lenin
- Almanya UNESCO Temsilcisi Prof. Dr. Karl Josef Partsch'ın dergilerde çıkan çeşitli makaleleri.
- Özgür Gündem, 6.11.1992, 12.11.1992, 22.06.1993, s.2
- Kerim Yıldız, "Kendi kaderini belirleme", "Self-determinasyon'un iki yönü"

KÜRT HUKUKÇULAR BİRLİĞİ TARAFINDAN
14.04 VE 19.05.1984 KURULUŞ TOPLANTILARINDA KABUL EDİLMİŞ,
BRÜKSEL, LOZAN VE 10.12.1989 PARİS TOPLANTILARINDA
NİHAİ ŞEKLİNİ ALMIŞTIR.*

KÜRT HALKININ HAKLARI BİLDİRGESİ

1- Kürt halkı, kendi ülkesinde tarihi olarak, birlik duygusu, ortak bir tarih, dil, kültür, toprak, menfaat birliği ve aynı gelecek özlemi üzerinde oluşmuş bir ulustur.

2- Kürt halkının kesintisiz ülkesi ve binlerce yıllık yurdu, çağlar boyunca bir biri ardına gelen Kürt devletleri ve prenslikleri ve bir o kadar da yabancı istilası gören Kürdistan, Birinci Dünya Savaşı öncesi kendini Osmanlı ve Fars imparatorlukları içinde buldu ki Trans-Kafkasya'da yaşayan Kürtlerin bir kısmı da Rusya'nın iktidarı altındaydı. Bu savaşta Türkiye'nin çökmesinden sonra, 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması (62-64. maddeleri Bölüm 3: KÜRDİSTAN) Kürt halkının kendi geleceğini belirleme hakkını uluslararası düzeyde kabul etti. Söz konusu Sevr Antlaşması'nın 64. maddesinde öngörülen bir sürece göre, eskiden Osmanlı olan Kürdistan, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıllık bir süre içerisinde Milletler Cemiyeti'nin himayesinde bağımsız bir Kürt devleti kurabilecekti. Lozan Konferansında Kürtlerin yokluğunda görüşülen 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşmasından beri Kürdistan, halkına geleceği konusunda danışılmadan emperyalizm tarafından paylaşıldı.

3- O zamandan beri, 1919 öncesi Polonya'da olduğu gibi, kendi ülkesinde %85'lik bir çoğunluk teşkil eden ve 1989'da 25, 26 ya da 27 milyon nüfusuyla Ortadoğuda Araplar ve Türklere sonra sayısal önemde üçüncü olan Kürt ulusu, kendini, esas olarak Türkiye, İran ve Irak devletlerinin ve daha bir küçük ölçüde Suriye ve Sovyetler Birliği'nin devletlerarası sınırları tarafından bölünmüş olarak buldu.

4- Ermenistan ve Gürcistan sovyetleri hariç, Kürt ulusu bu devletin sınırları içerisinde, değişik ölçü ve biçimlerde, aşırı bir ulusal baskı siyasetinden, ulusuzlaştırma ve kültürsüzleştirmeden, kültürünün ve tarihinin inkarından, sosyal ekonomisinin sömürsünden, kararlaştırılmış bir geri bırakılmışlıktan, ırkçılık

---

* Okumuş olduğunuz bildirge Kürt Hukukçular Birliği tarafından kabul edilmiş ve çeşitli uluslararası platformlarda dile getirilmiştir. Elimize geçen yazının Uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde yazılmış olmasından da kaynaklanan ve çeviri nedeniyle oluşan Türkçe yanlışlıkları metnin orijinaline sadık kalarak düzeltmedik. Ve günümüzde çok tartışılan bir konu olması nedeniyle de okuyucuya ulaştırmayı bir görev bildik.

ve ayrımcılıktan, askeri ve polisiye baskılardan, nüfusun zorla göç ettirilmesinden acı çekmektedir. Bu durum demokrasi ve insan haklarını tanımayan Üçüncü Dünya Devletleri bağlamında uygulanan, sanayileşmiş ülkelerin klasik sömürgeciliğinden daha acımasız bir iç sömürgeciliğin karakteristik ve yıkıcı belirtileridir.

5- Kürt ulusu kendine mahsus, hükmi bir şahsiyetle donanmış kollektif bir varlık olduğunun tam bilincinde olarak ve yalnızca diğer uluslar tarafından benimsenen hakları talep etmektedir. Bu şahsiyet, Türk, Fars, Arap, Iraklı, Suriyeli, değil fakat bağımsız ve tarihin eseridir.

6- Varlığı ve ulusal kimliği tehdit altında olan, tarihinden ve ulusal haklarından yoksun bırakılan ve özgürlükleri boğulan Kürt halkının diğer bütün halklar gibi devredilemeyen ve zaman aşımına uğramayan kendi yazgısını özgürce belirleme, Kürdistan'ı bağımsız ulusal bir devlet olarak birleştirme ve kurma, burada kendisine uygun hükümet sistemini ve demokratik özgürlüklerini garanti edebilecek biçimi seçme, ülkesinin doğal kaynaklarından yararlanma ve emeğinin ürünlerini kendi ekonomik ve toplumsal gelişmesinde kullanma ve kültürünü geliştirme hakkı vardır. Tek kelimeyle Arapların, Farsların ve Türklerin kendi ülkelerindeki hakları gibi Kürtlerin de kendi ülkesi üzerinde aynı hakları vardır.

7- Adil bir barışa bağlı olan Kürt halkı, Kürdistan'ın dekolonizasyonunu barışçı bir biçimde gerçekleştirecek ve Kürtlerin özgür şartlar içerisinde, kendi geleceklerini belirleme hakkının, uluslararası kontrol altında bir referandum vasıtasıyla uygulayabilmeleri için ilk merci olarak -bugüne kadarki deneylerde gözlerini kapayan - Birleşmiş Milletler'in uzman kuruluşlarına başvurur.

8- Bu sonuca ulaşmak için elinde olan bütün imkanlarla, acısını çektiği zorbalığa ve sömürgeciliğe karşı kendi ulusal kurtuluşunu tamamlamak uğruna mücadele etme Kürt halkının hakkıdır.

9- Dekolonizasyonu ve ulusal kurtuluşunu tamamlamak amacıyla, Kürt halkı bu kavga gerekliliği olan siyasal ve askeri örgütleri kurmayı kendisine görev bilir ve hakkı vardır.

10- Kürdistan ulusal kurtuluşu, hukuka ve kendi ulusal ve dini azınlıklarının özgül kişiliklerine saygı içerir.

11- Dekolonizasyon ve kurtuluş mücadelesinde ve ulusal varlığının sürmesi için, Kürt halkının dünyanın bütün özgürlüğe ve demokrasiye tutkun halkları tarafından desteklenmeye hakkı vardır.

12- Kürdistan'ın ulusal kurtuluşu ancak aktüel olarak bu ülkeyi bölen ve içinde tutan devletlerarası sınırların ortadan kaldırılması, hükümetin ve Kürdistan kaynaklarının egemenliğinin Kürt halkının elinde olduğu, Birleşik ulusal Kürt devletinin yaratılması, bu Kürt devletinin kendi silahlı kuvvetlerinin olması, diğer devletlerle doğrudan diplomatik ve dostluk ilişkilerini kurması özgürlü-

gü, bu halkın kendini sürdürebilme ve ilerliyebilmesi için gerekli koşulların oluşturulması suretiyle tamamlanabilir.

13- Oluşacak egemen bir Kürt devletinin yaratılmasıyla Kürdistan'ın tam ulusal kurtuluşu, komşu halkların da diktatörlük, şövenizm ve ırkçılık belasından kurtuluşu ve kendi hükümetlerinin demokratizasyonu için gerekli bir koşuldur.

14- Üzerindeki bütün egemenlik ilişkilerinin de koşulsuz olarak kaldırılmasını içeren, egemen bir Kürt devletinin yaratılmasıyla oluşacak, Kürdistan'ın tam ulusal kurtuluşu, sürekli barış ilişkilerinin, dostluğun ve işbirliğinin yerleştirilmesi; hepsinin ve herbirinin yararı, Kürdistan ve komşu uluslar arasında eşitlik, özgürlük ve egemenlik içinde her ulusun kendi ülkesinde aynı haklara sahip olarak konfederal ve muhtemelen federal biçim altında birliğin gözden geçirilmesi için gerekli bir koşuldur.

15- Kürt halkı, ortak bir kararla ve yukarıdaki 14. maddede belirtilen şartlarda Türk, Fars, Iraklı Arap, Suriyeli Arap ya da bölgenin diğer halklarıyla birleşme noktasına varabilir. Bu halkın Kürdistan'ı bölen ve yaşamsal menfaatlerine büyük zararlar veren devletler arası sınırların ortadan kaldırılmasıyla kendi içinde birleşmesi için çok güçlü nedenleri vardır.

16- Kürt halkının kendi geleceğini belirleme, kendi hükümetine ve Kürdistan'ın kaynaklarına sahip çıkma hakkı mutlak ve sürekli bir haktır. Bu hak hukuksal planda, bütün Kürdistan'da ve Türkiye, İran, Irak, Suriye devletleri dahil olmak üzere parçalarının her birinde yalnızca bu halkın iradesine uygun olarak her zaman uygulanabilir. Bu tanımlamaya ülkeleri dışına sürülmüş ya da kendisi gitmek zorunda kalmış Kürtler de dahildir.

17- Kürtlerin tarihsel yurdu Kürdistan, çoğunlukla Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar coğrafi olarak tek bir ülke olarak tanınır.

18- Kürt halkının kendi geleceğini tayin hakkı zaman aşımına uğramayacağı gibi, bu hakkın tayini kendisinden başka kimseye devredilemez. Hiç bir birey ya da bireyler grubu, hiçbir Kürt siyasal partisi, hele Kürt olmayan hiçbir siyasal topluluk veya uluslararası örgüt, bu halk adına önceden onun iradesini yorumlayarak, onun geleceğini belirleme hakkını kısıtlayamaz. Bu hakkı pazarlık konusu yapamayacağı gibi bu hakkın kullanımını erteleyemez ya da bu hakkın kullanımı için herhangi bir şart koşamaz. İsteklerine uygun bir biçimde geleceğini perçinlemede, bu hakkı ne zaman ve nasıl kullanacağına dair özgürce karar verme hakkı sadece Kürt halkına aittir.

19- Zaman aşımı olmayan Kürt halkının kendi geleceğini belirleme hakkından hiçbir Kürt vazgeçemeyeceği ya da ipoteğine alamayacağı gibi gelecek kuşaklar aleyhine kapsamını daraltıp düzeyini düşüremez. Bir tek defaya mahsus olmayan bu hakkı, Kürt halkı bütün nesiller ve zamanlar boyunca sürekli olarak kullanabilir.

20- Kürt halkının kendi geleceğini belirleme hakkının özgürce uygulanmasının zorunlu koşulu, askeri ve polisiye tüm baskıcı ve işgalci güçlerin uluslararası denetim altında Kürdistan'dan çekilmelerinden geçer.

21- Kürt halkı, kendi geleceğini belirleme hakkına, varlığına ve hayati çıkarlarına zarar veren Kürdistan'ın bir parçasını denetiminde bulunduran herhangi bir devletten kaynaklanan kısıtlamaları özellikle anayasal, legal, idari, hukuki ve polisiye tüm anlaşmaları geçersiz sayar.

22- Kürt halkı, nüfusun zorla başka yerlere yerleştirilmesi, Kürt olmayan kesimlerin Kürdistan'ın çeşitli bölgelerine yerleştirilmesi gibi, iradesine karşı değiştirilen etnik bileşimi özellikle geçersiz sayar.

23- Kürt halkına danışılmadan 1925'de Irak'a bağlanan Güney Kürdistan'da Irak hükümetinin 1987-1988-1989 da işlediği soykırımın uluslararası topluluk tarafından tanınması, bu soykırımla ilgili Irak hükümetinden maddi ve manevi tazminat isteminde bulunulması Kürt halkının doğal hakkıdır.

24- Sovyet Kürtleri, dil ve kültür planında, ulusal ve manevi planda Kürt halkının bütünüleyici bir parçasıdır. Ermeni cumhuriyetindeki uygulamalar örneğinde olduğu gibi, Sovyet yasalarına uygun bir tarzda yaşadıkları tüm cumhuriyetlerde çocuklarının Kürtçe okullarda eğitim görmelerine ilişkin kültürlerini koruma hakkına, Kürtlerden Orta-Asya ve başka ülkelere sürgün edilip dağıtılan unsurların bir araya getirilip Ağustos 1989 da Yüksek Sovyet tarafından onaylanan 1923 yılında alınan Sovyet kararlarına uygun zeminde oluşturulacak bir otonom bölgeye yerleştirilmeleri hakkına sahiptir.

25- Avrupa, Amerika ve Avustralya'ya göçe zorlanan Kürt cemaati bulunduğu bütün ülkelerde olduğu gibi kabul edilme hakkına sahiptir. Özellikle İsveç'te uygulandığı gibi kamuya ait okullarda Kürt çocuklarının Kürtçe eğitim görme imkanına sahip olma hakkı gibi.

26- Mültecilerle ilgili uluslararası hukuk kuralları, Türk, Irak, İran ve Suriye hükümetleri tarafından uygulanan Kürdistan'daki baskı ve zulüm politikasından dolayı ülkelerinden kaçan Kürt mültecilerine uygulanmalıdır.

27- Mevcut bildirge ahlaki değerde olup, Kürt halkını ulusal ve uluslararası alandaki hak ve görevleri konusunda aydınlatmayı hedeflemektedir. Siyasal genel durumdan çıkarılan soyut hukuki kural ve prensiplerini anlatır. Kürdistan ve Yakın Doğu gerçeğinin hukuk ve ahlaki kurallara göre değişip veya ilerlemesi, adaletin adaletsizlik ve barbarlığa galip gelmesi için harekete geçme görevi, Kürt halkının canlı manevi ve siyasal güçlerine aynı zamanda, komşu halkların emekçi ve demokratlarına ve uluslararası topluluğa düşmektedir.

TEVGERA SIYASÎ YA KURD PEWÎST E KU XWE NÛ BIKE!

(I)

"*Tevgera siyasî ya Kurd*" peyveke gelek fireh e, rewşa tevgera siyasî ya hemû beşên Kurdistanê digre nave-roka xwe. Lê gerek em qebûlbikin ku beşbûna Kurdistanê, xusûsiyetên cihê li her beşekî Kurdistanê qewimandiye. Lewra li her beşekî tevgera siyasî, li hemberê dewletek a din ya kolonyalist (dagirker) huwiyeta xwe pêk tîne û di şertên cihê de ji bo xwe rê û rêbaza diyar dike. Lêbelê ji bona ku tevgera siyasî ya Kurd, bi giştî jî di nav miletekî û welatîkî de diqewime, di tevgera siyasî ya her beşekê de taybetiyên wekhev jî, hene û ew taybetiyên wekhev di tevgera siyasî ya Kurd de dibê sedemên nazikbun û yan jî durbunê.

Ez dixwazim li ser rewşa "tevgera siyasî ya tevgera Bakûrê Kurdistanê" rawestim. Lewra wek kesekî siyasî, ez rasterast beşek ji vê tevgerê me. Li her beşek a Kurdistanê, rêxistinên cihê û cihê têkoşîna gelê me dixwazin pêş bixin; ev rêxistinên ku di Bakûrê Kurdistanê de hatine damezirandin jî, gora rêxistinên beşên din wek wext derengtir hatine damezirandin û di qonaxên cihê de ketine jîyana siyasî.

Ji bêtir (bilî-derveyî) vê jî, zanistî û ceribandîna mirovekî, zêdetir di şertên ku têda dijî de fêde digihîne millet û welat. Mirov zêdetir dikare, di "mal û axa xwe de" xwediyê mafan be. Maf û azadiyên mirovan, bi maf û azadiyên kesên din tixûbkirîye (hudutkirîye). Dema ku mirov ji tixûbên maf û azadiyên xwe derkeve, wê demê mûdaxeleya maf û azadiyên kesên din dike.

Ew rastiya ji bo tevgera siyasî ya Kurd jî derbas dibê. Ji bo vê yekê her Kurdek, rasterast zêdetir li ser beşa xwediyê mafe û li ser beşa xwe dikare, zêdetir bibê alîkar. Dema ku ji tixûbê xwe derkeve, wê demê şaşiyê mezin dike û mûdaxeleya mafên beşê din dike. Di dîroka tevgera siyasî ya Kurd de ji encama vê şaşiyê, gelek bûyerên ne xweş û dramatîk hatine holê û gelê Kurd bi tevayî jî van bûyeran zerar dîtine. Di rêzên pêş de ezê li ser vê pirsê jî disa bîsekinim.

Gerek em hemû qebûlbikin, ku Tevgera siyasî ya Bakûrê Kurdistanê di nav şertên Şerê Sar de bi dinyayê, rojhilata navîn û Tirkîyêre Konsêpta fikrî, karkirin û rêxistinî qezenç kir. Encamên vê konsêpt a fikrî, kar-

kirin û rexistinî jî li ber çav in. Mûnaqêşa me li ser vê konsêptê ye. Gor bî û reyên min, dema ku ev konsept a heyî neyê guherandin, tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê nikare serkevtî û hevdemî bibe. Heger wisa be, pêwist e, ku tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê konsêptê xwe biguherîne.

Ji bona ku em bikarin di konsêptê tevgera siyasî ya bakurê Kurdistanê de guhartinan pêşniyar bikin, beriya wê gerek em ji bo rewşa tevgera siyasî bi giştî tespîten bingehtî bikin û zelalbûyinekê re, rê vekin. Ji bo vê yekê jî, gerek mirov li prosêsa (Pêvajoya) tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê binêre û şîrove bike.

Prosêsa (pêvajoya) Tevgera Siyasî Ya Bakurê Kurdistanê

Ji bo pêvajoya tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê, helbet lêkolîneke kûr pêwist e. Ew pirsra îro nine, di pêşerojan de gerek lêkolînek a kûr jî bê kirin. Ji bo ku di tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê de ez bikarim guhartinan pêşniyar bikim, ezê bi Xeteke gelek pan û giştî li ser vê pirsê rawestim.

Wek tê zanîn û tê qebûl kirin ku di dema Osmanîyan û Komara Tirkiyê de pêvajoya Tevgera Kurd, girêdayî qerektera herdu devletan, cihê û cihê bû. Di dema Împaratoriya Osmanî de li hemberê milletê Kurd û hemû milletên din, toleransek hebû. Milletê Kurd û milletên din yên di tixûbên Împaratoriya Osmanî de dijîn, bi *awayekî* pênasiya (huwiyeta) xwe diyar dikirin, di wan şertan de mafên xwe yên milî bi kar dianîn. Lê tu cara Împaratoriya Osmanî jî, mafên milletê Kurd bi her awayî û gora standardên wê demê yên cihanê jî pêk naniye. Ji bo vê yekê jî li hemberê Osmanîyan her tim tevgerek a Kurd hebûye û dem dem jî vê tevgerê li hemberê Împaratoriya Osmanî serîhildaye. Di wê demê de tevgera Kurd di bin serekatiya sinifên serdest yên wê demê de hatiye meşandin û milletê Kurd jî ne bi tevayî, li gora herêman piştikiya wan serîhildanan kiriye. Tevgera siyasî ya Kurd demê zêdetir, di bin çanda edetî de ji xwe re huwiyetek pêk aniye. Lê, li ser tevgera siyasî ya Bedirxanan de tesîra Ewropayê di demên dawiyê de jî bûye. Rewşenbîriya Bedirxanan di vê qewimandinên de bûye xwediyê tesîrek a mezin.

Di Destpêka tevgera milî ya Tirkan de jî Paşa M. Kemal, li hemberê tevgera Kurd bûye xwediyê toleransek (!); hebûna Kurdan qebûl kiriye û bi berpîrsiyarên Kurdan re danûstandin çêkiriye. Heta ji herêma ozerk (azad) ya Kurdistanê aniye ser zimên. Dema ku tevgera wî biserketiye, ew li hemberê mafên milletê Kurd derketiye û hebûna milletê Kurd jî înkâr kiriye. Ev înkara bûye sedem ku milletê Kurd reaksiyona xwe baştir organize bike. Piştî zulm û zordariya Hukumeta Merkezî ya Kemalîst, di destpêka sala 1919-î de li Koçgiriye; pişt re li Palû, Agrî, Sason, Dersîmê û heta sala 1940-î serîhildan çêbûn. Ew serîhildanên milletê Kurd, bi hişkî hatibûn temirandin û şikandin.

Wê demê jî Ew serîhildanên milletê Kurd di bin serokatiya sinifên serdest û rewşenbîrên Kurd yên milî de hatine meşandin. Di wan tevgeran de, hebûn û serekatiya Şêx Seîd, Seyîd Riza, Xalid Begê Cibranî, Dr. Nuriyê Dersîmî, Mele Hesenê Şiyar, Bavê Tujo û Fehmiyê Licêyî û gelek axa û şêxên Kurdistanê ve diyar dike.

Di wê demê de tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê, xwediyê îdeolojiyek a

hişk nebû. Rêxistinên wê demê jî, gora demê paşvemayîn bûn: Bi dinyayê re jî pêwendiyên wan gelek zeîf û ew beşbûyîna kûr bibû; tevgerên milî yên wê demê jî, tu caran li ser hemû erdên Kurdistanê belav nebûn û nebûn tevgerêk a milî ya fireh. Paşvemayîna civakî, siyasî û çandî, bû sedem ku tevgera milî demek a dirêj nikaribe ji nûve xwe sazbike, li hemberê dewleta Tirk bibe alternatîf û mafên milî yen gelê me daxwaz bike.

Her çiqas piştî şerê yekemîn û duyemîn ya cîhanê gelek millet gihîştin mafên xwe yên milî û dewletên xwe avakirin; milletê Kurd li bakur jî, ji wê konjoktûrê îstifade nekir: bindest û ji mafên xwe bêpar ma. Nebes ji mafan bê par mayîn, bê dengiya milletê Kurd heta sala 1960-î dom kir.

Piştî sala 1946-an Li Tirkiyê, mûnaqeseyên li ser demokrasî, mafên mirovî û azadiyan; ji bilî wê, ew pêşketina li cîhanê pêk dihat, dîsa di salên 1959-an de li ser rewşenbîrên Kurdan tesîr dikir. Di nav rewşenbîrên Kurd de ji bo mafên milî û demokratîk yên gelê Kurd, livandinek çêbû. Ew livandina, bi awayekî gelek aşitîxwaz bû. Lê dîsa jî, hêzên dewletê tehemmûlê vê livandina piçûk aşitîxwaz û mirovane nekir: Encama provakasoyenek a siyasî gelek rewşenbîr û xwendavanên Kurd hatibûn girtin. Di wan şertan de mirov nedikarî ku ji tevgerêk a siyasî ya Bakurê Kurdistanê behs bike. Bes livandinek hebû. Mûmkin bû ku ew livandina, bigihîştta qonaxa tevgerêk siyasî, û rêxistinî. Lê ji bo wê yekê îmkân û wext jî têr nedikir. Yê girîngtir jî milletê Kurd di wê qonaxê de Ji aliyê siyasî ve gelek paşvemayî bu. Çanda siyasî ya dewlet û hêzên Tirk li Bakurê Kurdistanê hukim dikir. Ji aliyê siyasî ve milletê Kurd, bi wasita sinifên serdest, entegre û asimilê (helandin) dibû; di nav partiyên Tirkan de cîh girtibû. Ev rewşa bi xwe jî, ji bo miletekî rewşek a nehevde dem diyar dike.

Piştî salên 1960-î, tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê rengêkî nuh girt û di sala 1965-an de gihîştta qonaxa rêxistinî. Lê di wan salan de tevgera siyasî li Bakurê Kurdistanê bi du renga dimeşiya. Rengê yekemîn, rengêkî Kurdî xweser û miletperwer bû. Rengê din jî, di nav tevgera çep ya Tirkiyê de xwe diyar dikir. Ew balê çep, di qada siyasî ya vekirî de zêdetir dikarî xwe diyar bike; bi rasyonel û îdeolojîya komûnîst şikl digirt. Piştî ku di dinyayê de jî, cepha sosyalîst xurt bû û li hemberê cepha kapîtalîst bû alternatîvekê, hemû muxalefet ketin bin tesîra cepha komûnîst. Ew tesîra, ne bes li ser muxalefet û rêxistinên çepbû, li ser muxalefet a milî û rêxistinên milî bûn jî. Lewra di konjoktûra wê demê de cepha kapîtalîst bi pirsra milî re pêwendî çenedikir. Her çiqas pirsra milî bi xurtî di şertên kapîtalîst û liberal de hatibûn çareser kirin jî, ew helwesta cepha kapîtalîst ya wê demê, bîr û reyeke xurt li dinyayê û di nav gelan de çêkiribû, ku pirsra milî bes bi destên komûnîstan û bi alîkariya sistema komûnîst dikare çareser bibe.

Dema dîrokê sala 1975-6-an diyar dikir, tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê, bi giştî xweser bibû; çepên Kurd jî ji çepên Tirkan dûr ketibûn û rêxistinên xwe yên siyasî damezirandibûn. Di tabloya wan salan, nav tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê de li aliyekî PDK, wek rêxistineke miletperwer hebû; li aliyên din jî gelek rêxistinên çep yên Kurdî hebûn. Lê tiştêkî gelek vekirî hebû, ku tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê di wê qonaxê de bi hemû aliyan ve (girêdayî sedemên navnetewî jî), ketibû bin tesîra komûnîzmê: Çandîya çep hukim di-

kir. Mirov dikare bibêje, ku milletê Kurd û berpîrsîyarên wan yê siyasî di dîrokê de gelek, fîrset çêbûne, lê nikarîbûne ku bi kar bînin; ew "firset" a çepbûyîn û komunistbûyînê nerevandine û di vê pîrsê de gelek serkevtî (!) bûne.

Ew serkevtina hatiye wê qonaxê, ku PDK jî destpêkiriye û gotiye, ku "partiya me jî, partiyeke Marksî-Lenînî ye." Helbet ji bo ku laşê PDK, bi giştî tehemmûlê van nêrînan nedikir, piştî demekê PDK bû du beş. Beşa xurttir, beşa çep bû. Piştî wê beşbûnê, PDK, ji gelek aliyan ve jî tesîra xwe wendakir.

Bi kurtî piştî wan salan, komunîzmê, di nav tevgera siyasî ya Kurd de qesra xwe çêkir. Helbet hukumkirina komunîzmê, xususiyetên taybetî xist laşê tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê. Ew xususiyetên ku tevgera siyasî ya Kurd qezençkiribûn, ji bo sîstema komunist bûn sedemên helweşandinê. Gelo pêwîst nîne ku tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê ji van xususiyetan xelas bibe? Hegeger ji wan xususiyetên "malxirabiyê" xelas nebe, tevgera siyasî ya Kurd çawa dikare biserkeve û di dinyayê de wek tevgerê a hevdemî bê qebûlkin?

Ji bo vê jî, tevgera siyasî ya Kurd di nav êşeka girîng û balkêş de ye. Pêwîst e, ku tevgera Kurd ji wan xususiyetan xelas bibe. Ji bo vê yekê jî, gerek siyasethan û her mirovekî Kurd wan xususiyetan jî bikare nas bike, ku ji bo guhartinan van bikare kar bike. Gelo ew xususiyetan çi ne? Ez dixwazim wan jî diyar bikim.

Tevgera Siyasî ya Bakurê Kurdistanê Di Şertên Şerê Sar de Pêşket û Xwe Rêxist..

Di salên 1960-î de Şerê Sar di navbeyna herdu sîsteman de xurtir bû. Wek tê zanîn, piştî Şoreşa Oktobrê (1917) başbûna dinyayê dest pê kir û rojbiroj jî firehtir û kûrtir bû. Piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn, dema ku li Ewropayê Rojhilat û Çînê komunîsta hukum girtin destê xwe û partiyên komunist, gel û welat îdare kirin; دنیا bû du beşên xuyayî û xurt.

Ew xurtbûn û pêşketina sîstema komunist, bû sedem ku di navbeyna van herdu sîsteman de şerekî xurt bê domandin. Ew şera, li gelek herêmên dinyayê (wek Amerîka a Latîni, Rojhilat a Dûr, Afrîka a.c.d) awayê şerê germ û bi giştî jî hemû aliyên dinyayê de "şerê sar" domand. Di wê qonaxê qerekerên xuya ew bû, ku sîstema komunist pêş ve diçû û sîstema kapitalîst paş ve diçû. Sîstema komunist ji bo ku pêşketina xwe firehtir û kûrtir bike; ji bo ku sîstema kapitalîst jî pêşiya maxlubiya xwe bigre, bi hemû îمكانên xwe di vî Şerê Sar de cîh girtibûn: Wî şerî jî bo herdu aliyan pîvanên mirovetîya, demokrasî û mafê miletan serûbinî kiribû.

Di dema Şerê Sar de, ji sîstema komunist re Yekîtiya Sovyetê, ji sîstema kapitalîst re jî Amerîkayê pêşengi dikir.

Helbet, her şerek bi gelek aliyan ve tê meşandin. Di şer de aliyekî girîng jî ew e, ku hemû teref ji bo xwe dost û hevalbendan biafirînin. Di Şerê Sar de jî, ew pîvan û qanûna, bi hemû rengên xwe di rojevê de bu. Armanca girîng di Şerê Sar de ew bû, ku herdu sîstem û ew dewletên ku ji wan sîsteman re serokatî dikirin, dixwastin ku xwe xurt bikin.

Sîstema kapitalîst, di wan demên Şerê sar de ji bo, ku di nav wendakirine-

kê de bû û paş ve diket: ji bo vê yekê jî zêdetir hebûn û dost-hevalbendên, ku di destê wan de bûn dixwastin biparêzin û bi wan, di şerê sar de cîh bigrin û berjewendiya xwe biparêzin. Ji bo vê yekê jî, di helwesta xwe de kevnare û muhafazakar bûn. Ew muhafazakarî dibû sedem, ku ew dezgeh, dewlet û sîstemên heyî biparêze û ji bona ku ew nayên guhartin û ji dest jî dernekevin siyaset diyar dikir. Dema ku rewşeke wisa derket holê, ew kes, rêxistin, millet û dewletên ku dixwastin rewşa xwe biguherînin, bûn par a sîstema komunîst.

Bi kurtî, *muxalefeta navnetewî bi hemû rengên xwe, rasterast dibû par a sîstema komunîst*. Mirov dikare bibêje, ku sîstema komunîst û taybetî jî dewlet a ku ji sîstema komûnîst re serokatî dikir. Yekîtiya Sovyetê, ew îmkana, li gelek welat û herêman jî, ji bo berjewendiya dewletbûna xwe baş bi kar anî û gelek serkevtî jî bû. Lê ji bo gelek muxalefetên komunîst û tevgerên milletê bindest jî, gelek caran bi rakîbên wan re xist pazarê. Heta dem û dem jî, ew pirsên îdeal, ji bo Yekîtiya Sovyetê, bûn pirsên demagojîk.

Muxalefeta navnetewî jî, ji sê beşan pêk dihat. Beşa yekemîn, tevgera kar-keran û zehmetkêşên dinyayê bû. Beşa duyemîn, tevgera komûnîst, demokratîk û pêşverû bû. Beşa sêyemîn, tevgera milletên bindest bû. Ji bo ku muxalefeta navnetewî jî, li hemberê sîstema kapîtalîst bi serkeve: piştgiriya sîstema komunîst û bi taybetî jî piştgiriya Yekîtiya Sovyetê dikir. Bi sîstema komunîst re danûstandin dikirin û yan jî dixwastin danûstandinê bikin; ji wan bigrin û bidin wan..

Tevgera milletê Bakurê Kurdistanê jî, tevgera milî bû; rasterast li dijî dewleta Tirk bû. Sîstema kapîtalîst û bi taybetî jî ji bona ku Amerika alikariya dewleta Tirk dikir û dewleta Tirk endamê NATO'yê jî bû; tevgera milî ya Bakurê Kurdistanê sîstema komunîst nêzikî xwe didît, dixwast bi sîstema komûnîst re danûstandinê bike. Ew danûstandina bi sîstema komunîst re, ne bes danûstandineke wek du dosta bû. Piştî demekê tevgera milî û rêxistinên Bakurê Kurdistanê, bi gelek aliyên ve pîvan, karakter, îdeolojî, awayê rêxistinî û îdarî rasterast ji sîstem û partiyên konûnîst girtin: Ji bo ku bişibin wan jî gelek hewl didan û xebat dikirin.

Encama vê hewldan û rewşa objektîf bû ku tevgera siyasî ya Bakurê Kurdistanê piştî salên 1960-î bi giştî bû tevgera çep. Ji tevgera milî zêdetir, wek tevgera çep derkete ser saha Kurdistanê. Helbet di vê rewşê de, rewşa civakî, sinifî ya Kurdistanê jî dest dida. Lewra, çin û tebaqeyên Kurdistanê rolên xwe yên civakî yên tebî nedimeşandin. Ji bo vê yekê jî di tevgera milî de rolên xwe yên dîrokî û civakî nedilistin. Piştî salên 1960-î ew rêxistinên Kurdî yên hatine demezirandin ji bo ku bi destê hejmareke mezin ji xwendevan û rewşenbîran Kurd pêk hatibûn; ew jî dibû sedem ku tevgera Kurd rengekî çep qezenç bike. Lewra di wê demê de bala rewşenbîran li hemû diyayê ser bir û reyên komunîst bû. Rewşenbîrên Kurd jî, ji derveyî wan nedikarî rewşeke awartî diyar bike..

Dem a ku rêxistinên Bakurê Kurdistanê gora pîvanên komunîzmê (helbet komunîzma wê rojê) hatin damezrandin, bi çanda komunîzmê hatin perwerdekirin; ew qerekerên rêxistinên komunîst û sîstema komûnîst jî bi giştî qezenç

kirin. Wek tê zanîn, ji bo vê yekê jî reqabeteke gelek mezin hebû.

Ji bona ku rêxistin û sîstema komûnîst di nav Şerê Sar de bû, ji bo vê yekê jî "Şerfiroşî" ne li dijî berjewendiya wan bû. Ji bo vê jî, gerek çandek e nû bê çêkirin: Ew çanda jî bi gelek hêsanî, hemû kapîtalîstan, kes û hêzên ne komûnîst bikare dijmin diyar bike. Wê bi xwe jî, di psîkolojiyên mirovan de nexweşiyên ne dimîn tebî pêk dianî. Ew şerfiroşîya sîstem û rêxistinên komûnîst, jî aliyê rêxistinên Bakurê Kurdistanê ve jî hatin girtin.

Helbet dema ku ew xususiyetan jî aliyê rêxistinên Bakurê Kurdistanê ve hatin girtin, ji bo vê jî, bir û reyeke edetî ya komûnîzmê jî, bi hêsanî jê re sitarî dikir. Ew reya felsefîk jî, pêwîstbûna şerê sinifî bû. Gora wê bir û reyê, "di jiyanê de sinifek, sinifên din ji holê radike û an jî hukumê sinifên din dike. Pêwîst e, ku ew sinifa ji holê rab e û an jî gerek li ser wan hukumê karker û zehmetkêşan saz bibe.." Di vê bîr û reyê de, konsensusa civakî û milî tuneye; şer û dijîta-yî heye.

Rêxistinên Bakurê Kurdistanê jî, ev bir û reya bi dilsozî pêk anîn. Dema ku ew bîr û reya derbasî jiyanê dikirin; ji dervayî karker, gundiyên feqîr û dostên wan; hemû sinif û tebeqe dijmin dihesiband. Ew jî sinifên serdestbûn. Ji wan sinif û tebeqa yên serdest, beşa welatparêz jî, helbet dostên muvaqet dihatin qebl kirin; ew beşa jî di dema şerê hukumgirtinê de dê bîr tasfiye kirin. Ew jî dibû sedem ku di nav civakê de şerekî kûr bê domandin.

Helbet dema wisa bibe, konsensusa (li hevkirina) civakî û milî jî, dibe sûç û karekî xirab. Helbet ev nêrina bes nedibû sedem ku di nav sinifan de dijîyatî bê holê. Ev nêrina bû nebin; ji hev re dijîmintayî bikin; meşruiyeta hevûdu qebl nekin. Wê demê qebûlkirina hebûna rêxistinên Bakurê Kurdistanê, ne ku pêwîstiyekê jî dihat qebûl kirin. Ji bona ku di demekê de çend rêxistin avabûne, ji bo vê yekê jî wek konjuktûrel hebûna wan û gora wê siyaseta pêk anîn hatiye qebûl kirin.

Ji bo beşbûn û nakokiyên xurt sedemek a girîng jî, îdeolojîkbûna tevger û rêxistinên Bakurê Kurdistanê bûn. Îdeolojîkbûna rêxistinên Bakurê Kurdistanê ne bes di nav sinif û tebeqeyên Kurd de; di nav sosyalîst, komûnîstan bi xwe de jî bibû sedemê beşbûn û nakokiyên bingehî. Rastî dema ku mirov li tevger û rêxistinên Bakurê Kurdistanê dinêre, her çiqas ew hemû ji bo xwe dibêjin "*em komûnîst û sosyalîst*" in jî, tu cara nikarin di yek rêxistinek û eniyekê de jî bibin yek. Lewra tu rêxistinek, rêxistinek e din komûnîst û sosyalîst jî qebûlnedikir; hevûdu di beşa burjuwaziyê de diyar dikirin.

Ew şerfiroşî û îdeolojîkbûna, di eynî demê de dibû sedem ku beşbûna civakî kûrtir û firehtir bibe. Lêbelê wisa dihat zanîn, ku tevgera milî û rêxistinên wê dê beşbûna civakê, ku bi siyaseta dijmin ve hatiyê rojevê, ji holê rake.

Tevgera Kurd û rêxistinên wê, ji bo ku gor qarakter û pîvanên sîstem û rêxistinên komûnîst hatibûn damezirandin; di kar û xebata xwe de û civaka ku dixwastin avabikin de *monolojîkbûn* diparastin. Li dijî plûralîzm, pîrredengbûnê, pîrrpartitîyê jî derdiketin; dîktatoriya sinifî û komûnîst diparastin. Ji bo vê yekê jî, tevgera milî ya Kurd û rêxistinên wê, li dijî demokrasîyê jî bûn. Helbet wan ew dijîtiya xwe vekirî û bi peyvan nedianîn ser zimên: Lê ew bîr û reyên dihatin

parastin, ku di sîstema komûnîst de jî wan cîh girtibû bîr û reyên ne demokratîk bûn. Ji bo vê jî, rêxistinên Bakurê Kurdistanê li hemberê hev xwediyê toleransê nebûn; bi dilhêsanîyê jî hevkarî û hevbeşiyê re ne amade bûn: Her rêxistinekê dixwast ku rêxistinên din ji holê rabin. Dîsa encama wan nêrînên ne demokratîk di rêxistinên Kurdistanê de mafên endaman nedihatî parastin. Ew bi xwe jî dibû sedem, ku rêxistinên me di mafên gel de jî hesas nebin. Her çiqas li hemberê dewleta Tirk maf û demokrasiyê dihat parastin jî; lê bi xwe jî ne mafparêz û demokratîk bûn.

Rêxistinên Bakurê Kurdistanê, ji milîbûnê zêdetir "enternasyonal" bûn. Ji bo vê yekê jî, nedikarî berjewendîya welêt û miletê Kurd biparêzin. Ne ligor berjewendîya milî, lê ligor berjewendîya îdeolojî û rêxistinî dihat hereket kirin. Wê jî, rê dida ku dema helwesta welatên sosyalîst li dijî berjewendîya miletê Kurd be, rêxistinên me li cem welatên sosyalîst cih digirt; berjewendîya milî gelek bi hêsanî dida aliyekî.

Heta ji vê yekê rêxistinên me bi hev re şerkin jî, meşru û gelek normal didîtin û tehemmûlê kes û gurûbên ji rêxistinanan vediqetîn jî nedikirin, êrîşî ew kes û guruban dikirin. Encama vê nêrînê beriya û piştî 12'ê îlonê di navbeyna rêxistinên Bakurê Kurdistanê de şerê dijar çêbûn; kes û gurûbên ku ji rêxistinanan veqetiyabûn tade û zulma mezin didîtin. Ew siyaseta bibû sedem ku bi sedan welatparêz bi destên hevûdû bîn kuştin.

Rêxistinên Kurd ji bo ku xwe xistibûn qalibekî îdeolojîk yê monolotîk û gora beşek dewlet, sîstema komûnîst hareket dikir; di bîr û reyên xwe de muhafazakar, kevnare bûn û dûrbîn nebûn. Di çareserkirina pîrsa Kurdî de her demê sovyetîk difikirîn. Rêxistinên Kurdistanê gihîştibûn wê reyê ku li welatên sosyalîst û bi taybetî jî li yekîtiya Sovyetê pîrsa milî bi awayekî gelek îdeal, demokratîk û mirovane hatiye çareser kirin. Ji bo vê yekê jî, dogmatîk bûn. Şertên Kurdistanê, miletê Kurd û Tirkîyê tu car neda ber çav û gora wê alternatîvên helkirina pîrsa miletê Kurd nekirin. Şertên bakurê Kurdistanê û Tirkîyê, jibo çareserkirina pîrsa miletê Kurd "Awayê Ewropayî" jî wek alternatîfêke dikarîn bixistina rojeva rêxistinên Kurd, lê Rêxistinên Kurdistanê tu car wisa nefikirîye.

Helbet dema ku hemû welatên Ewropayê jî dijmin bîn qebûl kirin; wê demê tiştên wan yên baş jî rêxistinên me nedikarî bigre. Rastî jî, gerek mirov qebûl bike, ku rêxistinên me di ne girtina titên baş de jî gelek jîr û serkevtîbûn (!).

Rêxistinên Kurdistanê hem li hundirê welêt û hem jî li derveyê welêt, ji bona ku hawirdora xwe tixûbkirî bû, di jîyanê de realîst jî nebû. Ji bo vê yekê jî, gelek tiştên utopîk dixistin programa xebata xwe.

Wek baş tê zanîn, di edebiyatzanyariyê û felsefê utopîkbûyîn ji bo ku rê li pêşîya miletan vebe fêde digîhîne wan miletan. Lê di siyaseta de utopîzm, mirov û rêxistina dixê şaşiyên mezin û bi wan şaşiyên jî, miletê û yan jî gurubek civakî zerarên mezin dibîne. (Wê dom bike)

ÖZAL SONRASI TÜRKİYE VE "CEPHE" ÇALIŞMALARI...

Jiyan Rojdar

Kürt sorunu belli bir süredir kıyasından köşesinden de olsa devlet katında ve özellikle liberal Türk aydınları arasında tartışılıyor. Her ne kadar eskisi gibi "tabu" olmasa da, mevcut koşullar nedeniyle açık ve sağlıklı bir tartışma yürütülmüyor. Bir dönem Özal, "fikir cimnastiği" mahiyetinde de olsa Kürt sorununun tartıştırmaya çalışıyordu. Bu nedenle "fedarasyon" gibi kavramları da tartıştırmaya çalışıyordu. Bu nedenle "Körfez savaşı" koşullarında dünya politikasında meydana gelen, değişikliği kavramıştı. Dünyaya entegre olmak için uygarlaşmada örnek alınan Batı ve ABD'nin sistemiyle düşünmenin gerekli olduğunu anlamıştı. Ayrıca entegrasyon ve Orta Asya'ya ilişkin politikalarda başarıya ulaşmak için "uygar dünyadaki" normlara ulaşmanın da bilincindeydi. Özal'ın politikalarında zikzaklar geriye dönüşler de vardı elbette. Örneğin "sansür sürgün" kararnamelelerinde onun imzası vardı. Özal'ın Kürt sorununa yaklaşımında "oy kaygısı" ve Demirel'i köşeye sıkıştırma gibi pragmatik nedenlerde sözkonusuydu.

Buna karşın Özal, daha önce de çeşitli Kürt çevreleri tarafından dile getirildiği gibi Kürt sorununda "sesli düşünecek" denli cesur biriydi. Özal'ın bize yaptığı en büyük iyilik "statüko"yla oynama isteğiydi belki de. O'nu Demirel ve ardılarından ayrılan en önemli özelliği de buydu kanımca. Ancak özellikle kuzey Kürdistan hareketi Özal'ın "Statüko" ile oynama isteğinden yararlanma niyet ve becerisini gösteremedi.

Özal'ın ani ölümü hem Türk siyasetini kilitledi, hem de Kürtleri önemli bir muhataptan yoksun bıraktı. Özal'ın bıraktığı boşluk, yeni boşluklar yarattı. Demirel siyaset sahnesinden çekildi. Önü çekilme kararı aldı. Cindoruk'un cesareti kırıldı. Kürt sorununa ilişkin politika belirlemedeki inisiyatif tamamen orduya geçti. Daha önce "Kürt realitesini" kabul ettiğini söyleyen Demirel söylediklerini çabuk unuttu. SHP kendi hazırladığı "Güneydoğu raporları" nı tartışırma cesaretini bile gösteremedi.

Özal döneminde gerek ordu ve siyasiler ve gerekse liberal aydınlar arasında hakim olan iki anlayış vardı. Birincisi "*ver kurtul*"du. Özal da bu yaklaşıma yakındı denebilir. O, "büyük toprağa sahip olmakla" güçlü olunamayacağı inancındaydı. Özal çizgisine yakın liberal aydınlar bir yandan "resmi ideoloji"nin tıkanmışlığını "2. Cumhuriyet" gibi istemlerle dile getirirken, bir yandan da "Kürdistan'ın hem askeri hem de ekonomik olarak Türk devleti için önemli bir külfet" getirdiğini öne sürerek "*ver kurtul*" anlayışına teorik zemin kazandırmaya çalışıyorlardı. Özal ve liberal aydınlar kangren olmuş Kıbrıs sorununa da üç aşağı beş yukarı böyle bakıyorlardı. Bu nedenle de Kuzey Kıbrıs'ta ve Türki-

ye'de bir kısım sağcı ile bir kısım "gerici solcu" (Mümtaz Soysal gibi) Kıbrıs'ı satmakla suçlanıyorlardı. Özal'ın yaşamda olduğu sürecin ilginç bir özelliği de liberal aydınlar ile tutucu sağcılar-gerici solcular, "Kemalizmi Fransız devrimine" eş gösteren Perinçek gibi stalinist milliyetçiler arasındaki kıyasıya mücadeleydi. Özal'ın ölümünden sonra kürt sorununa alışılmışın dışında yaklaşan liberaller de önemli bir referanstan yoksun kaldılar. Burada durup, Özal'ın kürtler için de bir kayıp olduğunu söylemek istiyorum.

T.C'nin ve öncülü Osmanlının geleneksel Kürt politikasının "*vur kurtul*" olduğunu söylemeye bilmem gerek var mı? Özal öncesi ve sonrası bu görüş "Devlet" politikasıydı ve siyasi olarak da ifadesini "Üniter devlette" buluyordu. "Üniter devlet; devlet katındaki sağ ve solun, "enternasyonalizm" ve "anti-emperyalizm" sloganlarının arkasına saklanan geleneksel dogmatik. Sol'un da dört elle sarıldığı bir jargondu Bu adı belirtilen kesimler yarım yamalak "resmi ideoloji"nin tıkanmış olduğunu kabul ediyor görünmelerine rağmen bir türlü "üniter devlet" ve içi boşaltılmış "anti emperyalist" söylevlerin Kürt ulusunun olduğu gibi, türklere de gereksinimlerine yanıt oluşturmadığını kabul etmeye yanaşmıyorlar. Yukarıda Özal'ın ölümünden sonra "Kürt sorununda politika belirleme" inisiyatifinin orduya geçtiğini belirtmiştim. Ordu, "eşkiyayı kökünden kazıma" gibi bilinen teraneler çerçevesinde "vur kurtul" politikasını bütün zalimliğiyle uygulamakta kararlı görünüyor. Öyle ki devletin vitrinine konan Tansu Çiller'in "Kürtlere tv, radyo" gibi sözleri hemen ertesi gün geri aldırıldı. Genel kurmay Başkanı'nun biten görev süresinin bir yıl daha uzatılması, T.C.'nin zalimliğini daha da artıracığının önemli bir göstergesidir. Özal, "Kürt sorununun 2-3 milyon Kürdün göç ettirilmesinin sağlanması ile "daha sancısız çözümlenebileceğini" ifade etmişti. Özal'ın "Türkiye'yi sahil ülkesi yapacağız "sözleri" kürdistan'ı boşaltma ve Ermenistanlaştırma anlamına geliyordu. Türk Genelkurmayı ise Özal'ın söylediklerini en barbar yöntemlerle Kürdistan'ı insansızlaştırmaya çalışıyor: Tek bir farkla, Özal'ın para gücüyle yapmak istediğini, ordu silah zoruyla yapıyor. Kıbrıs'ta Makarios da yıllar önce adada salt bir nüfus çoğunluğu sağlamak ve Türkleri ada dışına göç ettirmek için para da dahil her türlü teşvikte bulunmuştu.

Özal döneminde T.C'nin tüm takım taklavatıyla dağılan Sovyetler Birliği üzerine hesaplar yapılıyor, "Türki" devletlere ardı ardına ziyaretler birbirini izliyordu. Özal'ın Kürt sorununa bakışındaki zikzaklarına Orta Asya'ya ilişkin politikaların da neden olduğu söylenebilir. Çünkü Kürdistan, Orta Asya'nın uçsuz bucaksız steplerine uzanan yolda önemli bir stratejik konuma sahiptir. Bu nedenle de Özal'ın bize çelişkili gibi görünen tutum değişiklikleri, o büyük pazara ulaşma kaygıları çerçevesinde bir tutarlılık da taşımaktaydı. Sonuçta Özal bir Türk politikacısıydı ve Kürtleri yeniden kendilerine entegre etmenin hesapları içindeydi. hayat teorideki gibi düz olmadığı için, kendisinin belki istemediği halde sınırlı da olsa Kürtlerin lehine gelişmeler de gösteriyordu.

Azerbaycan'daki gelişmeler, Özal sonrası T.C.'nin Orta Asya politikasının tıkanmış olduğunu gösteriyor. İbrahim Tatlıses'in "Kürt" olduğunun farkına varır var-

maz cebindeki "Tatlises" resmini yırtacak denli Türk olan Elçibey'in alaşağı edilmesi, T.C. açısından işlerin iyi gitmediğinin göstergesidir. Türkiye'nin yanı sıra Rusya ve İran'ın da Azeriler ve Orta Asya üzerindeki nüfuz kavgası Türkiye'nin aleyhine işlemeye başlamıştır. Azerbaycan'daki gelişmelerde Türkiye'ye verilen %2.5'lik payın öyle abartıldığı gibi büyük bir etkisi olduğuna inanmak güçtür. Dikkat edilirse. T.C.'nin kürdistan'da daha da sertleşmesi Azerbaycan'daki gelişmeler dönemine denk düşmektedir. Devlet, *PKK'nin Silahlı mücadeledeki yanlışlarından da yararlanarak "vur kurtul" politikasını daha kolay işletme olanağına kavuşmuş* bulunuyor.

ATEŞKES VE BİRLİK SÜRECİ

Geçtiğimiz yıl olduğu gibi, bu yıl da gözler Newroz'a çevrilmişti. Kürt hareketinin nabzı Newroz'a göre ayarlanmıştı. PKK 92'e yaptığı gibi 93 Newroz'unda da "genel ayaklanma" çağrılarını yapıyordu. Newroz öncesinde de kendince "hain ajan, işbirlikçi ilan ettiği kesimleri" ekarte etmek için hiç bir geçerliliği olmayan bir "meclis!" de oluşturmuştu. PKK'ye göre 7-8 partinin özgür bir şekilde Güney Kürdistan'da yaptığı seçimler halkın iradesini temsil etmiyordu!

Ama Avrupa'da abartıldığı kadarıyla 100 bin Kürt arasında yapılan bir seçimle) meclis oluşturulmuştu! Üstüne üstlük meclis başkanlığına da daha önce kendi kendisine düzmece bir özeleştirici verdirtilen bir unsur getirilmişti.

Bu gelişmeler olurken devlet de PKK'nin politikalarından güç alarak Newroz'dan başlayacak bir "iç hareket"a hazırlanmaktaydı. Bu noktada sağ duyu galip gelerek Abdullah Öcalan'ı "tek yanlı ateşkes" ilan etmeye götürdü. Bu karar önemli olduğu kadar yerinde verilmiş bir karardı. Sanıldığığının aksine diğer Kürt örgütleri de bu karara omuz verdiler. PKK'de egemen olan "biz ne yaparsak yapalım bu işbirlikçiler karşı çıkarlar" önyargısını geçersiz kıldılar. Kürt hareketlerini biraraya getiren süreç böyle başladı. Belki PKK'ye ve diğer Kürt örgütlerine kalsa ömür billah biraraya gelmezlerdi. Ama hayat herkese aklın yolunun bir olduğunu gösterdi.

T.C. öteden beri dışarıya karşı Kürt hareketi için "terörist" söylemine başvuruyordu. Son iki yılda bu politikası dünyada genel bir kabul de görüyordu. Avrupa Parlamentosu'nun aldığı karar bunun tipik bir örneğidir. Avrupa parlamentosu içindeki sosyalistlerin her konuda Türkiye aleyhtarlığı yapan tutumlarını terkedip, Türkiye'yi eleştirerek teşvik edip Avrupa'ya entegre etme tutumuna yönelmeleri de dikkate alınması gereken bir değişikliktir. Bir dönem AP'da Türkiye Rapörtörlüğü yapan Richard Belfe'in bile sonunda Türk dostu olması değerlendirilmesi gereken bir durumdur.

PKK'nin ateşkes kararı 4 önemli sonuç doğurdu: 1) Türkiye'nin dünyada yaratmaya çalıştığı (Kürt hareketi için) "terörizm" "imajı" darbelendi, 2) Kuzey Kürdistanlı örgütlerin biraraya gelmesinin yolunu açtı, 3) Sürekli dört sömürgeci devletin tehdidi altında bulunan Güney Kürdistan'a nefes aldırdı. Özal döneminde Türkiye'de resmi kabul görmeye başlayan Güney Kürdistan hareketi

böylece PKK nedeniyle sürekli "sınır ötesi hareketlere" maruz kalmaktan geçici de olsa kurtuldu, 4) Kuzey Kürdistan'daki faili meçhul cinayetlerin oranında önemli bir azalma sağladı.

BİRLİK SÜRECİ

Belki kabak tadı veriyor ama ulusal birliğin bizim için (Kürtler için) temel bir öneme sahip olduğunu belirtmekte yarar vardır. Tarihteki ilk kürt devleti "Med İmparatorluğu"nun uzun çekişmelerden sonra Kürt aşiretleri arasında birliğin sağlanmasından sonra gerçekleşmesi önemlidir. Ulusal birliğin önemi Ahmedê Xanî'nin şiirlerinde işlenen belli başlı temalardan biridir. Kürdistan Teali Cemiyeti'nden başlayıp bugüne dek olumlu olumsuz birçok örnek vermek mümkün. Uzatmamak için kesiyorum. Ulusal mücadele ulusun tüm kesimlerini kapsadığı için tüm kesimlerine seslenmek zorundadır. Ulusun siyasi birliğini sağlamak için ulusal çapta bir seferberlik ve birlik gereklidir.

Kuzey Kürdistan hareketi bugüne dek sağlıklı bir birlik gerçekleştiremedi. Bunu yapamadığı gibi ortak siyaset izleme, ortak çalışma gibi kalıcı alışkanlıklar da arkasında bırakmadı. Denebilir ki hep "birlik" yeni düşmanlıkların anası oldu.

Mart ayında başlayan "birlik süreci" öncesi bu düşmanlıklar sürüyordu. PKK-PSK protokolünden daha dört gün önce İngiltere'deki Newroz şöleninde İbrahim Aksoy kürsüde konuşurken, iki parti taraftarları bir birine girmişti. Kasım ayında da PKK taraftarları Almanya'da Kürtlerin ulusal ozanı Şıwan'ı linç etmeye çalışmıştı.

Tüm bu olumsuzluklarımıza rağmen bunların aşılabacağı umudu taşınyordu. Olumsuzluklarımız diyorum. Çünkü herhangi bir kürt hareketinin olumsuzluğu hepimizin hanesine yazılmaktadır. Siyaset ve tarih herşeyi anı anına insanlığa not düşer çünkü. Bu nedenle ortak bir tarih bilincine ulaşmak önemlidir. Daha bayrağının renklerinde bile anlaşma becerisi gösteremeyen Kürtler için bu dahada önemlidir. Tarih yazıcıları yarın tarihimizi yazdıklarında Hevgirtin-PDK-PKK, PSK, YEKBÛN, RIZGARÎ, KAWA, KİP bunları yaptı demeyeceklerdir. "Kürtler bunu yaptı, bunu yapamadı" diyeceklerdir.

PKK- PSK Protokolünde eksikler olabilir. Ancak bunları fazla kategorize etmeye gerek yoktur. Bu protokol hakkında söylenebilecek en mantıklı eleştiri iki partinin herşeyin merkezine kendilerini koyma anlayışıdır. Buna rağmen olumlu bir protokoldür. Ne yazık ki her şeyin "negatif" yanını bulup çıkarmadaki ustalığımız (!) bu protokol sonrasında da baş gösterdi.

PKK-PSK protokolünden sonra Nisan ayında Hevgirtin-PDK,-PKK ortak basın açıklaması yapıldı. Bu noktada birçok kesim "Protokol" ile "ortak basın açıklaması" arasındaki anlam farkını göremediler. Veya görmek istemediler. Bu ortak açıklamanın özelliği "diğer kürt örgütlerinin de sürece dahil edilip ortak politikaların belirlenmesi" ve PKK - PSK protokolüne "destek" belirtilmesidir. Bu son gelişmeden sonra PKK süresiz ateşkes ilan etti. Atılan bu adımları

her parçada kürt halkının moralini yükseltti. Kürtler arasındaki pekişmeyi hızlandırdı.

ATEŞKES VE BİRLİK ADIMLARINA TEPKİLER

PKK'nin ateşkes ilanı ve diğer Kürt örgütleriyle başlattığı diyalog süreci devletin yanısıra, marjinal Türk örgütlerini de rahatsız etti. Bunların rahatsızlıklarını anlamak mümkündür. İlki bunlar Stalinizm'in ve öncüllerinin bilinen kanunlarıyla donanmışlardır. Bunların komünistliklerinin altında da koyu bir Türk milliyetçiliği vardır. İkincisi, tabanlarındaki Kürt unsurları uhdelerinde tutmayı garanti etmek için "yeni" şeylere gereksinimleri vardır. Üçüncüsü, PKK ile Güney Kürdistanlı güçler arasındaki "brakuji"de kullandıkları "it sürüle-ri" gibi nahoş küfürler etme olanağından yoksun kalmışlardır.

Hasbelkader TİKKO gibi 5-10 gerillaya sahip olan bazıları, kendi mantıklarınca doğru bile olsa 3-5 bin PKK gerillasını "kendilerine katılmaya" çağırılar da oldu. Bunun yanısıra PKK'ye yönelik "düne kadar ayaklanıyoruz.. Bunlar (Kuzey Kürt hareketleri) ve Güneyliler haindir" diye soru sorup eleştirenlerde oldu. Bunun yanısıra TKKKÖ ve D.Partizan gibi yapılar birlik sürecine olumlu yaklaşma sorumluluğunu gösterdiler.

ATEŞKESİN SONA ERMESİ

T.C. Sıkışmışlığı aşmak için PKK'nin ateşkesi sona erdirmesine yönelik her türlü provakasyonu denediği günlerde Kürt cephesinde iki önemli gelişmenin hazırlıkları başlatılmıştı. Birincisi DEP'in kuruluş hazırlıklarıydı. İkincisi ise tüm Kürt örgütleri 29 mayısta Londra, Bonn ve Stockholm'de ortak mitingler yapacaktı. Mitinglerden bir gün önce, Bingöl olayı meydana geldi. PKK'nin ajansı olayın "misilleme" olduğunu, PKK'nin üst düzeyde açıklama yapacağını duyurdu. Hemen estesi gün A. Öcalan bilinen açıklamasını yaptı ve "olayın bilgiler dahilinde olduğunu" öne sürdü. Ateşkesin resmen bozulduğunun açıklandığı toplantıda ise Öcalan Bingöl olayının "arzulanan ve istenen bir şey olmadığını" söyleyecekti. İlginçtir bunlar olurken PKK, PSK ve Hevgirtin PDK'ye ve de diğer yapılara bilgi verme, görüş alma sorumluluğunu göstermiyordu.

Aynı zamanda Serxwebûn, Bexwedan ve Özgür Gündem'de birlik sürecini daha başından baltalayan körükleyen yayınlar da sürüyordu. PKK liderine göre "birlik" süreci diğer yapıları "işbirlikçilikten" kurtarmak için başlatılmıştı.

MİTINGLER

29 Mayıs mitingleri Bingöl olayının etkisiyle Avrupa'da yankı bulunmadı. Mitinglerin organizesinde Hevgirtin-PDK'nin iyiniyetli önerilerine karşın PKK ve PSK mitingleri (Özellikle Bonn'u) dar grupçuluğun gövde gösterisi alanı yapmakta ısrarlı oldular. Diğer yapılarda buna çanak tutmakta yarıştılar. H.PDK'nin ortak pankart açma ve Şıwan'ın mitinge katılması önerisi iki yapı tarafından reddedildi. Bağımsız siyasal kadroların kendilerini ifade etmeleri engellendi.

DEP

PKK, PSK, Heygirtin -PDK arasındaki işbirliği süreci sonrası Türkiye'de HEP'in kapatılacağı dikkate alınarak yeniden partileşmeye gidilmesi zemini doğdu. Ancak DEP'in kuruluşunda bilinen alışkanlıklar yeniden yükseldi. Adam kafalama ve DEP'i güdükleştirme niyeti çerçevesinde başkanın belirlenmesinden, parti P.M'nin oluşturulmasına dek çeşitli olumsuz tavırlar sergilendi. Parti daraltılarak geniş kitlelerin benimsediği Katılımcı Kitlesele bir parti yerine, sol tandaslı bir kadro partisi haline dönüştürüldü. Böylece geniş bir parti anlayışı göreceklarını sanan birçok yurtsever bağımsız kişi partinin Hep'teki olumsuzlukları fazla aşmadığını görerek geri çekildiler.

Uyarılara karşın bu yanlışlar kongrede de düzeltilmedi. Bu haliyle DEP insanı kötümser kılıyor.

CEPHE'NİN YUMUŞAK KARNI...

PKK'nin ve PSK'nin cephe anlayışını önümüzdeki süreç daha da berraklaştıracaktır. Diğer Kürt örgütleri PSK'nin cephe anlayışını çok iyi biliyor. PSK dar grupçulukta, anti-demokratiklikte her zaman PKK ile atbaşı gitmektedir. Avrupa'da kitlesele kitle örgütlerinin kurulamamasında bu iki partinin büyük sorumluluğu vardır. Umut ediyoruz ki bu yanlışlar terkedilir.

Şu anda "Cephe" çalışmaları program birliğine ulaşmış bulunuyor. Diğer bir deyişle herşey bundan sonra başlıyor. "Cephe"nin geleceği herkesin göstereceği esneklik ve sorumluluğa bağlıdır...

Olumsuzlukları, eksiklikleri bir çırpıda ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu nedenle başlatılan süreç sonuna dek zorlanmalıdır. Ne PKK'siz ne de diğer örgütler olmadan bir "cephe" başarıya ulaşamaz. Geçmişte olduğu gibi PKK'yi "kendi dünyasında" başbaşa bırakma gibi bir yanlışlığa yeniden düşülmemelidir.

"Kürdistani Cephe"nin şimdilik birkaç "yumuşak karnı" vardır. PKK'nin Güney Kürdistan politikası yeniden olumsuzlaşırsa, silahlı mücadele çizgisindeki yanlışlar sürerse ve güven bunalımı aşılamazsa "cephe" bir atımlık barut" bile olmaz.

SON SÖZ...

Kürdistan'daki nüfus her geçen gün düşüyor. Kürdistan, Ermenistanlaşma tehlikesi ile karşı karşıya. Metropoldeki Kürtlere ilişkin politika tayini giderek daha da önemli oluyor. En büyük tehlike Kürdistan'ın insansızlaştırılmasıdır. Bilerek veya bilmeyerek silahlı mücadelenin taşıdığı zaafılar, hatta tıkanmış olması devletin işini kolaylaştırmaktadır. Silahlı mücadele Kürt insanına zarar vermeyecek meşru müdafaa çizgisine çekilmelidir. Kürtler olarak silahı nasıl kullanacağımızı öğrenemezsek, silahı "radikalliğin" ölçütü olarak görmeye devam edersek Kürt hareketi zemin kaybedecektir.

IRAK KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ KONGRESİNDEN İZLENİMLER

Irak Kürdistan Demokrat Partisi 11.(Birlik) Kongresi delegasyonu ile bir tarih, konukları ile Kürdistan ulusal kongresi görünümünde ve hatta uluslararası çağrılılar dolayısı ile uluslararası bir Kürt kongresine dönüştü.

Büyük bir ciddiyet ve koşulların elverdiği ölçüde iyi organize edilen kongre, büyük bir coşku ile başlayıp çalışmalarının sonuna kadar da bu coşku ve heyecanla devam etti.

Barış, özgürlük, demokrasi şiarlarının egemen olduğu kongre salonu partinin amblem ve renkleri ile donatılmıştı. Mesut Barzani'nin açış konuşmasının ana teması barış, demokrasi, özgürlük ve ilerleme üzerine kurulmuş, Yekgirtin (KDHP) ile birlik konusu ile Kürtler arasında birliğin arzettiği öneme, üzerine basa basa vurgular yapması, kongre delegeleri tarafından ayakta uzun süre alkışlandı. Hemen arkasından Celal Talabani'nin bu tema üzerine kurulmuş, KDP ile YNK'nin ittifakının Güney Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesine katkıları ve bu ittifakın daha uzun süre devam etmesi gereğine değinen konuşması yine ayakta uzun süren alkışlarla kesildi. C. Talabani'nin konuşmasının önemli bir yanı da Kürdistan ulusal meclisinin, Kürd Federe Devleti hükümetinin saygınlığının korunması, pekiştirilmesi, Irak'lı demokrasi güçleri ile ittifakın önemi üzerine kurulu idi. C. Talabani konuşmasına devamla Kürtlerin tarihi bir fırsatı, yakaladığını, dünyada artık yalnız olmadığını, dünyanın gözünün artık Kürdistan'ın üzerinde olduğunu vurgulayarak bu tarihi fırsattan azami düzeyde yararlanmak gerektiğini dile getirdi.

Kongrede yapılan ve hepsi başlı başına bir yazı konusu olan tüm konuşmaları buraya aktarmak mümkün değil, ancak bizim için bahsedilmeye değer olan bir kaçından kısaca söz etmeye çalışacağız. Bunlardan: İbrahim Ahmet'in "Irak Kürt ulusal mücadelesini yakından bilenler için" tarihsel önemdeki konuşması, ki onun KDP'nin kongresine davet edilmesi bile başlı başına

Kürt ulusal hareketinin geldiği nokta ve katettiği mesafe açısından büyük bir olumluluk ve başarı olmuştur. İbrahim Ahmet Kongrede Kürtlerin bugün kazandıkları başarının nedeninin birlik ve beraberlikten kaynaklandığını belirten bir konuşma yaptı.

Bir diğer önemli konuşma da Amerikan Kongresi Dış İlişkiler Komitesi sorumlusu George Bekard'ın yarı resmi konuşmasıdır. Bekard konuşmasını kürtlerin yıllardan beri vermiş oldukları mücadeleden dünyanın haberdar olduğundan, bu mücadeleyi hiçkimsenin görmezden gelemeyeceğinden devamla Amerikan hükümetinin dört konudaki hassasiyetini dile getirdi ki bu dört konu: a)- Güney Kürdistan'a yönelik uluslararası himayenin devamı b) Daha iyi bir yardım ve dayanışma ile demokrasinin yerleştirilme çabalarına katkı. c) Güney Kürdistan üzerindeki ambargonun kaldırılarak koşulların iyileştirilmesi çabası. d) Baas rejiminin yıkılarak Saddam'ın savaş suçlusu olarak yargılanması. Bu konularda Amerikan hükümeti elinden geleni yapmaya çalışacaktır. Fakat açık olmalı, kendi kararınızı kendiniz vermelisiniz, federalizm yada bağımsızlık, sizin kararınız olacaktır dedi. Bu konuda Dünyanın gözü sizin üzerinizde olacaktır, dedi.

İran-KDP'nin Genel Başkanı Mustafa Hicri, sami Sincari (Abdurrahman), Amerika ve Avrupalı bir kısım İnsan Hakları savunucularının konuşmaları yoğun ilgi ve heyecanla dinlendi.

Kongrenin ilgi çekici konuklarından SHP Grup başkan vekillerinden Ercan Karakaş, Mesut Barzani'yi kastederek "Mesut'tan (yılmaz) Mesut'a selam getirmişem" diyen ANAP temsilcisi, konuşmasını daha çok iki halkında müslüman oluşu üzerine kurup islami temayı işleyen Menderes'in temsilcisinin KDP yetkililerinin 18 Eylül'deki BDP kongresine daveti ve DEP genel başkanı Yaşar Kaya'nın Kürtleri birliğe davet eden, Kuzey ve Güney Kürdistan arasında yaratılmaya çalışılan düşmanlığa izin verilmemesini öneren konuşması dikkati çekti. Türkiye'den gelen bir diğer ilgi çeken konukta Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı başkanı Şerafettin Elçi'nin mesajını getiren M. Emin Kardeş'ti. Kardeş, konuşmasını da Güney Kürdistan'da elde edilen kazanımların tüm Kürtler tarafından hassasiyetle korunup güçlendirilmesi gerektiğine değinerek onlara zorluk çıkarılmamasını, aksine, her açıdan kazanılan bu mevzinin korunmasını istedi.

Kuzey Kürdistan'dan PKK dışındaki tüm Kürt örgütlerinin çağrıldığı kongrede HEVGİRTİN-PDK Genel başkanı Hemreş Reşo'nun büyük beğeni toplayan konuşmasını ve diğer grup -partilerin sözcülerinin konuşmaları, diğer parça Kürt örgütlerinin başkan veya temsilcilerinin konuşmaları izledi.

Elbetteki kongre davetlilerinin tümü politikacı değildi. Bilim dünyasının bir çok değerli üyesi kongre boyunca büyük bir saygı ile ağırlandılar. Bir çok sanatçı ve aydında aynı saygınlık ve kadirbilirlikle ağırlandı.

Prof. Lazaref, M.Hasretyan, Şakirê Xido, Babê Nazê, İ. Şerif Vanlı vb bir çok aydın, bilim adamı kongrenin en renkli simalarını oluşturuyordu. Okuyucu, saydığımız bu aydınların çoğu düşüncelerinden haberdar olduğu için biz özellikle Türkiye kamuoyunun fazla bilgi sahibi olmadığını düşündüğümüz Belçika'lı

Parlamentar bilim adamının bazı düşüncelerini aktarmayı gerekli gördük:

"Kısa bir süredir Kürt tarihini inceliyorum. Bu kısa süre içinde gördüm ki Kürtler çok köklü bir kültür ve tarihe sahiptirler. Kürt dili bir çok lehçeden oluşuyor. Onun içinde Kürt dilinin başka bir dilin ürünü olduğu iddiası geçersiz ve doğru değildir. Bu ülke büyük devletlerin çıkarları için değişik devletler arasında bölüşüldü, büyük devletlerin askeri ve siyasi çıkarları orta doğuda böyle bir paylaşımı gerekli kılmıştı. 1987-88'deki katliam ve göçle dünya kamuoyunun gündemine ağırlıklı olarak giren Kürt halkı 1991 deki büyük göçle beraber gündemdeki yerini dahada sağlamlaştırdı. Kürt sorununu dünyanın çözmesi gereken ve çözüm yoluna -sürecine- girmiş bulunan bir sorundur. Demokrasinin esası her halkın özgürce kendi geleceği hakkında söz sahibi olmasıdır. Bu nedenle Kürt halkının kendi geleceğine sahip çıkma mücadelesini destekliyorum. Bu gün için bağımsız bir devlet kurmak belki sizin için mümkün olmayabilir, verdiğiniz federasyon kararı belki daha reeldir..."

Kongreye gelen yüzlerce davetlinin yanısıra gelemeyip mesaj gönderen birçok uluslararası şahsiyet ve devlet adamı da vardı. Bunlardan bazıları S. Demirel, Bayan Mitterand, E. Keneddy, Almanya'dan birçok eyaletten başbakan ve bakanlar, Fransa dışişleri bakanı, parlamento başkanları, bakanlar, siyasi parti başkanları ile bir çok uluslararası kurum adına gelen mesajlar ya temsilcileri ya da kongre divanı tarafından okundu.

Başta da belirtmiştik I-KDP'nin 11. kongresi aynı zamanda bir birlik kongresi oldu. Eli Sinjari'nin YPDK. (Yekiti ya Parti Demokrata Kurdistan), Sami Abdurrahman'nin PDGK (Partiya Demokrat a Gelê Kurdistan-Yekgirtin), Feyli diye adlandırılan (Arap bölgelerine sürgün edilen Kürtlerin "siz arap değil İranisiniz" gerekçesi ile tekrar yerlerinden edilen Kürtlerin kurduğu bir parti) grubun KDP ile birlik yaptığı kongre KDP'yi Güney Kürdistan'da daha da güçlü bir hale getirdi.

Mesut Barzani'nin tek aday olduğu kongre, Mesut Barzani'nin önerimi ile Ali Abdullah'ı oybirliği ile genel başkan yardımcılığına, Sami Abdurrahman'ı da genel sekreterliğe seçti. MK'nin 87 kişiye çıkarıldığı kongrede genel, başkana bir danışmanlar kurulu (özellikle eski-deneyimli-parti kadrolarından) oluşturma yetkisi verdi. Yine parti programında şimdiye kadar öngörülen Irak'a demokrasi Kürdistan'a otonomi hedefi, Kürdistan'a federasyon şeklinde değiştirildi. Bir çok siyasi karar değişikliğinin yapıldığı kongrenin manevi yönü ağır basan beş (5) kişiye Barzani nişanının verilmesi-ki bunlar Mustafa Barzani'nin silah arkadaşları idi-kongrenin en duygulu bölümlerinden di.

Böylesi bir yazının kapsamı içerisinde kongrenin tam havasını yansıtmak elbetteki mümkün değil. Ancak bazı bölümlerini aktarabildiğimiz bu kongre öyle sanıyorum ki Kürdistan tarihinde yaşanan en görkemli ve büyük parti kongresi olarak tarihte bir yere sahip olacaktır. Özgür bir ülkede (Kürdistan) yaşanan ilk önemli kongre olma itibarı ile de önemli bir yere sahiptir. Kongrenin coşku ve demokratik havası ile bir örnek teşkil ettiğini belirtmek isterim...

Pêvajoya "nu"

Ev çend mehin ku di ferhenga siyasî ya bakûrê Kurdistanê de, ev peyva jorîn bi ferehî tê bikaranîn. Ji roja 19-ê adarê ve, gava di destpêkê de di navbera berêz Kemal Burkay sekreterê giştî yê PSK û berêz Abdullah Ocalan - sekreterê giştî yê PKK ve protokola hevalbendiyê hate îmzekirin, piştî jî di 13-ê nîsanê de bi daxuyaniya rojnamegeriyê ya hevbeş di navbera berêz Hemreş Reşo Şerokê giştî yê Hevgirtin - Partiya Demokrat a Kurdistanê û Abdullah Ocalan de ji bo ragihandinê hate belavkirin, pêvajoya nêzîkahiye di navbera hêzên bakûr de drestpêkir. Ev bûyerên jorîn bi dilgeşî ji gel hemû Kurdan ve hatin pîrozkirin. Bi daxuyaniyên xwe, tevayiya tevgera siyasî ya Kurd li her çar beşên welatê me razîbûn û hevkarîya xwe ji bo vê pêvajoya nêzîkahiye, vê pêvajoya "nu" diyarkir. Gelek dem ji ser derbas nebû ve carê hemû grub û hêzên heyî yên bakûrê Kurdistanê di nav van pêngavên "yekîtiyê" de cîhê xwe girtin. Herweha li gelek cîhan hêzên Kurd bi hevûdu re çalakî pêkanîn. Li Licê Hevgirtin - PDK, PKK û PSK li ser navê platforma yekîtiya neteweyî gazî gel kirin da di pratîkê de pişgiriya xwe ji bo - pêvajoya nu - nîşan bide û gel kir! Ji sedî sed xelkê Licê li ser daxwaza van her sê hêzên binavkirî, dikanên xwe girtin. Li gelek welatên Ewropa'yê xwepêşandan, mîting, civîn û konferans hatin lidarxistin. Çi bû? Pêvajoyek nu destpêkî bû: Li gor wê jî divabû, siyasetek nu - siyasetek hevalbendî û dostaniyê, siyasetek nu siyasetek hevkar û hevbeş bê meşandin. Bi siyaseta herê, ya ku xwe di eynika dêwan de bibîne, bi metodên kevn ên ku dinyayê terkkirine, bi parastina dîtinên klasîk ên "yekîtiya proleterya cîhanî" çenedibû û çê jî nabe. Pêvajoya nu afirandin û pratîkkirina metodên nu dixwaze, herweha li gor rastiya welat û herêma me û realîteya cîhanê, birêvebirina siyasetek jî ya rasteqîn dixwaze.

Sed mixabî li vê pêvajoyê disa ji çavên cuda ve, bi helwêstên cuda tê meyzekirin. Divê ev rastî tu caran neyê jibîrkin. *Berjewendîya neteweyê* me divê her car li ser berjewendiyên me yên grubî bin. Em hêvî û daxwazên gelê xwe her car bidin pêş xwe. Menfaat a xwe nedin pêşya destkeftinên dirokî yên welatê xwe.

Bêgûman di civatek wekî ya me de, ya ku ji 17-20 milyonan (Kurd ên ji bakûrê Kurdistanê) heta 30-35 milyonan (tevayiya hejmara Kurdan) pêk tê, dê gelek dîtînen, cuda û rengareng hebin. Çawa em vê rastiye ji civatên din re qebuldikin, herweha ji xwe re jî divê em qebulbikin, Dê lîberal û lîberal - demokratên Kurd hebin, dê sosyal - demokrat û sosyalîstên Kurd hebin, dê hêzên dîndar û nasyonalîst ên Kurd hebin, h.w.d. Lê tu caran dîtinek an felsefeyek ji van ên he-yî nikare û nabe bibêje - her kes divê dîtina min biparêze, ji ya min pê ve rastî tune ye-(!) Beramberê hevûdu divê em tehmulkar bin. Em bîngehek demokratîk ji bo civata xwe deynin. Çawa, ji ya xwe re em li serbestiyek digerin, ji dîtînen din re jî divê em serbestiyê biparêzin. Na xwe, divê em qebulbikin, ger em ji ya yê din re netehmulkar bin, mafên hinên din jî heye û tehmulê ji me re nîşan nedin. Pêvajoya nu vê ji me dixwaze. Ku em di civata xwe de demokrasiyê bidin rûniştandin. Gel û mirovên me di tercîha xwe de azad bin. Diyalog bi peyva din, danûstandina tevger a siyasî ya Kurd li gel civata xwe diyalogek modern, demokrat û kamil be.

Neteweyê Kurd, di parastina nasnameya (identitet, kimlik) xwe da birastî jî, di dîroka mirovayetiye de yek ji wan neteweyan e ku herî zêde liberxwe da ye. Lê, sed mixabin em ketine bindestê welatnan de ku teror, tade û paşketîbûn siyaseta wan a desthilatê ye. Îdeolojiya leşkerî li Enqera jî, li Bexda, Tehran û Şam jî, her ya serdest bû ye. Carnan ez bi xwe fikr dikim - gelo Îro Tansu xanim bi xwe, ne bindestê generalên Tirk e? Bi daxwaza xwe gelo diwêre, siyasetekê ji bo pirsra Kurd biafirîne? Dikare, carekê gava leşker ji bo şîretan wê bangî civînan dikin, ji generalan re bibêje - çi civînan, pirsra Kurd pirsek siyasî ye ne askerî ye. Çareserkirina wê jî dê siyasî be. Ji bo vê jî mafê siyasatmedaran e, ku li ser pirsra Kurd civînan lidarbixin, ne ya leşkeran. Lê, Tansu xanim, heta îro nikare vê rastiye bibêje - ji ber ku dewleta wê di bin destê emr û fermanên leşkeran de ye. Ji ber vê jî, heta ku siyasatvanên siwîl li Tirkiyê li ser pirsgerîkan, bi taybetî jî ya Kurd nebin xwedî insiyatîf, dê ew her dem bindestê generalan bin. Îro bindestê Gureş, sibe xwedê zanê yê kê ? Tevera siyasî ya Kurd, di vê pêvajoya nu de, divê her çend bikaribe Însiyatîfên demokratîk û metodên ne leşkerî biafirîne, ji bo ku desthilata generalên, Tirk biheje. Ev siyasat ji alîkî ve dikare, di warê siyasat û dîplomasiya navneteweyî de, piştgirî, û hevkarîyek xurt ji tevera me re peyda bike û li aliyê din jî, di nav hêzên demokratîk ên Tirk de ku daxwaza çareser kirina pirsra Kurd bi rêyên aşîtiyê dikin, hevalbendiyekê ji bo tevera siyasî dike. Şik jê re tune ye, ku îro wekî Kurd, em hewcedarê piştgiriya van her du aliyên jî. Di vê pêvajoya nu de, em divê serên xwe li ser van rastiyan biêşînin. Li gor vê demê jî, metod û siyasatên nu biafirînin. Fêde ya kesî ji me û ya herî girîng ya gelê me jî tune ye, ku em daxwaz û armancên nerealîst derxin pêş û yê pêwîst bidin paş. Bêgûman kirinên weha dê pêşveçûn a rêxistinî ya Kurd paşve bihêle. Ew jî bo pêşveçûn a civata me bi xwe.

Di vê pêvajoya nu de, rola dezgehên neteweyî ducar dibe. Ji bo ku dezgehên neteweyî daxwazên civakî didin pêş û herweha ji bo jiyandina van daxwaz

û armancan bîngêhê dideynin, rewşê amade dikin. Bi danîna dezgehên neteweyî di warê eşkere ango legal de, ew dibin ronahî ji bo gelek pirsgirekên civatê. Bi taybetî di rewşek wekî ya me, ya Kurdan de, pêwistiya vî tiştî zêdetir û zêdetir e. Herweha li gor rastî û rewşa xwe, li gor hêvî û daxwazên rojane, bi dehên babetan dikarin di rojeva dezgehên neteweyî yên gel in, pirsên gel tînin zimên, bersîva daxwazên gel didin. Ne dezgehên A'yê B'yê ne. Gava weha bibin, rola wan a neteweyîtiyê namîne. Di dema berê de gelek nimûneyên weha yên nebaş çêbûn û hat dîtin ku di dawîya dawî de, ev dezgeh nikarîbûn li ser navê gel bibin xwedî berpirsiyarî. Erkê tevgera siyasî ya Kurd di vê dema nêzikahî û pêvajoyê de, piştgiriya danîna dezgehên weha ye. Tenê bi vî awayî, mirov dikare bibe alîkarê deskeftinên hêja de û ew jî dibin destkeftinên giştî - ji bo tevayîya gel. Ma daxwaza me hemûyan jî destkeftin, û serkeftin ji bo hêvî û daxwazên gel, û netewî ni ne?

Divê herweha em hemû fêrbibin, ku di navbera bawerî û rastiye de mesafeyek heye. Her bawerî nayê wê manê ku rastiye. Fanatîzm ji xwe ji wê re tê gotin, ku mirov bibêje her tiştên ez diparêzim û bibêjim rastî ye. Na, ne weha ye! Gelek aliyê rastiye jî hene. Rastiya ku ji min û yekî din re rast be, ji yê sisiyan re dibe ku çewt were. Li gor min netewetiya-demokratîk rastî ye. Lê li gor yekî din komunîstî rastî ye. Yan jî islamiya "netewî" rastî ye. Gere ez jî rastiya xwe ji gel re bibêjim, yên din jî. Pêvajoya nu - di parastin û pêşxistina dîtîninê da de, wekheviya berjewendiya giştî dixwaze. Dan a pêş a berjewendiya neteweyî dixwaze, parastina destkeftina dîrokî ya li Başûr - Dewleta Federe ya Kurd, wekî erk a her kurdekî dixwaze.

Li ser pêvajoya nu, geleke tiştên din mirov dikare bibêje. Lê, her roj erkên nu derdikevin pêş. Ya herî girîng ew e ku, em bihêvûdu re van erkan bidin milên xwe. Hîn wê gelek babêtên nivîsandinê di vê pêvajoya nu de, werin rojeva dezgehên ragihandina Kurd. Herweha ya Hevdem'ê jî. Hevdem - tu bixêr hatî nav civata rojnamegeriya Kurd.

HEVGİRTİN - PDK GENEL BAŞKANI HEMREŞ REŞO İLE GÖRÜŞME

I-KDP. Kongresi dolayısı ile Güney Kürdistan'da bulunan, HEVGİRTİN-PDK. Genel Başkanı sayın Hemreş Reşo ile okuyucumuzun ilgisini çekeceği ve kamuoyunu bu aydın Kürt politikacısı hakkında bilgilendirmek amacı ile Güney Kürdistan muhabirimizin yaptığı röportajı yayınıyoruz.

Hevdem: Sayın Hemreş Reşo, biz sizi daha çok aydın ve entellektüel kişiliğinizle tanıyoruz, ancak kamuoyu siz ve politik çalışmalarınız hakkında fazla bilgiye sahip değil. Okuyucularımızı biraz bilgilendirmisiniz.

H. Reşo: Bu fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederim. Türkiye'de Kürt kamuoyu tarafından fazla bilinmediğim doğru. Bunun önemli sebebi de 30 yılı aşkın bir süredir ülkeden uzak yaşamamdır.

Resmi kayıtlara göre 11. 02. 1939 da Kuzey Kürdistan'da bir köyde doğdum. Doğduğum köyde okul yoktu, onun için 7(yedi) yaşında bir tek kelime Türkçe bilmeden ailemden ayrılıp yakındaki ilçede ilkokula başladım. İlkokuldan sonra, yine ilçemizde ortaokul olmadığından bir Türk kentine giderek ortaokula başladım. İlkokula başladığımda hiç Türkçe bilmediğim için daha o zaman Kürtlerin farklı bir topluluk olduğunu hissetmeye başlamıştım. Ortaokulda bunun dahada bilincine vardım. Okuldaki tek Kürt öğrenci bendim ve düzgün Türkçe konuşmadığım içinde arkadaşlarım bana Kürdoğlu diye hitap ederlerdi.

Lise eğitimim için İstanbul'a gittiğimde o zamanki adıyla "doğulu" üniversite gençliği ile tanışma fırsatı buldum. Bu gençlerle paralel, rahmetli Musa Anter, Ziya Şerefhanoglu vb. ağabeylerimizle tanışıp dostluklar kurma şansına sahip oldum. Bundan sonradır ki halkımızın ulus olarak ulusal haklarının gasp edildiği, ülkemiz olan Kürdistanın sömürüldüğü ve sömürgeleştirildiğinin 50'li yıllarda bilincine vardım. Daha liseli yıllarda sadece konuşmalarımızda Kürt olduğumuzu o zamanki adıyla "doğu'nun" geri bırakılmışlığı temalarını işlediğimiz için MİT'in ilgisini çekmiştik. Bilindiği gibi 1959 yılında Kürt yurtsever üniversite öğrencisi ve aydını (ki ülkenin her tarafından toplanmışlardı) tutuklanmışlardı. Bu tutuklamaların hemen başında birisinin serbest bırakılması ve Emin Batu kardeşimizin hücrede ölümü üzerine olay 49'lar olayı olarak biline geldi. Her nedense biz lise öğrencileri bu tutuklamaların dışında tutulduk.

Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Hukuk Fakültesine kaydımı yaptırdım. Daha sonra Ankara Hukuk Fakültesine nakil yaptırarak orada eğitimime devam ettim. Daha lisede iken Avrupa da bir Kürt talebe cemiyetinin kurulduğunu duyduk ve onun çalışmaları hakkında Iraklı Kürt kardeşlerimizden bilgiler

alıyorduk. Ayrıca rahmetli Prof. Kamuran Bedirhan'ın Musa Anter'e verdiği bilgilerden de gelişmeleri öğreniyorduk.

O dönem örgütlü bir çalışmamız olmamasına rağmen sıkı kardeşlik bağları ile örülmüş bir grup halinde hareket ediyorduk. Musa Anter gibi ağabeylerimiz Barış Dünyası Dergisinde, biz Ankara'daki üniversite gençliği ve aydınlar da "15 doğulu genç" adıyla Yön dergisine gidip, halkımızın uğradığı haksızlıkları dile getiriyor, bu iki yayın organının birbirinin görüşlerinden yararlanarak hemen hemen her sayısında biri birine cevap mahiyetinde yazılar yazıyorduk.

Ankara'daki grubun başını rahmetli Sait Kırmızı toprak, (Dr. Şivan), İstanbul'daki grubun başını rahmetli Musa Anter çekiyordu.

O zamanlar daha çok Kürt parlamenterlere yönelik sert eleştiriler yazıyordum (Temsil ettikleri halka karşı hiç bir görevlerini yerine getirmedikleri için). Bu gibi çalışmalar daha sıkı takibatlara uğramamıza neden oldu. Yukarıda değindiğimiz gibi Avrupa'daki çalışmalar içinde (Kürt Talebe Cemiyeti) hiç bir Kuzey Kürdistanlı Kürdün olmaması yüzünden bizlerden birisinin Avrupa'ya gitmesi uygun görülüyordu. O zaman yurt dışına çıkmam "sakıncalı" olduğu gerekçesi ile normal yollardan yurt dışına çıkışım epey gecikti. Ancak çok sevdiğim, şu an yaşayıp yaşamadığını bilmediğimden ismini veremeyeceğim bir Kürt bakanın yardımı ile bir punduna getirip bir aylığına pasaport alabildim (üniversite gençliği grup seyahati).

Bu sıralar Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti Başkanı İ. Şerif Vanlı'nın İsviçre'nin Lozan kentinde bulunması dolayısı ile 15 Ocak 1963 tarihinde İsviçre'ye ulaştım. Kamuran Bedirhan ve İ. Ş. Vanlı'nın önerisi üzerine 7. 04. 1963 tarihinde Almanya'ya gittim. Münih'teki Irak ve Suriyeli Kürt arkadaşlarla ilişkiye geçerek hemen oradaki talebe cemiyeti çalışmalarına katıldım. Bu arada Avrupa'da bir de Irak KDP'nin Avrupa örgütünün varlığını öğrenerek ona müracaatla üyesi oldum. Böylece her iki örgütte de aktif olarak çalışmaya başlamış oldum. (O zamanlar Kuzey Kürdistan'da belirgin bir siyasal örgütlenme yoktu.)

Bilindiği gibi 1930 ve 1940'lı yıllarda Bedirhan kardeşlerin latin harfleri ile yazıp çıkardığı dergilerden sonra Kürdistanın dört parçasında latin harfleri ile yayın yapan her hangi bir yayının bulunmamasının bir eksiklik olduğu bilinci ile 63-65 yılları arasında Kürt talebe cemiyetinin bir yayın organı olarak Welat adıyla bir dergi çıkarttım. O zaman ülke dışında ve içinde bulunan ve Latin harflerini bilen tüm Kürt seçkin yazarlar dergiye yazılar gönderiyorlardı. Bu yazarlar içinde Kamuran Bedirhan, Qanatê Kurdo, Osman Sebri ve Nurettin Zaza gibi tanınmış şahsiyetlerin bulunduğunu belirtmekte yarar görüyorum. 65-70 yılları arasında daha bağımsız, her siyasi görüşe açık bir derginin olması yararına inanarak, parti ve cemiyetten de özel izin alarak sahip ve sorumluluğunu üstlendiğim ÇIYA isminde daha kaliteli daha özgür ve bağımsız bir dergi çıkardım. Bu dergi ülkenin dört parçası, Sovyetler, Avrupa ve Amerika'nın hemen her yerine ulaştırıldı. Bu dergi yüzünden Türkiye ve Suriye de bir çok tutuklamaların olduğunu biliyorum. O zamanki teknik olanaksızlıklar yüzünden bir çok yurtseverin bu dergiyi elle çoğaltarak dağıttığını biliyorum. Bu arada Gü-

ney Kürdistan siyasi parti ve örgütlerinin özellikle TC. devletine karşı temkinli davranışlarından dolayı Kuzey Kürdistan'da olup bitenleri dile getirebilmek için Avrupa'daki bir kaç Kuzeyli arkadaşla bir araya gelerek 63'ün Ağustos başında TKDP (Bu 1965 te kurulan TKDP değildir, ve Türkiye Kürdistan'ın Talebe ve İşçi Cemiyeti'nin temellerini attık. Çok az sayıdaki üyelerimiz parti ve cemiyet işlerini yürütemediler. 1965 Eylül'ünde yapılan yeni bir toplantıda aynı örgütlerin faaliyete geçmeleri karar altına alındı. Bu cemiyet 68 yılında Hevra adını alarak çalışmalarını illegal olarak sürdürdü. Bu günkü Komkar olmaktan ziyade pratik çalışma farklılığı nedeniyle 68 Eylül ayında iki işçi arkadaşımınla beraber BAHÖZ adında (Çeto ve Şevkar) bir örgüt kurduk. Bahöz'un çeşitli dillerde çıkardığı yayın ve bildiriler TC. yi oldukça rahatsız ettiğinden tüm yayınlarımız bakanlar kurulunca yasaklanmışlardı. Bu yasakların içinde benim 67'de yayınladığım Almanca-Kürtçe şiir kitabımda vardı.

Bu çalışmaların paralelinde 72 yılına kadar Irak KDP'de oldukça aktif ve etkin bir çalışmam vardı. Ayrıca bir süre M. Mustafa Barzani'nin Almanya sözcülüğünü de yaptım. Bundan dolayı yakın arkadaşlarımdan dışındaki Kuzey Kürdistanlı kardeşlerimiz beni hep bir Irak'lı Kürt, Türk basını da İranlı bir Kürt olarak lanse ediyordu.

Türkiye'den ayrılınca hukuk eğitimini yarıda bıraktığımdan Berlin Hür Üniversite'sine kayıt yaptırarak Batı Berlin'de ekonomi politik eğitimi yaptım. 1973 yılında Almanya'da da varlığı kabul edilmeyen Kürt dilinin mahkeme ve resmi makamlarda yeminli tercümanlığının kabul edilmesini sağladım. 77 yılından sonra da yüksek halk okulunda Kürtçe dersleri verilmesini sağladım. Bu derslerime bir çok Kürtle beraber İranistik eğitimi gören Alman ve yabancı öğrencilerde devam ediyorlardı. Bunlara paralel olarak Alman basınında Kürt sorunu hakkında makaleler yazıyor, TV. ve radyo panellerine katılıyordum. Ayrıca talep üzerine bir çok kurumda Kürt Tarih ve Edebiyatı hakkında yüzlerce konferans verdim. 86 yılında da Kürt Akademisi'ni kurduk. 79'dan sonraki çalışmalarım daha çok mevcut Kürt örgütlerini birbirine yakınlaştırmak ve benzer örgütlerin birliğini sağlamak yönünde olmuştur.

Hevdem: Partinizi tanıttirmısınız, nasıl oluştu, politik çizginizi açarmısınız?

H. Reşo: Bilindiği gibi 12 Eylül askeri darbesinden sonra Kuzey Kürdistanlı birçok örgütün lider kadrosu ülkeyi terketmek zorunda kaldılar. Bunun sonuçlarından birisi de kan kaybı ve parçalanmalar oldu. Zayıflayan bu örgütler dünya koşullarının da değişmesiyle halkımızın birliklere ve ulusal savaşıma daha fazla ihtiyaç duyduğunu, ağırlıklı olarak hissetmeye başladılar. TKSP'den ayrılan bazı üst düzey kadrolar, bağımsız bazı arkadaşlarla da bir araya gelerek BERGEH adlı bir dergide düşüncelerini kamuoyuna duyurmaya çalışıyorlardı. Bunlara Bergeh gurubu da deniyordu. Diğer taraftan bölünmeye uğrayan Ala Rızgari gurubu da yoğun tartışmalardan sonra bir araya gelerek Platforma Yekitiya Ala Rızgari adı altında birleşerek yeni birliklere ulaşma yönünde karara vardılar. Rızgari'nin 91 de yaptığı konferansta ayrılan (MK çoğunluğu ve beraberindekiler) arkadaşlar, bu üç grup biraraya gelip ulusal demokratik bir çerçe-

vede dahada genişlemeyi hedefleyen bir örgütlenme süreci başlattılar. Bu arkadaşlar yaptıkları bir toplantıda aldıkları bir kararla 1 temmuz 92 de geniş bir toplantı ile (Kongre) tek bir örgüt çatısı altında birleşmeyi hedeflemiş, bu tarihe kadar birleşebilecekleri parti, grup ve bağımsız kadrolarla bu yönde ilişki ve çaba içinde olmayı önlerine koymuşlardı. Bu partilerden biride KDP idi. Stockholm'de KDP ile yapılan bir toplantıda birliğe gitme yönünde bir protokol imzalandı. Asıl protokolün KDP merkezi ile yapılması gereğine inanılarak ve kongre tarihi ertelenerek üçlü grubun temsilcileri ve KDP genel sekreteri başkanlığında bir heyetle bir hafta süren yoğun görüşmeler sonunda bir birlik kongresine gitme kararına varıldı. Ve KDP'nin olağanüstü kongresi beklenerek bir protokol yapıldı. İşte Hevgirtin-PDK bu süreç sonunda toplanan birlik kongresiyle Eylül 92'de oluşturuldu.

Partimizin siyasal çizgisi ulusal, demokratik, çağdaş bir çerçevede, çoğulcu, bağımsızlıkçı, atılan her olumlu adımı destekleyen, hiçbir çizgiye dogmatikçe bağlı olmayan, dış ilişkilerinde bağımsız ve karşılıklı çıkarları gözeterek ilişkiler kuran ve geliştiren bir perspektiftir.

Hevdem: Diğer Kürt parti ve örgütlerinden farkınız nedir?

H.Reşo: Diğer kardeş örgütlenmelerden farkımız kitlesel bir parti olmayı ön gördüğümüz ve partiyi oluşturan taraflarda gözönünde bulundurularak düşünce özgürlüğüne ağırlık verme, mutlak merkezizetçiliği red eden bir parti oluşumuzdur. Parti içindeki azınlık düşüncelerinin hak ve özgürlüklerini önemseyen, farklı düşünen parti üyelerinin bu düşüncelerini özgürce parti kurumlarında ve kamuoyunda tartışma serbestisi veren, partinin elindeki araçları kullanarak bu düşüncelerini yayma olanağı yaratan bir düşünceye sahip oluşumuzdur.

Bir başka özelliğimiz de tüm Kürdistan örgütlenmelerini kardeş ve dost sayıp, ulusal çıkarları parti ve grup çıkarlarının üstünde tutmaktır. Partimiz ulusal kurumların bağımsızlığına saygı gösterir, dışardan müdahaleyi reddeder.

Politikalarında ve çalışmalarında, siyasi ahlak ve literatüre uygun bir dil kullanır, diğer gruplarla ilişkilerinde siyasi ahlak kurallarına ve ilkelerine önem verir, ilkeli ve eleştirilerinde yapıcı, geliştirici olmaya önem verir.

Hevdem: Önünüze nasıl bir mücadele yöntemi koymuş bulunmaktasınız?

H. Reşo: Politik mücadele esas olmak üzere, barışçıl, demokratik bir mücadele süreci ile kitleselleşmeyi hedefleyen, kitle eylemliliği ve diplomatik alanlarda devleti kuşatacak, sıkıştırarak yol ve yöntemlere ağırlıklı olarak önem vereceğiz. Ayrıca dönemine göre, bu kavganın gerektirdiği her türlü araç ve yöntemi kullanacağız.

Hevdem: Bildiğiniz gibi TC. devleti Kürt sorununu askere havale etmiş bulunmaktadır ve sorunun siyasi çözümüne yanaşmamaktadır. Çözümüne nasıl ulaşmayı ve Kürt sorununu nasıl uluslararası düzeyde yediği "terörist" damgasından kurtarmayı düşünüyorsunuz?

H. Reşo: Türkiye'de hala 12 Eylülün yasa ve kararları yürürlüktedir. Bunların üstünde de çoğunluğu generallerin oluşturduğu MGK'nin kararları ve politi-

kaları uygulanmaktadır. Askerin yetiştirilme tarzıda her şeyi zorla (silah zoru) kabul ettirme mantığı Türkiye'nin demokratikleşmesinin önündeki önemli engellerdir. Bunun etkilerinden biride Türk siyasal kurumlarında özellikle Dışişleri Bakanlığı Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini yoğun bir çaba ile terörist hareket olarak lanse etme çabasıdır, ne yazık ki devlet bunu büyük bir oranda Dünya devletlerine de kabul ettirmiş bulunmaktadır.

Bu gün Kuzey Kürdistanlı örgüt ve partiler arasında oluşturulmaya çalışılan cephe devletin, bu tezini ve bu konudaki çalışmalarını dumura uğratabilecek bir çabadır. Kurulacak cephenin yapacağı siyasi, diplomatik çalışmayla bu gibi çalışmaların önünün kesileceği, dünya kamuoyunda bu günkü konjonktürel durum da göz önünde tutularak yapılacak çalışmayla etkili olunacağı düşünce-sindeyim.

İnsan hakları, demokratik normlar gibi bu dönem politikasının ağırlıklı konuları gözetilerek verilecek mücadelenin dünyanın bu soruna daha fazla göz yummasını, görmezden gelinmesini engelleyecektir. İnsan hakları ve bir ulusun ulusal hakları içindedir. Onun için insan haklarını savunan tüm kurum ve kuruluşların halkımızın verdiği bu mücadeleyi destekleme zorunluluğu vardır. Mücadele doğru araçlarla yapıldığı sürece bu başarılabilir. Diğer bir nokta da kurulacak cephenin Kürt halkı adına konuşabileceği gerçeğidir ki hala dünyanın kabul edilebileceği -Kürt ulusu adına- bir muhatap yoktur. Yine söylemek isterimki döneme uygun mücadele biçimleri Türkiye'nin dünya tarafından sıkıştırılarak çözüm yönünde önemli katkılar sunacaktır.

Hevdem: Programınızı okudum. Burada Kürt sorununun çözüm formülasyonu self determinasyon olarak yapılmış, neden diğerleri gibi bağımsızlık, federasyon veya otonomi değil de self determinasyon?

H.Reşo: Self determinasyon aslında; bir ulusun kendi geleceğine sahip çıkma kendi geleceğini belirleme hakkını ifade eder. Bu hak, ulusun kendi devletini kurma hakkına tekabül eder. Bu tespit iki halkın istemi halinde diğer çözüm yollarının önünü açan, koşulların gerektireceği çözümleri yadsımayan bir formülasyondur.

Federasyon gibi iki halkın birlikte yaşadığı, ama eşit koşullarda bir arada olma arzusu da olabilir. Biz bunu önemsiyoruz ve federasyonda da bağımsızlığı görüyoruz. Çünkü federasyonda iki federe devlet söz konusudur ve biri diğerine baskı yapma durumunda değildir.

Hevdem: Sayın başkan bizimle bu görüşmeyi bunca yoğun işiniz arasında kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Ayrıca dergimiz sayfalarında değerli yazılarınızı da görmek isteriz.

Hemreş Reşo: Asıl bana düşüncelerimi okuyucularınıza aktarma fırsatı verdiğiniz için ben teşekkür ederim. Derginiz için severek yazacağım.

KÜRT SORUNUNDA KALICI ÇÖZÜM: ULUSAL DUYGULARI ŞEKİLLENMİŞ ÇAĞDAŞ-DEMOKRAT KÜRT KİŞİLİĞİ!

Kürt sorunu son yılların -son on yılın- en ağırlıklı konusu. Politik kişiliklerden, diplomatik temaslara, askeri yetkililerden hükümetteki bakanlara, gazetecilerden köşe yazarlarına, din adamlarından, öldürülen gerillanın yakınlarına, yayınevlerinden, vakıflara, Enstitülere, panellere, iş çevrelerine; *asker analarından tutuklu köylülere*, illerde valilerden, ilçelerde kaymakamlardan seçilmiş belediye başkanlarına kadar uzanan oldukça geniş çevre Kürt sorununun tartışıldığı alanları oluşturuyor. Devlet televizyonu ve özel kanallar, radyo, günlük basın; bir ölçüde ibadet ve Kürtlerin yaşadıkları son yıllarıyla ilgili; Siyasal partiler, özel kuruluşlar, Devlet karayolları, PTT işletmeleri, Kömür Ocakları; ihaleler, Sanayi Odaları, Turizm Teşkilâtları Kürt Sorunu'nun ilgilileri olmaya başladı. Düşünün: Bakanlar Kurulu toplantısını Hakkâri'de yapıyor. Kürt yerleşim bölgeleri için Hükümet ayrı bir "hizmet-yatırım paketi" hazırlıyor. Her gün operasyon, her gün kurşunlanıp bir kenara atılmış cesetler. Yayınevlerine milyarlarca lira ceza, yazarlara hapis... Yakılıp-yıkılmış köyler, kurutulmuş doğal çevre, ateşe verilmiş ormanlar. Haberlerin ağırlıklı konusu Kürtler ve Kürt Sorunu. Daha yeni yeni konuşmayı, anlamayı öğrenmeye başlayan yeni neslin beyni, bilinci; Kürt olaylarıyla yüklenmeye başlamış. Kürt sorunu son on yılın neredeyse bir yaşam tarzı olmaya başladı. Oğlunu askere yolcu eden ana-babanın kulağı-gözü her gün televizyon ekranına mihlanmış. "Oğlumun ölüm haberini ne zaman alacağım" korkusu hakim duygu. Dağdaki gerilla oğlunun -kızının, hangi gün kurşunlanmış bedeniyle yüz yüze geleceğini bekleyen binlerce ana-baba... Her evde Şivan, her mahallede Zılgıt. Esnaf yarınki satışından endişeli. Metropoller, binlerce yerinden, yurdundan göç etmiş Kürtlerle dolup taşmış. Batıdaki yerleşim yerlerinde dükkânının ne zaman tahrip edileceğini bekleyen esnaf. Hangi gün linç edileceği endişesiyle yaşayan Kürt inşaat işçileri. Olgu bu. Türkiye'nin sorunu bu. Geleceğin toplumunun çözmesi gereken problemi bu. Memurun maaşının, yapılacak köprünün, alınacak dövizin, ödenecek dış ve iş borçların, okuyacak yüzlerce yavrunun, iş ara-

yavrunun, iş arayan nüfusun, oğlunu evlendirecek, kızını gelin edecek binlerce ailenin gündemi bu. Türkiye’de ve Kürt bölgelerinde yaşanan hayat bu... Hayat böyle yaşanmaya başlanınca "sorun" olmaya devam eder. Beyin, insan bilinci, bu olguyla meşgul oldukça "sorun" günlük hayata dönüşmüş olur. Geniş anlamda Kürt sorununun böyle bir olguya dönüşmüş olması olumluluktur. Beyni meşgul etmeye başlamıştır demek. Ayrıca sorun yaygınlaşmış, insan hafızasına da ulaşmış sayılır. Olgunlaşmış, dallanıp budaklanmış, bütünüyle hayatın bir olgusu haline dönüşmüş; siyasal gündemin birincil sorununa ulaşmış Kürt Olayı nasıl çözülecek? Federasyon mu? Kültürel özerklik mi? Otonom Bölge mi? Bağımsız Kürt devleti mi? Yoksa bütün kurum ve kuruluşlarıyla işlerlik kazandıracak demokrasi mi? Sorunu yoksa silahı çözecek? Ya da askeri çözüm mü? Tehdit mi, tenkil mi, sürgün mü, asimilasyon mu yoksa sorunu çözecek tank-top, tüfek helikopter, binlerce milyarlarca liraya malolan askeri mühimmat, sevkیات, sınır ötesi harekât, olağanüstü hal uygulaması mı sorunu çözecek? Kum torbaları arasında mevzilenmiş, geceleri korumada, gündüzleri operasyonda koşturan asker mi sorunu çözecek? Siyasal otorite, hükümet, yerel yönetimler... Hangi yöntem, hangi yolla Kürt Olgusu’nun altından kalkacak? Tartışma konuları bunlar. Öncelikle söylemek isterim: Bütün bu sorular son on yılın ağırlıklı soruları oldu. Olgunun böyle büyümesi, sorulara, sorunlara dönüşmesi de Kürt toplumu için olumluluk. Kürt sorununun problem olmaya, tartışılmaya, düşünölmeye, vicdanlara, mantığa; bilince çıkmasına kan taşıyan sorulara dönüşmesi gelecek açısından olumluluk. Olgu, yaşanan hayatın problemi olmadıkça çözümü gerekemeyebilir. 1918’de, 1925’te, 1930’da, 1937’de, ve 1960’lı yıllarda. Yaşanan olaylara rağmen Kürt sorunu toplumsal hayatın bir problemi haline dönüşmemiştir. Askeri çözüm, tenkil, tehcir problemi, bir ölçüde toplumun genel hayatından, düşünce hayatından uzaklaştırabilmiştir. Vurulan, sürölen Kürt, içeride ve dünyanın öteki ölkelerinde çektiği acıyı dillendirememiştir. Problem dünyaya, içeride bütün toplum hayatına, bilince vuramamıştır. Sosyalist ideoloji ve solcu örgütlenmeler de Kürt hayatını algılayamamıştır. Sovyet-TKP geleneği, enternasyonal kavrayış, geleneksel Kemalist düşünce sisteminin teorik aygıtları olmuştur. Bugün bu da eskimiştir. Yıllanmış siyasetçiler KDP kongrelerine gitmek zorunda. Irak Kürt idaresi artık dünyanın da problemi. Peşmerge artık bir yaşam tarzı oluşturdu. Kürt hükümeti, Kürt bakanı, Kürt istihbaratı politik söylemin rahatlıkla kullanılmaya başlanan özneleri. Kürtler diplomatik sahalarda, geleneksel kıyafetleriyle, 70 yıllık söylemleriyle kabul görmeye başladılar. Avrupa ölkelerinde belirgin bir tarih, dil, kültür çabaları maddileşmiş durumda. Yetişen Kürt şair, araştırmacı, dilbilimci, folklorcü; festivallerde, imza günlerinde, sempozyumlarda kendi toplumu adına düşünce ileri sürebiliyor. Dünün Kürt hayatı da aşılmaya başlanmış. Kürt siyasetinin içinde; parti yöneticisi, vakıf kurucusu. Türk siyasal-düşünsel organizasyonlarının da söylemleri değişiyor. ÇHD, ÇGD, İHD vb. çağdaş örgütlenmelerin gündemi sabah-akşam Kürt. Kürt yaşanan çağın bir objesi, maddi gerçeği olmaya başlamış. Peki yaşanan çağın bir objesi olmaya başlamış bu Kürt, sorununu nasıl çözecek? Sorun yalnızca Kürdün sorunu mu? Toplumun genel sorunu değil mi? İnsanlık aleminin de problemi sayılmaz mı? Dünyanın yaşadığı toplum-

nunun çözümünde etkisi-katkısı yok mu? Bu sorulara olumlu yanıtlar bulmak mümkün hale geldi. Kürt sorunu toplumun, dünya insanlık aleminin, devletlerin, cemaatlerin, mezheplerin, inançların, dinlerin de sorunu olmaya başladı. Ben, başka yazılarımda bu sorulara cevap aramayı, tartışmayı düşünüyorum. Bu yazımda özellikle Kürtlerin kendilerinin sorunu nasıl çözecekleriyle ilgileneceğim:

1. Düşünce, düşünme, ifade edebilme, anlatabilme, siyasal konumda dile getirebilme "suç" olmaktan çıkarılmalı. Devlet düşünceyi yargılamamalı. Düşünen beyne ifade edebilme özgürlüğü güvence altına alınabilmeli. Bu yalnızca devlet açısından değil, Kürt siyasal organizasyonlarının da politik mantığı olmalı. Nasıl düşünürse düşünsün, hangi Kürt politik oranizasyonunun bir kişiliği olursa olsun, düşündüğünü, eleştirel, bilimsel, akademik kaynağa ulaşarak "serbestçe" "korkudan", "siyasal çıkarıcılıktan uzak tarzda açıklyabilmeli, örgütlüye bilmeli. Geleceğin Kürt toplumu, Kürt kimliği, Kürt kişiliği "korku"yu ",çıkartı" beyninden uzak tutabilmeli. Buna çok önem veriyorum. Düşünceye, ifadeye ulaşan korku, siyasal korku haline dönüştüğünde kişilik üzerindeki tahribatı maddileşir. Düşünce kısırlaşır.

2. Yayın "Suç" kapsamının dışına çıkarılmalı. Her ulusal toplumsal-siyasal davranışın, hareketin, organizasyonun yayına olan gereksinimi oldukça önemlidir. Toplumsal-ulusal her davranışın bildiri, broşür, kitap, kaset, gazete, dergi kanallarıyla toplumun-bireyin zihnine ulaştığı çağın zorunluluğu, Ulus-birey kimliğinin "yayın"a ihtiyacı var. Okuma, algılama, hüküm yürütme, politik davranışları anlayıp, yorumlayabilmek için "basın"son derece önemli, televizyon neredeyse siyasal hayatın izlendiği en etkili araç haline geldi. Kimin, hangi siyasal organizasyonun ne söylediği artık basından izleniyor. Gazete haberleri RP'nin "bilgisayarı en çok kullanan parti" olduğunu yazıyor. Televizyon, radyo, bilgisayar, basın teknolojisi siyasal organizasyonların vazgeçilmez araçları. Geleneksel solun illegal bildirimleri, broşürleri toplum hayatında artık eskisi kadar etkili değil. Kitlelerin mantığına, hak arama bilincine, demokratik tepkinin örgütlenebilmesine ulaşmanın yolları örgütlü "legal" basına önemli işlev yüklüyor. Günlük gazetenin önemi yalnızca olayları yansıtmak olmuyor. Kitlelerin nabzını da etkileyebiliyor. Gerçekten bütün Kürt kitlesine ulaşabilecek; magaziniyle, toplum haberleriyle, siyasal işleviyle, kültürel etkinlikleriyle birlikte örgütlenmiş günlük gazete Kürt kitlelerinin ulus-toplu birey hayatı açısından son derece önem kazanıyor. Belli bir siyasal örgütlenmenin çıkardığı dergiler teorik çerçeveyi aşıp toplumun bütün kesimlerine ulaşamıyor. İcraatlarının, gençliğinin, siyasi savunucularının haftalık, aylık siyasal-teorik misyonu olmanın ötesinde bir etkiye kavuşamıyor. Elbette ki bu tür yayınlar, 3-5 bini geçmese de siyasal anlamda önemli. Kürtçe yayın yapan dergilerin konumu da ayrı bir öneme sahip. Sınırlı sayıda okuyucu bulan Kürtçe yayınların çevresinde Kürt dilinin gelişme gösterdiği; Kürtçe okumayı-yazmayı öğrenmeye başlamış, gelecek açısından hazır bir kitle oluşturulması Kürtlerin edebi hayatlarının güvencesi oluyor. Kürt siyaset birimleri, aydınlar, okuyan gençlik toplumun maddi varlığına, mantığına, bilincine ulaşabilecek "yayın"a önem vermeli. Okuyucu kitlesinin çoğalması, Kürt yayınları arasında politik tercih nedeniyle ilgisiz kalınması bir an-

lamda Kürt söylemlerinin yalnızca kendi kitleleriyle "sınırlı" kalmasına fırsat veriyor ki bu aşılabilmeli. Kürtleri yazan, Kürtlerin çıkardığı her yayın ilgiyle izlenip, okunmalı. Geleneksel sol anlayışla etkilenen okuyucu yalnızca "sol", yalnızca "fraksiyon" yayını izlemeyi alışkanlık edinmişti. Zaman, Tercüman, Yeni Asya vb. okumamak, İslâmcı kesimin çıkardığı dergi-kitap-broşürleri izlemek, devlet yayınlarına ulaşmamak, bilgi düzeyinin sınırlı kalmasında etkindir. Kürtler, okumuş-yazmışları "tercih"- "politik yönelim" açısından olmasa da bilgi düzeyi bakımından hemen her yayına ulaşabilmeli, titizlikle incelemelidir. Yayın üzerindeki, devletin "suç", "yasak" kavramları okumayı demokratik, yasal, çağdaş bir hak ve gereklilik olarak algılayan toplumsal tepkinin örgütlenmesiyle aşılabılır. Devletin "yasak", "suç" kavramlarına karşı oluşacak siyasal davranış, Kürt organizasyonlarının kendi yayın çevrelerine de ulaşabilmeli. Özgür Halk'ı, Azadî'yi, Medya Güneşi'ni, Nudem'i, Berhem'i, Deng'i, Nevroz'u, Nubihar'ı en önemlisi Özgür Gündem'i Kürt çevreleri-teorik içeriğiyle olmasa da- "bizim" kavrayışıyla sahiplenip, okuyabilmeli. Aynı ölçüde adı geçen dergi ve gazeteleri "kasap sevdiği deriyi yere çalarmış" basit halk sözleriyle de eleştirebilmelidir. Eleştirinin "düşmanlığı" olmaz. Her insan politik tercihi farklı da olsa, özgürce "eleştiri" hakkını kullanabilmeli. Okumayı vazgeçilmez alışkanlıklarından sayacak olan, Kürt kitlesinin, Kürt sorununun çözümünde önemli bir düşünce birikimi oluşturacağı kanısındayım.

3. Kürtler, en üst düzeyde, devletin bütün yasalarına kaynaklık eden Anayasa'da etnik kimlikleriyle de, "Kürt", "Kürtçe" kavramlarıyla ifade edilebilmektedirler. Toplumsal olarak Kürtlerin, Kürt siyasal organizasyonlarının, Kürt kökenli milletvekillerinin bu tür ve organize davranışı örgütlemeleri; Kürt sorununun çözümü açısından son derece önemlidir. Bu davranış, dünyanın geldiği bu aşamada demokratik bir "hakkın" kullanımınıdır. Öncelikle Kürt bireyi, Kürt toplumu bu siyasal mantıkla eğitilmiş olmalıdır. Çağdaş insanın vazgeçilmez haklarından olan, "kimliğine sahip çıkma" toplumsal davranış biçiminde kendini açığa vurmalıdır.

Bu davranışın açık ifadesi "Anayasa"ya yansiyabilmelidir.

4. Örgütlenme; siyasal parti, dernek, vakıf, enstitü, şirket, okuma salonları, gençlik ve kadın kolları vb toplumsal davranışın, demokratik hayatın yaşam alanlarıdır. Siyasal ifadenin toplum birimleridir. Politik davranışın açığa vurulacağı kurumlardır. Batı toplumu; sivil toplum, bu hakkın kullanılmasında hayli duyarlıdır. Kürtlerin bu hakkı kullanmasının önündeki tüm yasal engellerin kaldırılması, sorunun çözümünde alınacak mesafenin önemini gösterir. Kürtler, siyasal tercih ayırımı yapmadan, toplumsal davranış olarak bu hakka yönelimi maddi davranış biçimine dönüştürmelidirler. Kürtlerin etnik kimliklerine vurgu yapan her türlü siyasal örgütlenmeye özgürlük tanınması, Kürt hayatını ilerletecek ve demokratikleştirecek etken olabilir. Kürtlerin bu hakka ulaşabilmeleri yaşanan "çağın Kürt sorununu" çözümünde büyük etken olur. Devletin "yasak" kavramıyla "gizlilik" içinde örgütlenme zorunluluğuyla yüz yüze kalmış bütün Kürt örgütlenmelerinin, "demokratik" hayatın yaygınlaşmasına katkı anlamında açık, güvenceli toplum örgütlenmelerine dönüşmesi, Kürt siyasal hayatının gelişmesine de önemli etken olacaktır. Türklerin etnik-ulus kimlikleriyle,

anayasal güvenceyle oluşturabildikleri her türlü siyasal örgütlenmelerine uygulanan "hak", Kürt toplumunun da "hakkı" olarak görülmelidir. Kürtler politik hayatta, kurum düzeyinde kendilerini özgürce ifade edebilmelidirler.

Toplum-Ulus hayatının çağımızda dört önemli özelliğini vurguladım. Bunlar: 1.Basın hayatı, 2.Düşünce hayatı, 3.Yasal hayat, 4.Örgütlenme hayatıdır. Bu dört prensip çağdaş toplumların her türlü siyasal-pratik davranışlarını örgütler. Ya da bu dört prensip toplumun siyasal-toplumsal hayatlarının ifade edildiği kanalları belirtir. Kürt sorununun çözümünde bu dört prensibin bütün kurum ve kuruluşlarıyla şekillenmesi, örgütlenmesi, toplumun maddi hayatına dönüşmesi büyük etki olacaktır.

Ancak; bütünüyle bu dört prensipten etkilenen yüzlerce etkeni de gözönünde bulundurmak gerek. Keza başlıklar biçiminde bu "etkenleri" de sıralamadan geçemeyeceğim. Bu "etken"lerin tümünü incelemeye, tartışmaya, açılmaya değer görüyorum.

1.Toplantı, yürüyüş, gösteri ve bu etkinliklerde yapılan konuşmalar, asılan pankart ve dövizler, atılan sloganlar "suç" kavramıyla anılmamalı, cezai işleme tabi tutulmamalıdır.

2. Siyasal parti, dernek, sendika, vakıf, şirket ve her türlü siyasal organizasyonlara üye olabilmenin yasal engelleri ortadan kaldırılmalı, aynı hak memurlar için de tanınmalıdır.

3. Mahkemelerde sanık, tanık, avukat "Kürtçe" veya kendi ulusunun diliyle savunma yapabilmeli, bu savunma aynı dille zapta geçmelidir.

4. Her vatandaş konuştuğu dille dilekçe yazma hakkına sahip olmalı; Kürtler devletin her birimine "Kürtçe" isteklerini ifade edebilme hakkını kullanabilmelidirler.

5. Köy, il, ilçe, mezra, ova, dağ vb. coğrafik terimlerin Kürtçe kullanımı serbest olmalı, değiştirilen Kürtçe kavramların yazımı, haritalara işlenmeleri gerçekleştirilmelidir.

6. Boşaltılan, tahrip edilen köylerin maddi zararları karşılanmalı, köyler yeniden imar edilmelidir.

7. Yerinden-yurdundan edilen Kürt köylülerinin yerlerine dönebilmeleri devletin imkânlarıyla gerçekleştirilmelidir.

8. Milletvekilleri seçimlerde kendi kimlikleri ve dilleriyle kendilerini ifade edebilmeli, meclis albümüne, oturumların tutanaklarına konuştukları dille geçebilmelidirler.

9. Nüfus sayımına herkes dilini, etnik kimliğini, mezhebini serbestçe geçirebilmelidir.

10. Yerel yönetimlerde etnik kimlik, yöresel özellik, serbestçe ifade edilebilmelidir.

11. Eğitimde anadil; Kürt diliyle eğitim, özel okul, dersane, kurs açabilme özgürlüğü tanınmalıdır. Aynı işlerlik ders kitaplarına da yansiyabilmeli; test, sınav soruları, fiş, dergi vb. Kürtçe de yazılabilmelidir. Okullarda her sabah okutulan "And" töreni kaldırılmalıdır. Tek bir ırkı vurgulayan ifadeler, sloganlar, nutuklar programlardan çıkartılmalıdır.

12. Özel tim, özel ordu, koruculuk sistemi, olağanüstü valilik, olağanüstü

hal uygulaması ortadan kaldırılmalıdır. Vali, Kaymakam, Emniyet Müdürü, Milli Eğitim, İlçe Milli Eğitim, Halk Eğitim Müdürlüklerinin seçimlerinde merkezi atamadan çok "seçim" esas getirilmelidir.

13. Kürt dilinin özgürce gelişmesinin, her türlü akademik, edebi, basın, radyo, televizyon, enstitü, vakıf gibi kurumların örgütlenmesinin önündeki yasaklar giderilmelidir. Dil, tarih, halk bilimi, sosyoloji, coğrafya, etnografya, müze, arkeoloji, resim, el sanatları, heykel vb. gibi yaratıcı değerlerin tümü Kürtçe ve özgürce ifade edilebilmelidir.

14. Renk, bayrak, flama, arma, eşofman, takım forması kullanmada "renk yasağı" bulunmamalıdır. Rozet kullanmada ve rozeti etnik kimliğin ifadesi gibi takmada hiçbir sakınca bulunmamalıdır.

15. Kültür bakanlığının kütüphane, seminer, kurs, şenlik, festival vb. düzenlemelerinde yalnızca "Türk"lüğü esas alan etkinliklerinden vaz geçilmeli. Kürt yazarları, sanatçıları, 'Kürtçe kitap, kaset, bantlar, belgeseller kısa ve uzun metrajlı filmler bakanlığın sanatsal-kültürel faaliyetlerine rahatlıkla alınabilmelidir.

16. Derlemeye, özel ve üniversitelere bağlı kütüphanelere' Kürtçe kitaplar; Kürtlerle ilgili tüm kitap, dergi, gazete, broşür, yıllık, antoloji, ansiklopediler alınıp, okuyucuya ulaştırılabilmelidir. Kütüphanede "yasak", "sakıncalı kitap" kavramı kullanılmamalıdır. Her türlü arşiv döküman okuyucuya açılmalıdır. Devletin, genelkurmayın dökümanları araştırmacıların rahatlıkla incelemesine sunulabilmelidir.

17. Uluslararası ve içeride düzenlenen her türlü yarışma, festival, şenlik, gece ve günlere, Kürt grupları, sanatçıları da etnik kimlikleri, renkleri ve etkinliklerine katılabilmelidir.

18. Kürt şahsiyetlerinin doğum ve ölüm günleri; Kürt tarihindeki önemli tarihlerin anılması, düzenlemeleri serbestçe kutlanabilmeli, Newroz kutlamalarına yasal özgürlük uygulanmalıdır.

19. İşyerine, ticari şirketine, oğluna-kızına Kürtçe isim veren hiçbir Kürt yasal engellerle karşılaşmamalıdır.

20. Kürtlerin oturdukları bölgelerde; dağlara, ormanlara, garnizonlara, okullara, caddelere, mahallelere yazılmış "Türk övün-çalış-güven" ya da "Bir Türk dünyaya bedeldir" içerikli sözcükler silinmeli; Kürtleri "inkâr" ve "aşağılama"ya yönelik ifadeler zihinlerden çıkarılmaya çalışılmalıdır.

20. İstatistik, nüfus sayımı, anket gibi toplumun sosyo-politik konumunu öğrenebilmek için yapılan her türlü tespitlerde; Kürtlerin dilini, etnik kimliğini serbestçe yazdırabilmesinin yasal güvencesi verilmeli.

21. Televizyon, radyo, kaset ve filmlere Kürt diliyle yayın yapabilme hakkı tanınmalı. Uluslararası ve içeride örgütlenen ödüllü yarışmalara Kürtçe yapılmış film, program, uzun ve kısa metrajlı belgeseller katılabilmeli.

22. Akademi, enstitü, üniversite, özel okul açabilme, fakültelerde Kürt Dili, Kürt Tarihi Kürsüleri kurabilme hakkı tanınmalı.

23. Karakollar, jandarma, zabita, orman işletmeleri, vergi, tapu, ziraat kurumları, nüfus idareleri, mahkemeler, PTT, vb. devlet kurumlarında Kürtleri "rakip" görme, potansiyel suçlu sayma mantığından vazgeçilmeli. Kuruklara

Kürtler kendi dilleriyle dilekçe verebilmeli.

24. İllerin, ilçelerin, beldelerin, kasabaların; il trafik, şehir tanıtım levhalarına Kürtçe isimleri yazılabilmeli.

25. PTT'nin toplumun gözüne hitabeden (pul,tanıtım vb) araçlarına, Kürt şahsiyetlerinin resimleri, Kürtlerin coğrafik, turistik, arkeolojik, sanatsal kaynakları da basılabilmeli.

26. İSKİ-İETT-TEK'in faturalarına, reklam panolarına Kürtçe kavramlar da yazılabilmeli.

27. Öğretmen yetiştiren kurumlarda, Kürtçe okumayı yazmayı öğretebilecek programlar konulmalı. Kürt köylerine atanacak öğretmenlerin Kürtçe bilen, Kürt kökenliler arasında seçilmelerinin yolu açılmalı.

28. Ansiklopedi, yıllık, albümlerde Kürt şahsiyetlerini "Türk" ibaresiyle ifade eden kavramlar ayıklanmalı. Kürt şahsiyeti kendi kimliğiyle tanıtılabilmeli.

29. TRT'de okunan ve Kürtçe orijine sahip olan, türkü şarkı ve ezgilerin, oyunların, bilmece, bulmaca, halk danslarının alındığı Kürt kaynaklarına vurgu yapılmalı.

30. İlkokul programlarından "Atatürkçülük" bölümü kaldırılmalı, Sosyal bilgiler, Hayat Bilgisi kitaplarından "Türk ırkını" başka ırklardan üstün gören ibareler çıkarılmalı.

31. Cadde, sokak, okul, park isimleri yerel yönetimlerin tercihinde bırakılmalı; Kürtçe, Kürt şahsiyetlerinin isimleri de buralara verilebilmeli. Merkezi otoritenin siyasal tercihi yerel yönetimlerin kararına etki etmemeli.

32. Türk ulusal bayramları, etkinlikleri devlet girişimleriyle "Türkçülük" gösterilerine dönüşmüş olmaktan çıkarılmalı.

33. Takvimlere Kürtçe ay, gün adları da işlenmeli.

34. Her türlü reklam yapımları Kürtçe de verilebilmeli.

Saydıklarımın tümü Kürt kimliğinin dışavurumudur. Ulusal duygu, algılama, yorumlama bu maddelerin günlük toplum hayatına işlenmesiyle gelişir. Bu da ulus duyguları şekillenmiş Kürt kişiliğini gerekli kılar. Ya da "şekillenmiş Kürt kişiliği" saydıklarımı günlük hayatıyla özdeşleştirir. Şekillenmiş Kürt kişiliği başka ırkları, etnik kimlikleri, dilleri "ırkçı" tarzda yorumlamaz. Ulusları ve ulusal azınlıkları; dilleri, tarihleri, kültürleri demokratik, çağdaş hayatın unsurları olarak algılar. Bu tarz "başka ulusları esir eden ulusun kendisi de esirdir." kavramıyla ilgilidir. Demokratik Kürt kişiliği, etnik kimliğin de ifadesi olur. Kendi kimliğine, kendi ulusal geleneğine bağlılık, toprağına bağlılığın da ifadesi olur. Feodal değer yargılarından, aşiret duygularından arınmış, bilimin verileriyle donatılmış, modern aile, çağdaş topluma yönelmiş Kürt kişiliği, Kürt sorununun çözümünde kalıcı olmalıdır. Kürt sorunu, 1 bir hak sorundur. Kürtlerin bütünsel olarak sorunu bir "haksorunu" düzeyinde kavrayabilmeleri kuşkusuz bir siyasal eğitim sorunuyla ilgilidir. Yukarıda sıralanan maddelerin Kürtlerin bilincinde maddileşmesi, demokratik isteme dönüşmesi, Kürdün, "bunlar benim haklarımdır" demesiyle hayat bulur. Toplumun mantığı, politik kavrayışı da bu "hak" kavramıyla özdeşleşmeli. "Hak, bir "Kürt ulus" hakkı olarak, Kürt toplumunun genel karakteristiğine dönüştüğünde Kürt sorununun kalıcı çözümüne doğru tarihsel adım atılmış olur. Geleceğin özgürleşmesi, toplum-ulus-bireyin diyalektik bütünlük oluşturmasıdır. Kürt'ü bu diyalektik bütünlüğün olgunluğuna ulaştır kılmak, Kürt'ün sorununun çözümü olacaktır.

JÏBO ÇI KOVAR, NE ROJNAME?

Ji bona damezrandineke taze, rêxistin û pêvajoyeke nû, ji bona nava welêt, pêwîstiya rojnameyekê ji kovarekê bêtir heye. Lê me Kurdan weke adetekê ji xwe re kiriye rehber û li gor wê em kar û barên xwe yên rêxistinî dimeşînin. Ev adet jî, ji salên berî heştê ji me re weke mîrasekê maye û em çî dikin, çî nakin nikarin xwe ji vê adetê xilas bikin. Loma dema damezrandineke taze, rêxistinê nû jî, li gor wê adetê, ji destpêkê de dest bi weşana kovareke teorîk û îdeolojîk ku ji bilî munaqeşên wisa wê nikaribe tu tiştêkî din, bide civata xwe, dikin. Dema em ji destpêkê de bi munasebeta damezrandineke taze, dest bi munaqeşeyên îdeolojîk û teorîk bikin, emê gelê xwe ji hîn meseleyên ku wî eleqeder dike dûr bixin. Berî her tiştî divê em îro li ser rewşa taybetî ya ku welatê me têde ye, bi wî bidin zanîn û berpirsiyariyên demê ji bona wan şîrove bikin ku, em bikaribin bi awayekî rast li ser meseleyên rojane rawestin û dûre tiştên teorîk û îdeolojîk jî bidin munaqeşekirin. Ji ber vê ye ku pêwîstiya me û ya gel, îro ji rojnameyeke ku bikaribe ser kiryar û bûyerên rojane raweste heye. Rojnameyek dikare di dema xwe de berpirsiyariyên wisa bîne çîh.

Eger îmkanê damezrandina taze û rêxistina nû hebe, bikaribe rojnameyeke rojane derxin wê gelekî baştir be, na eger ev îmkan tunebe pêwîst e rojnameyeke hefteyî biweşînin ku ew rojname bikaribe, derd û êşên gel yên acîl bîne zimên, li ser wan raweste, ji bona rê û rêbazên çareserkirina problema pêşniyara bîne, fikra gel bigrin, li gel pêşniyarên wan, wê bikaribe li dijî tiştên çewt yên li dijî berjewendiya gel tîn kirin derkeve.

Rojnameyek baş, dikare bibe weke taştêya gel ya serê sibana. Ew Kesên diharin kar wê bikaribe rojnameyekê ji xwe re bistîne û hetanî çîhê karê xwe haydarî gelek bûyeran bibe. Rojnameyek dikare têkeve her malê, her ferdekî malê, dikarin tiştên ji bona wan balkêş in bixwînin. Rojnameyek dikare problemên civakê yên rojane bi awayekî giştî bîne zimên û ji bona çare-

serkirina wan dîtin û pêşniyarên xwe bîne. Her wisa rojnameyek dikare gelek kesên civakê li dor xwe bicivîne, bîr û baweriyên wan bigre, li gor daxwazên wan xwe biweşîne. Rojnameke wisa wê civaka xwe ji kiryar û bûyerên rojane û taze dûr nexe. Weke pêşiyên me gotine "her fêkîyek di dema xwe de xweş e". Bi saya serê rojnameyekê em jî bikaribin, her bûyereke di dema wê de hîn bibin. Lê derxistinê rojnameyekê jî ne wisa rehet e. Pêwîstî ji kesên teknîker, ji muhabîran û ji xwendevanan heye. Rojnameyek wê nikaribe bêyî van bijî.

Lê kovarek wê nikaribe vê yeka ku me li jor anî zimên bike, kovarek wê nikaribe bi karên rojane re rabe, loma karê kovarekê tenê wê bibe, cihê dîtînên îdelolojîk û teorîk, em weke netewe gelekî li ser tiştên îdeolojîk û teorîk rawestiya ne, me li ser tiştên wisa vala gelek demê xwe derbas kiriyê, ji niha pêde jî em dîsa rabin, bêjin "*na wele pêwîst e em berê li ser îdeolojî yê munaqêşan vekin*", kesê me guhdarî neke. Ji xwe me zikê gelê xwe bi tiştên wisa dagirtiyê, ê dî ew jî ji van têr bûye.

Ji bona damezrandineke taze, rêxistineke nû, ji destpêkê de bi derxistina kovareke wisa li gor bîr û baweriyên min kêmasiyeke mezin e. Weke tê zanîn ku kovarek ancax dikare ji mehê careke betê weşandin, carekê ji mehê carekê jî tenê mirov dikare problem û nerînin îdeolojîk û teorîk munaqêşe bikin, munaqêşkirina nerîn û dîtînin wisa elbete karekî pîroz û ferz e, lê di şertên îro de ji bona welatê me, ev ne tişteki acil e. Weke tê zanîn ku îro welatê me di nava agirde ye, birçibûn, tazîbûn, kuştin û girtin heye, ji nava ewqa problem, em jî rabin bêjin "*divê welatê me wisa bête xelaskirin, ji bona gelên kolonî û bîndest ev rêya çêtir e*" kesê wê niha tiştên wisa nexwînin û wê serê xwe jî li ser vê yekê neêşînin. Loma ez divêm ku damezrandînen me yên nû li ser tiştên wisa wextên xwe derbas nekin. Kesên ku tiştên wisa bixwînin diyar e, ew jî weke her civatê di civata me de jî koma koma rewşenbîra ne. Lê em, ne tenê ji bona rewşenbîra kar û xebatên siyasî dikin, Pêwîst e ku em karên ku berjewendiya gelê me tê de hebe xebatê bikin, divê em bizanibin ku îro hewcedariya gel, ji parastina terora dewletê heye. Em ji bona neteweyê xwe azad bikin, xebatê dikin, rêxistinên siyasî komeleyên demokratîk û partiyên legal dadimezrînin ku ew ji bona gelê me xizmetên hêja bikin.

Li gor van damezrandînan jî, elbet pêwîstiya gel ji rojname, kovar û pirtûkan heye. Yên li ser derxistina weşanên siyasî biryaran didin, rêxistinên me yên siyasî ne. Di kar û barên siyasî de tenê rêxistin xwedî maf in. Lê weke rojname, kovar û pirtûkên ne siyasî karên rewşenbîrên gel in. Divê em ji bîr nekin ku ew *motora kar û xebatê, Rêxistinên siyasî bi xwe ne*. Ew rêxistinên me yên siyasî yên ji bona azadkirina gelê xwe kar dikin, ew bi xwe ne, pêwîst e ku ew jî, her dem li pêşya civatê bin, zanebûnê bidin civatê şanî civaka xwe bidin. Eger ew rêxistinên me yên siyasî i civakê şûndetir bin, wê nikaribin wê civata ku ew bi xwe jî di nav de dijîn, pêşve bibin. Dema berpirsiyariyeke wisa li ser milên rêxistinên me yên siyasî bin, pêwîst e, ku ew jî ji bona vê yekê li gor şertên ku îro welat di navde ye, karên xwe yên rojane bikin, ku fêdê bidin gelê xwe, wî zana bikin, rêya azadiya wî bi wî bide zanîn. Rûhiyeta wî ya neteweyetî di serê wî de

bi cîh bike. Bila ew jî weke netewe xwe binase û di vê rêyê de dest bi xebatên xwe yên siyasî bike. Ji ber vê yekê ye ku ez divê ji bona damezrandineke taze, rêxistineke jîndar û pêvajoyeke nû, di destpêkê de derxistina kovarekê teorîk û îdeolojîk ne di cîh deye, wê ew kovar, îro tu fêdê nede gel. Ez li gel im ku ev *damezrandina taze*, rêxistina nû, nerînên xwe yên îdeolojîk bidin munaqêşekirin, perspektîvên xwe yên siyasî rohnî bikin û tekoşîneke nû derxin, lê divê tucarî şert û şurûtê gel û neteweyê xwe ji bîr nekin. Divê tucarî neyî ji bîrkin ku bi zikê birçî, bi bêrikên vala, bi tîrsa kuştin an jî girtina rojane mirov nikare tiştên teorîk û îdeolojîk munaqêşe bike, ez weke şexs ne li dijî derxistina kovarên wisa me, ez li dijim ku îro ne dema karekî wisa ye.

Li gor bîr û baweriya min, *ji bona damezrandineke taze, rêxistineke nû*, ya herî girîng, derxistina rojnameyê hefteyî ye. Ya girîng ew e ku ew damezrandina taze, rêxistina nû bikaribe, di demeke kurt de, him xwe bi gelê xwe bide nasîn, him jî dîtî û daxwazên gelê xwe bêyî ku be, bala medya cihanê bikşîne ser wê rewşa ku îro gelê me têdeye. Dema ew damezrandina taze û rêxistina nû, bi vî awayî dest bi weşanê bike, rojnameya xwe di nava gel de bi cîh bike, wê demê ew dikarin kovareke ji sê mehan carekê jî derxe û di wirde dîtî û nerînî teorîk û îdeolojîk bidin munaqêşekirin. Ji bona damezrandineke taze û rêxistineke nû, bi vî awayî dest bi weşanê bike, rojnameya xwe di nava gel de bi cîh bike wê demê ew dikarin kovareke ji sê mehan carekê jî derxe û di wirde dîtî û nerînî teorîk û îdeolojîk bidin munaqêşekirin. Ji bona damezrandineke taze û rêxistineke nû, ev rê ya harî baştir û delaltir e. Ji ber ku dema ew rojnameya xwe di nava gel bide qebûlkirin, wê bide xwendin, di wê de tengfikirînek nekin û bikaribin wê bikin malê herkesekî welatparêz. Wê demê wê çî bibe? Wê ew roname him bikaribe xwe fînanse bike û him jî wê kiryar û bûyerên taze bide gelê xwe, ku gel jî li gor wan xwe bi rêxistinî bikin. Û him jî rojnameyê wisa wê bikaribe bi rehetî kovareke, û tê xwestin jî biweşîne.

Li gor hin agahdariya, hin hevalên vê damezrandina taze û rêxistina nû, ku dibêjin, derxistina rojnameyê hefteyî di warê aborî de giran e. Emê nikaribin ji bin barekî wisa rabin. Ez qet ne bi vê dîtî re me. Derxistina rojnameyê ji herkesekî re vekirî û nûçeyî, ji kovarekê erzantir dikare derkeve. Ne şerte ku mirov ji destpêkê de rojnameyê îdeal derxe, li gor hêz û takata xwe mirov dikare ji şeş an heşt rûpelan dest pê bike, eger rojname xwe fînanse bike, di nava gel de bête girtin, bere bere mirov dikare wê hê biqalîtetir û hin bi rûpelên zêde, bi nûçe û nivîsarên quncikan de, zêdetir bixemilîne. Di her quncikekê de mirov dikare nerînên xwe yên siyasî jî bi awayekî vekirî bide munaqêşekirin. Bi vî awayî ew rojname dikare xwe fînanse bike, propaganda xwe û ya damezrandina xwe ya taze û rêxistina xwe ya nû bi awayekî hîn firehtir bike, li ser êş û derdê gelê xwe yên rojana raweste, him jî dikare di nivîsarên qunciqandê hin nerînên teorîk û îdeolojîk jî bidin munaqêşekirin. Na eger mebest tenê "*vaya ez jî dikarim bi derxistina kovareke teorîk û îdeolojîk de dest bi karê weşanî bikim, ezê tenê li ser dîtî wisa rawestim*" be, wê demê tu gotina min ji tu kesî re tune ye. Tenê ez dikarim bêjim ku kovareke wisa wê ne jiyandirêj be û wê

nikaribe tu perspektîvê nû derxe, ji bilî mesrefa aborî û ji bilî xwendiya çend rewşenbîran wê kovar neyê xwendin. Ji bona kesekî birçî, wê problemên û çareserkirina munaqeseyên îdeolojîk ne ewqas balkêşbe, ji bona kesên wisa ya herî girîng ewe, ku ewê çawa bikaribe di demeke kurt de ji nava ew agirê ku têdeye xilas be, ewê çawa zikê xwe tije bike. Ewê çawa ji girtin û heroj ji tirsî kuştinê xilas be. Dema damezrandineke taze û rêxistineke nû, ji destpêkêde bersîva dîtînen wisa nede, wê nikaribe tu perspektîvê nû ji bona gelê xwe bîne. Pêwîst e ku em devji wan adetê xwe yên berê û ne li gor şertên xwe berdîn, divê êdî em bi her awayî li ser dert û êşên gelê xe rawestî, ji bilî azadiya gel ji bilî rakirina terora dewletê, tu tiştêkî ku em niha di van şertên îro de munaqese bikin tune ye, ji bona sibê elbete girîngî û pêwîstiya tiştêkî wisa heye, ji bona pêşeroje ez tu tiştêkî nabêjim, lê îro nabe ku damezrandina taze, di pêvajoyeke nû de bi derxistina kovareke wisa dest bi karê xwe bike. Ew kêmasiye, ev di vê demê de wê tu fêdê neynî him kedên hêja wê vala here, him jî mesrefeke zêde wê bête kirin. Kovar weke ku tê hesibandin wê neyê xwendin. Ji ber ku ew nivîsarên me bi xwe, bi salan li ser munaqese kiriyê û jê aciz bûn e, êdî tu enterasa xelkê jî ji munaqeseyên wisa re nema ye, eger em hîn bi nivîsên grover yên teorîk û îdeolojîk ve rabin, emê bi nerîn û dîtînen wisa xwe neghînin tu qonaxan. Rewşa welêt ya aborî ku îro gelê me di navde ji alî herkesekî de tê zanîn, bêkarî bi awayekî herî zêde li Kurdistanê ye. Kesên bê kar û bê pere, wê nikare bi buhayekî zêde koverekê bikire, lê rojname be, wê him buhayê wê kêmtir be, him jî wê xwendina wê zêdetir be, gelek kes wê nexwînin jî, ji bona alîkarî û piştigiriyê dikarin wê bikin.

Dîtina min ew e ku ji derxistina kovarakê ferztir ya rojnameyekê ye, kesên ku ji bona derxistina kovarê biryar girtine divê dîsa baş bifikirin û şertên welêt û kesên li wir dijîn bînin ber çavan. Divê neyê ji bîr kirin ku bi zikê birçî, bi bêrikên vala, bi tirsî heroj kuştin an jî girtinê, wê tu fêda munaqese û dîtînin, teorîk û îdeolojîk, ji bona îro, wê tunebe û bi ramanên wisa emê nikaribin tu perspektîvên nû, ji bona îro bînin. Dîsa ez ji bona we serfirazî dixwazim, hêvîdarim ku hûnê bi ser kevin.

DAYATAN SORUNLAR!

Ve kürtler "uluslararası siyasette idealler değil çıkarlar vardır" gerçeğinden hareket etmek zorundadırlar.

Uluslararası diplomaside uçarı heyecanlara yer yok. Silahı siyasetin hizmetinde, "siyaseti ve diplomasiyi tıkayacak yönde değil", onun önünü açacak bir yönde kullanmak gerekiyor.

Kürt sorunu, bugün dünyanın önünde çözüm bekleyen sorunlardan biri olarak durmaktadır. Bu sorunun çözümü yalnız Kürtleri değil bölgedeki diğer devletleri de yakından ilgilendiriyor. Ve onları temelden sarsıyor. Bu sarsıntılar içinde yeni çözümler arayan devletler yeni politikalar üretmeyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu politikaların aynı zamanda dünyadaki değişime paralel ve çözümleri uluslararası diplomasiinin sağladığı denge siyasetine denk düşecek ölçüler içinde olması bugün bir zorunluluk olarak görünmektedir.

Kürtler kendi lehlerinde oluşmuş uluslararası bu değişimi iyi değerlendirip gerçekçi programlarla ortaya çıkmalı kitabi ve kalıpcı, gelenekçi yapıdan kendilerini kurtarmalıdır. Artık tarih sahnesine çağdaş politikalarla çıkıp lehimize dönen uluslararası desteği kullanabilir bir diplomasi ve siyaseti oluşturmanın yol ve yöntemlerini yaratacak adımlar atmanın tarihi sorumluluğunun kürt siyasetçilerinin önünde bir görev olarak durduğunu unutmamak gerekiyor.

Dayatılan sorunların çözümü klasik metodların hapsişanesinde haps edilmemeli. 21. yüzlere'la girerken kendi dilini konuşamayan, kendi türküsünü söyleyemeyen, hakları hukuksal güvenceler altına alınmamış, yıllardır köleleştirilen bu halkın, ekmek gibi su gibi özgürlüklerine ihtiyaç duyduğu sorunlarına çözüm beklediği ve dünyasında bunu bildiği bir dönemde yaşanılıyor. Artık Kürtlerin, Kürt diye bir ulusun varolup olmadığını değil, tarih sahnesinde var olan bu halkın zorla gasp edilen haklarının kazanılmasının yol ve yöntemlerini aradığı, bunun için çaba harcadığı sanırım herkes tarafından biliniyor.

Özellikle Türkiye bu işin bilincinde. Uluslararası siyasetini de buna göre oluşturuyor. Kürtler aleyhine bütün dezavantajlı olayları, hesabı kitabı ve sonuçları değerlendirilmemiş eylemleri, Kürtlerin aleyhine kullanarak Kürtleri dış politikada etkisiz durumda bırakıyor. Özellikle Kürtlerin diplomatik desteklerini, güvencelerini ortadan kaldırma girişimleriyle, sorunun çözümlerini geciktirmektedirler. Türkiye'de bir "Kürt sorunu" değilde "Terör sorunu"yla karşı karşıya olduklarını vurgulayarak bu sorunun çözümünü geciktirmeye, uluslararası düzeyde önerilen çağdaş çözümlerin yönünü değiştirmek gibi başarıları, bizim yanlılarımızdan dolayı kazandıklarını da vurgulamak yerinde olacak sanırım. Ve artık Kürt siyasetçilerini diplomasi yapma gibi önemli bir sorunla karşı karşıya oldukları bilincini taşımaları gerekiyor.

Uluslararası diplomaside uçarı heyecanlara yer yok. Silahlı siyasetin hizmetinde, "siyaseti ve diplomasiyi tıkayacak yönde değil", onun önünü açacak bir yönde kullanmak gerekiyor. Kavranılması ve başarılması gereken en önemli konulardan biri bu. Ayrıca silahlı uluslararası anlaşmalar doğrultusunda kullanmak da gerekiyor.

Artık ülkemizin çıkarlarını korumanın önemini kavramalıyız. Soyut ve temelsiz enternasyonalizmden vaz geçmek gerekiyor. Bizim "sosyalist ülkeler, ulusal kurtuluş mücadelelerinin silah deposudur" dediğimiz dönemde, Sovyet MİG uçaklarının Kürtlerin özgürlük mücadelesini napalmladığını unutmayalım. Ve Kürtler "uluslararası siyasette idealler değil çıkarlar vardır." gerçeğinden hareket etmek zorundadırlar.

İlk defa körfez savaşından sonra Kürtlerin çıkarlarıyla büyük devletlerin çıkarları denk düştü ve Irak Kürdistan'ı federatif bir yapıya kavuştu. Kimileri kürtlerin ulaştığı bu başarıyı "emperyalizmin gölgesinde" "çekiç gücün gölgesinde" küçümseyici bir eğilim içerisinde değerlendirerek bu başarıyı gölgelemeye çalıştılar. Özellikle sol kesim kitabı bilgileri, bilmem hangi kitabın kaçınıcı paragrafına uymadığı için red ettiler. Emperyalizmin oyunlarına alet olma gibi suçlamalarla karalamalarla açıklamaya çalıştılar. Ama hiç bir zaman kimyasal silahlarla katledilen ve onuru, namusu, insanca yaşama hakkı gaspedilen bu halkın kurtuluşuna yönelik bir politika, bir siyaset ya da uluslararası bir düzeyde bir diplomasi oluşturulmadı. Bunun yerine Kürtlere gerçekçi olmayan çözümler sunarak neye hizmet ettiği belli olmayan önermelerle, Kürtlerin oluşturduğu, ulusal ve çağdaş politikaya veryansın edildi. Bu durumda Kürtler kendi ulusal çıkarlarına ve yararlarına olan siyaseti hem oluşturmak hem de geliştirmek zorundadırlar. Böylesi bir ödevle karşı karşıyadırlar. Sanki ulaşılan düzey Kürtlerin hakkı değilmiş gibi karalama kampanyasına, sorunu kavramadan yok-sun gelenekçi Kürtler de katıldı.

Dünyadaki gelişmeler ve değişim kavranılmadı. Bu değişimin nereye kadar gideceğide belli değil ve ne siyasetçiler, ne de araştırmacılar bu konuyu yeterli derecede açıklayamıyorlar. Türkiye bu değişimin neresinde duruyor nasıl etkileniyor, bu konu yeterli derecede anlaşılammıştır. Ama bir gerçek vardır;

o da şudur: Türkiye bu değişimin uzantısı olarak, red ve inkarcı politikalarından yavaş yavaş vaz geçiyor. Bunun değerlendirilmesi gerekiyor. Kemalist tezler bu değişim sürecinde hakikat karşısında tuzla buz oluyor. Yani Türk devletinin yıllardır savunduğu resmi ideolojinin temel kaynağı olan anti kürt, anti komünist siyaseti temellerinden sarsılarak parçalanıyor. Kürtlerle ilgili çözüm önerilerini gerek açık gerekse kapalı kapılar ardında tartışıyor. Çözüm önerileri öneriliyor. Fakat biz Kürtler bu konuda Türk devletini zorlayıcı, çözümlerin sınırlarını genişletici açık bir politika yürütecek bir yapıya ulaşamadık. Bunun çabaları var. Gayrette sarf ediliyor. Umarım bu çabalar Kürt halkının istemlerine cevap verir. Ve bu istemlerin gerçekleşmesi için pratik politikalar üretebilir.

Evet, Kürt siyasetçileri ve politikacıları önemli bir sınavdan geçiyor. Özellikle gelişmelerin ve değişimin Kürtlerin lehine olduğu bir dönemde avantajların iyi değerlendirilmesi gerekiyor. İlkdefa Türkiye’de Türk aydınları, bu sorunun çözümü yolunda görüş belirtiyor ve en önemlisi taraf oluyorlar. Bu konuda iyi değerlendirilmesi gerekiyor. Lehimize olan bu konuyu da değerlendirip onları ürkütücü davranışlara girmemek ve taraf oldukları bu konularda destekleyici olarak çaba harcamak, çaba göstermek de gerekiyor.

Bütün bunları başarabilmek ve çözebilmek için ortak bir siyasete, ortak bir politikaya ve tek sesli bir diplomasiye ihtiyaç vardır. Ve Kürtler siyasal istemlerini açık bir şekilde ortaya koyarak ne istediklerini açıkça ifade etmek zorundadırlar. Kısacası ulusun çıkarları için ulusal bir uzlaşmaya varmak ve bunun yaşamasına, hayat bulmasına herşeyden çok ihtiyaç duyulmaktadır. Sözde değil yaşamın her alanında gerçekten tek sesliliğe ihtiyaç vardır. Bunu ulusun genel çıkarları için sağlamak gerekiyor.

KÜRT KADIN HAREKETİNİN PERSPEKTİFİ

Tarih gösteriyor ki, ezilenler kendi bakış açılarını yakalayarak ve bunlardan hareketle kendi çıkarlarının bilincine varmalarıyla kurtuluşlarının yolunu açabiliyorlar. Bunun yolu da açıktır ki, kendi sorunları çerçevesinde örgütlenmekten geçer. Kadınların da başta aile olmak üzere hayatın her alanında yaşadıkları cinsiyetçi sistem çeşitli toplumsal sistemlere eklenerek ve iç içe geçerek günümüze kadar gelmiştir. İte, kadınlar da kendilerini ezen bu sistemi sorgulayarak, ona karşı mücadele etmektedirler.

Genel olarak erkek egemen ideoloji ve kurumların varlığı tüm kadınları ezmekte ve dolayısıyla kadının ezilmişliği özgül bir sorun olarak evrensel bir boyut kazanmaktadır. Ancak kadınlar, yer aldıkları coğrafyada farklı sosyo-kültürel ve psikolojik şekillenmeden geçerler. Aynı zamanda, sınıflara, katmanlara, farklı ulusal kimliklere bölünmüşlerdir. Dolayısıyla tüm kadınların ezilme biçimi aynı değildir. Bu da çözümünde farklılıklar yaratmakla beraber kendi ülke zemininde ayrı örgütlenmesini gerekli kılar.

Kürt kadınının binyıllardır yaşadığı cinsiyetçilik ırkçılıkla bütünleşerek tüm şiddeti ile devam ediyor. Kürt kadını, sömürge ilişkilerin, feodal değerlerin ve cinsiyetçi baskıların hakim olduğu bir toplumda yaşıyor. Yani başka bir deyişle, ulusal, sınıfsal ve cinsiyetçi baskılarla karşı karşıyadır. Sözkonusu baskılar birbirini besleyip destekler konumda. Bedeni, geleceği hakkında söz sahibi değildir. Onu aşağılayan, mal kertesine indirgeyen başlık parası, berdel, çifte standartlı namus anlayışı, aile içinde yaşadığı şiddet vb. uygulamalarla karşı karşıyadır. Ayrıca, sömürgeci zorun uygulamalarını erkeklerden farklı olarak cinsel taciz, tecavüz şeklinde yaşıyor. Her konuda önceliğin erkekte olduğu, kadının ise ona bağlı olarak varolduğu bir düzen.

Kürt kadınının bu baskılı ortamda şekillenışı doğal ki, ezik, geri planda, kendine güveni olmayan, içinde bulunduğu ikinci cins konumunu kadercı bir anlayışla doğal ve tek mümkün durum gibi algılayan bir hal almaktadır. Kamusal alandan dışlanmış, özel alan denilen aile içinde "kutsal anne" ve "iyi eş" olmakla sınırlanmış küçük bir dünyaya mahkûm edilmiştir.

Son beş yıldır Kürt kadınları da kendi sorunları çerçevesinde, kendi talepleriyle örgütlenme çabalarına girişmiştir. Ve bu konuda çeşitli deneyler kazanmışlardır.

NEDEN BAĞIMSIZ KÜRT KADIN ÖRGÜTLENMESİ

Nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, ezilmişliklerinden kaynaklanan çok önemli, gizli bir devrimci potansiyel taşırlar. Nicel olarak da toplumun önemli bir kesimini oluştururlar. Fakat, kendi başına ezilmiş olmak, kendiliğinden başkaldırıcı, ardından kurtuluşu doğurmuyor. Bunun için kendi durumunu sorgulamak, ezildiğinin farkına varmak ve bunun bir kader olmadığının değiştirilmesinin mümkün olduğunu görmek gerekiyor. İşte, kadında bu bilinci yaratacak olan kendisinin oluşturacağı örgütlenmedir. Yukarıda sıraladığımız verili durumu sorgulayacak, değiştirip dönüştürecek organizeye ihtiyaç vardır. Bu da geniş yelpazeye sahip bir örgütlenmenin üstesinden gelebileceği bir çalışmadır.

Kadın örgütlenmesi, esas olarak cins temelindeki sorunları çerçevesinde bir araya gelen kadınlardan oluşur. Ortaklaşa edindikleri deneyimleri, dünya ve ülkesindeki kadın hareketleri deneyimlerinden aldıkları güç ve birikimle donatarak, bunları kendileriyle ortak sorunları yaşayan diğer kadınlarla paylaşırlar. Ulusal zeminde yükselecek bir kadın örgütlenmesi doğaldır ki, farklı anlayıştaki kadınları bir araya getirecektir. Bunun için bağımsız bir Kürt kadın örgütlenmesi gerekiyor. Kendi çerçevesini kendisinin çizdiği, taleplerini formüle ettiği bir örgütlenme. Yani daha da açarsak, farklı görüşlerden kadınların katıldığı, esnek, katılımcı, yaratıcılığı geliştirici, dönüştürücü, demokratik bir yapılanma olmalı. Bağımsız yapılanmadan ne anlıyoruz?

1- Kürt kadını, ezilen bir ulusun kadınları olarak, kendi ülkesinin temelinde, özgün sorunları çerçevesinde Türk kadınlarından bağımsız olmak; Yukarıda kadınların farklı kimliklere bölündüğünü, ezilme biçimlerinin aynı olmadığını, önceliklerin yer ve zamana göre değiştiğini belirtmiş, bunların da ayrı örgütlenmeyi gerekli kıldığını anlatmıştık. Ama bu, Ezen ulus kadın hareketiyle ortak iş yapmayı, bilgi-deney alış-verişinden uzak olmayı gerektirmez.

2- Herhangi bir politik hareketin doğrudan ya da dolaylı uzantısı olmama, yani ideolojik-örgütsel bağımsızlık; bu yığınsallığın güvencesi olabileceği gibi, tek tek kadınların kendi politik anlayışlarını korumaları, ama harekete egemen kılmamaları kaydıyla kadın hareketinin politikasını hayata geçirmeleri anlamına gelir. Dar grupçuluktan uzak, çok sesli ve farklılıkların irtlikte çalışma hoşgörüsünü beraberinde getirecektir.

3- Kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarımıza öncelikle kendimizin sahip çıkması, kavraması ve çözümü anlamında erkeklerden ve erkek egemen anlayıştan bağımsız olarak örgütlenmek. "Bilinçli ya da bilinçsiz olarak, kadınlar üzerinde ve kadınlara karşı erkeklerin, salt erkek olma konumundan yararlanarak, bir egemenlik kurmaları"(1) demek olan erkek egemenliği toplumun her tarafına sızmıştır. İşte kadınların bunu sorgulayıp, kurtulmaları için kendi başlarına kalmaları önemlidir. Ayrıca, kurtuluşlarını başkalarından bekleme, kendilerinin mücadele etmesi gerektiğini anlamaları, sorunlarının nasıl bireysel değil, toplumsal olduğunu ve birlikte hareket etmeleri gerektiği bilincini almalarını da sağlar.

Kürt kadınının kurtuluşu misyonunu yüklenen hareket böyle geniş ve bağımsız olmalıdır. Çeşitli siyasi hareketlerin kadın komisyonları veya seksiyonları böyle bir işlevi yerine getiremezler. Ama onlara da ihtiyaç vardır ve olmalıdır. Söz konusu kadın hareketleri birbirini dışlayan değil, çeşitli açılardan tamamlayan konumlardadır. Yukarıda sıraladığımız bağımsız bir çizgide, ülke düzeyinde ve temsili bir kadın örgütlenmesi özgün bir Kürt kadın politikasını gerekli kılar.

Alt yapısı sağlam, ülke genelinde tartışılarak oluşturulmuş, aşağıdan yukarıya gerçekleştirilen bir örgütlenmenin çeşitli yolları vardır. Bunlardan biri de farklı anlayışların tartışıldığı bir Kürt kadın dergisi olabilir. Ortak bir anlayış yakalandıktan sonra, merkezi, temsili bir kadın örgütlenmesi yaratmak daha kolay olur. Birbirlerine coğrafi uzaklık, vb. nedenlerle ulaşamayan kadınlar arasında iletişim kuracağı gibi çeşitli yetenekleri açığa çıkarır, kadın bilinci oluşturur.

Açıkça şunu görmekte fayda var. Özel olarak Kürt kadın meselesi üzerine kafa yoran, bu doğrultuda çalışma yapan kadın sayımız az. Dolayısıyla deney ve birikim eksikliğimiz var. Üstelik ciddi bir örgütlenme "ha" deyince kurulmuyor.

Bugün, Kürt kadınının yaşadığı cinsiyetçi baskılar ırkçılıkla iç içe geçmektedir kimi zaman. Örneğin, T.C.'nin militarist güçleri tarafından Kürt kadınının tecavüze uğraması olayında görüldüğü gibi.

Dolayısıyla özgün, bağımsız bir Kürt kadın politikası, cinsiyetçiliği ve ırkçılığı bertaraf etmek, aralarındaki ilişkiyi açığa çıkarmak temeli üzerinde yükselir. Yani bir yandan, kadının evde kocası ya da babası tarafından dayak yemesini red ederken, aynı zamanda devletin güvenlik güçleri tarafından kadına yönelen tecavüz, cinsel taciz vb. baskılara da karşı çıkılmalı. İşte bu yönüyle Kürt kadın hareketi ulusal demokratik hareketin bir parçası olmak ve bunun mücadelesini de vermek zorundadır.

İŞLEYİŞ

Kadın örgütlenmesinin işleyişine değinmekte fayda var. Ulusal zeminde örgütlendiğine göre tüm Kürt kadınlarını kapsar. Farklı anlayışları içinde barındırdığından, bu anlayışların kendilerini ifade etme ve istemedikleri, kendilerine ters gelen bir şeyi yapmaya zorlanmamaları için azınlık haklarını güvence altına almalıdır. Tüm tartışma ve karar alma süreçlerinde her kadının söz sahibi olması gerekir. Tartışmalar sonucu, genel eğilime göre karar alınmalı, ama buna rağmen azınlığın istemiyorsa katılmama hakkı saklı tutulmalıdır.

Kadınların yüzyıllardır içinde buldukları baskı koşullarından dolayı çekingen, ezik vb. durumları göz önünde bulundurularak kararlara katılmaları teşvik edilmeli, ortak iş yapmaya özen gösterilmeli, bunların yolları tartışılmalıdır. Hiyerarşi ve katı bir disiplinle çalışmaktan kaçınılmalıdır.

Küçük çalışma grupları içinde kadınlar kendilerini daha iyi ifade edeceğinden bunlar teşvik edilmelidir.

(1-) *Kadınlık Durumu, Juliet Mitchell, Kadın Çevresi Yayınları - 1985 Sf. 95.*

MOHRA TERORÎZMÊ TÊKOŞÎNA SERXWEBÛNA GELÊ KURD DÎFETÎSÎNE

Îro li bakurê Kurdistanê, di navbera sînorê dewleta Tirk de şerekî bê pîvan û ne mirovane tê kirin. Gund û bajarên Kurdistanê yên piçûk tên valakirin, gundî tên kuştin û talankirin û xaniyên wan tên şewitan-din. Yên dikarin bardikin diçin bajarên mezin û dikevin nava mihaciriyek ne mirovane, dibin xizmetkar û xulamên dewlemendên Tirk û Ewropî. Bi sedhezaran, bi milyonan Kurd îro li van bajar û dewletan cîwarbûne û ketine nava hejariyek gelek xerab. Bi gotinek din û kurt îro Kurdistana bakur dişewite, dinale. Nala Kurdistanê ye. Hawar û gazî nemaye, kesek dengê vê nala nalê êdî nabihîzê, naxwazê bibihîzê...

Dewletên dagirker ji hawîrdor ve û bi her awayê nemirovane pifî vî agirî dikin, benzîne lêdikin û agir ro bi ro bigestir û xurttir dibe. Li aliyekî din jî ev dewletên dagirker hêz û partiyên Kurd di hembêza xwe de û bi hinek tiştên bêqîmet Tûşî cîranên xwe dikin, dîsa ji bo ku agir li Kurdistan xurttirê û diwartir bibe û bi van taktîkên xwe li hundurê sînorê xwe û li derveyî sînorên xwe tadê dighênin kurd û Kurdistanê. Di binî de ev herçar dewletên dagirke rê xwînwar lihev dikin û bi nehênî bi durî hev dikevin ji bo ku vî gelê belengaz ji nava xwe rakin û xwe ji mesela Kurd û Kurdistanê xelas bikin. Li aliyekî din jî bi riya dewletên dostên xwe Kurdan dikin terorîst û carna qatil. Ew bi xwe xwedî dost û heval in. arna çep û carên din jî ji bo menfeetên xwe rast in, Liberal û demokratin.

Heger mirov li tevgera Kurdî ya bakurê Kurdistanaê bi giştî meyze bike wê zûka bibîne ku tevger bi giştî li ser awayên ji Kurdistanê re tengasî û pirsgirêkên gelek xerab peyde dike ava bûne, bi gotinek din li ser metod û taktîkên sosyali yê ku îro li Cîhanê bê dost û heval û qewet maye. Ji bilî ya Jor jî dijminên Kurd pirtir bûne û mohra nerast ya nemirovane "terorîst" li tevgera Kurd ketiye. Cîhan bi dostê xwe re dostaniya xwe li hember Kurd bi awayekî nemirovane dimeşîne. Ew dostê dostê xwe ne û bi bêdengiya xwe dijminê, dijmi-

nê xwe ne. Bi kurtî rewşa Kurdistan bi giştî û ya bakurê Kurdistanê jî bi taybetî gelek xerab e.

Rewş ji her alî ve xuyaye. Her Kurdekî hişê wî li serê wî vê rewşa ha dibîne û dijî. Gerek heşkere û vekirî bête gotin ku divê em Kurd bixwe divê vê rewşa ha ya xerab biguherin û vê mohra ha ji ser xwe rakin. Divê em taktîk û metodên xwe nuhkin û berê xwe bidin roava ji xwe re dostên din peydekin. Edî divê em terka şerê li hemberî qesra sipî, axatiya Cîhanê terk bikin û bi rastî xwe nêzikî Cîhana liberal û demokrat bikin da ku em jî bibin bi dost û heval. Hingê em ê ji mohra "terorîst" xelas bibin.

Ji bo ku Kurdên Kurdistana bakur bigihin vê armanca ha ya jorin û xwe ji vê "Mohra terorîzmê" azad bikin divê partiyên herêmê berî her kesî bi hev re rûnin û vê pirsgirêkê hel bikin. Partiyên ku şerê germ dikin divê berî her kesî vê berpîrsiyariya xwe bibînin û mirov ji ku derê zarar vegere disa kar e. Heger em li xwe hay nebin û xwe rast nekin wê li gor bahweriya min Kurdistana bakur li ber lingên eskerê Tirkê xwînxwar here.

FIRAT KITAP YAYIN - DAĞITIM

- ✓ KÜRT KİTAPLARI SERİSİ
- ✓ YÜZÜ AŞKIN YAYINEVİ
- ✓ KASET DERGİ KARTPOSTAL

*Yurtiçi ve yurtdışı siparişlerinizi
karşulamak için bizi arayın*

*Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No: 15 Sultanahmet / İstanbul
Tel: 516 05 91 Fax: 518 84 15*

KENDİNİ YENİDEN TANIYAN BİR HALK; KÜRTLER

Son yıllarda Türkiye'de yaşayan Kürtler arasındaki ulusal bilincin de artmasıyla, tek tek insanların kendi kimlik sorunlarını bir çözüme kavuşturmak için, yoğun bir arayış içine girdiklerini gözlemekteyiz. Kürt sorununa politik bir çözüm getirme çabalarıyla boy atan bu kimlik arayışlarının bilimsel olarak incelenmesi gerekmektedir. Türkiye'de gözlenen etnik hareketlilik sonucunda, toplumsal uyarıcıların da etkisiyle Kürt insanında meydana gelen davranış ve düşünsel değişmelerin kazandığı mesafenin bilinmesinde büyük yararlar vardır. Türkiye'deki kimlik arayışları her ne kadar politik bir temel üzerine biçimleniyorsa da, bir süreç olarak bu arayışların sosyo-psikolojik boyutları da önemlidir.

Kendi ulusal kimlikleri, baskı ve sindirme yöntemleriyle elinden alınan Kürtlerin, uzun bir sessizlik döneminden sonra, ilk kez kendileriyle yeniden *tanıştıklarını*, *kendilerine daha yakın* olduklarını ve kendilerini yeniden *keşfettiklerini* görmekteyiz. Tarih sahnesinden silinmek istenen Kürtlerin yakalamış oldukları bu tarihi fırsat, görkemiyle, boyutları ve gücüyle kendi tarihinde önemli bir kilometre taşıdır. Kürtler kendi tarihlerinde ilk kez hem kendilerine daha yakın bir mesafede *mevzi kurmuş*, hem de dünya onları daha iyi tanımakta ve acılarına ortak olmaya çaba harcamaktadır. Kürtlerin bu tarihi fırsatı ellerinden kaçırmamaları için, tek başvuracakları kaynak ise geçmişleri, tarihleri, dili ve edebiyatları, folklor, kültür ve kendi ulusal kimlikleridir. Çünkü Kürtler, bu değerler sayesinde bugün ayakta durabilmekte. Öyleyse bu değerlerin yaşatılması, geliştirilmesi ve tekrar halka sunulması gerekmektedir. Ulusal bilincin sürekli canlı ve diri tutulması, Kürtler açısından yaşamsal bir nitelik sergilemektedir.

FACİALARIN EN BÜYÜĞÜ

Türkiye Kürtlerinin yaşadıkları en büyük facia, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kurulmasıyla başlayan ve 1950'lere kadar süren, yaklaşık

olarak çeyrek bir asrı kapsayan 1923-1950 yılları arasındaki tek parti dönemi-
dir. Bu yıllarda Kürt halkı üzerindeki baskı ve terör sonucunda, halkın kör, sa-
ğır ve dilsiz bırakıldığını görmekteyiz. Kürt halkının rütbeleri tek-tek sökülmüş-
tür (degradation). Halk aşağılanmış, hor görülmüştür. Bu kötü durum, sırasıyla
Kürtlerin kendisini de etkiledi, onlar da bu kez kendilerini küçük gördü kendile-
rini hakim kültürün bir parçası olarak görmeye başladı. Kürt olmanın berabe-
rinde getirdiği riskli ortamlar yaratıldı. Bu yıllarda Kürt olmanın "*beş para*" et-
mediğini görmekteyiz. Kendileri yasalar zoruyla Türk olarak kabul edilmiş, dil-
leri yasaklanmış, Kürt kültürünün en büyük izleri bile kazınmaya çalışılmıştır.
Büyük insan yığınları Türk kimlikleriyle hareket etmeye zorlanmışlardır. Kürt-
ler, Kürt kültürünün dışında başka bir kültürle eğitildiler. Kürtler bu yıllarda ar-
tık ortalıkta yokturlar. Bu kültürel tekelizm (*cultural monism*), bir zorbalık hali-
ne dönüşerek, Kürtlerin ulusal kimliklerini sürekli tehdit altına aldı, Kürtler de-
ğişik kaynaklarda "*tehdit edilen bir halk*" olarak adlandırıldı. Kürtlerin kimlikle-
ri çok silik, soluk ve belirsiz bir konuma getirildi. Egemen kültür, Türk kültürü
olarak geliştirilmeye çalışıldı. Kısacası, bu yıllar Kürtler açısından, dönemlerin
en kötüsüdür. Kürt kültürünün bu statü kaybı, ister istemez kötü sonuçlar do-
ğurdu. Zamanla görüldüğü gibi Kürtler arasında farklı insan tipleri, farklı yara-
tıklar ortaya çıktı. Bu kesimler arasından, Kürtlüğünden *utananlar*, *korkanlar*,
Kürt olduğunu bir türlü *öğrenme şansına sahip olmayanlar*, kendilerini hem
Türk, hem de Kürt olarak kabullenenler, ana-babaları Kürt ama kendilerinin
Türk olduğunu açıklayanlar, hatta tüm geçmişine bir çizgi çekerek, kendileri-
nin Türk olduklarını ileri süren yüzbinlerce *Gökalpist* ortaya çıktı, kısacası çe-
şit çeşit yeni yaratıklar, yeni kuşaklar bu yıllarda yetişti. Bugün dahi bir kesim
Kürdün kendi kimlikleri hakkındaki bilgileri son derece silik ve belirsizdir. Ar-
tan tehditler, yıldırma ve değişik baskı mekanizmaları karşısında insanların ha-
la Kürt olduğunu rahatça ifade edebilme şansına sahip olamadıklarını görüyo-
ruz. Metropollerde, Kürt kökenli insanların günlük yaşamlarını sürdürebilmek
için başka maskeler takmak zorunda kaldıklarına tanık olunmaktadır. Örneğin
İstanbul gibi bir kentte kiralık ev arayan bir vatandaş, Diyarbakırlı olmasına
rağmen, kendini *Sinoplu* olarak tanıtmaktadır. *Dedektivizm*, Kürt kimliğine yö-
nelik tehditlerin başını çekmektedir.

BAZI ARAYIŞLAR

1960 yıllarından sonra Türkiye'de oluşan siyasi canlılık sayesinde, uzun yıl-
lar Kürt mü, Türk mü olduğunu bir türlü anlayamayan, kendini sürekli uçuru-
mun dibinde hisseden, kendi etnik kökenlerine ilişkin olarak derin kuşkuları
olan insanların, yavaş yavaş bir arayış içine girdiklerini görmekteyiz. Kendi ulu-
sal kimliklerine kavuşmak için belli bir aydın kesim içinde başlayan bu hareket-
lilik sonucunda, yığınsal olmamakla birlikte, insanların kendilerine artık Kürt
demeye başladıklarını, bir Kürtlük duygusuyla hareket ettiklerine tanık olmak-
tayız. Diğer yandan yığınlarca insanın *kimlik rahatsızlıklarının* yoğun olduğu da
gözlemlendi. Bu tür insanların sayısı bugün de kabardık. Kendi etnik kimlikleri

hakkında net görüşleri yoktur. Onların Türk veya Kürt olmaları onlar açısından fazla önemli değildir. Özüne bakıldığında, bu kesim insanlar arasında yoğun bir *köksüzlük* ve *yok oluş duygusu* yaşanmaktadır. Bundan acı da duymaktadırlar. Çünkü kendisini onunla özdeşleştireceği nesneyi (*identification object*) veya özdeşleştiği kesimi (*identifacaion group*) hususunda henüz seçimini yapmış değildirler. Bu kararsızlık, belirsizlik günlük yaşamda onları kötü bir biçimde hırpalamakta, kötü bir durumun eşğine getirmektedir. Son yıllarda "*Ben Kürdüm*" diyen insanların çilesini bu nedenle anlamak gerekir. Kürtlerin kendi kendileriyle olan bu *hesaplaşması*, özellikle Türkiye'de kendilerini şimdiye kadar hep Türk olarak kabullenmiş ama kendisi Kürt olan okumuş, aydın, sanatçı ve yazar tabakaları arasında daha da yoğundur. Her ne kadar duygu ve düşüncelerini zaman zaman dışa vuramıyorlarsa da -bu ruh halinin de belli nedenleri bulunmaktadır - iç yaşantıları veya iç dünyaları görüldüğü gibi o kadar düzenli değildir. İki su arasında kalan Kürt kökenli Türk aydınları, sanatçı ve yazar tabakaları arasındaki kimliksel tartışmalar, soruşturmalar veya arayışların son yıllarda artması, biraz da gidip bu kimlik ralatatsızlıklarına dayanmaktadır. Türkiye'de yayınlanan bir dergide çıkan *Entelektüelleri Aldı Da Bir Kaygı... Hem Türk - Hem Kürt Olmak* başlıklı bir yazıda dile getirilen bazı görüşler, bu bakımdan oldukça ilginçtir (Nokta 13 Eylül 1992). Yazıda Türkiye'deki kültürel yaşamın önemli bazı simalarının Kürt kökenli olduğundan yola çıkan Ümit Bayazoğlu, bunlarsız bir Türkiye'nin bir yoksullaşmaya yol açabileceği biçiminde derin endişelerini de bu yazısının sonuç kesiminde dile getirmek zorunda kalmıştır. Yazıda sözü edilen simalar arasında, örneğin *Cemal Kutay, Gürer Aykal, Murathan Mungan Vedat Dalokay, Cemal Süreya, Selahattin Hilav, Yaşar Kemal, Cahit Sıtkı Tarancı, Cihat Baban, Ziya Gökalp, Toktamış Ateş, Mehmet Rauf, Yılmaz Güney, Ahmet Arif, Bekir Yıldız, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Abdullah Cevdet, Nüsret Hızır...* gibi isimler bulunmaktadır. Birkaç isimin yer aldığı bu listeyi daha da uzatabiliriz. Kürt kökenli bu aydın, sanatçı ve yazar topluluğu arasında yer alan simaların kendi kimliklerine ilişkin olarak takındıkları tavır veya görüşler, kuşkusuz kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Örneğin bir Ziya Gökalp ile Yaşar Kemal'i aynı kefeye koyamayız. Bu iki önemli şahsiyetin kendi kimliklerine ilişkin tutum ve düşünceleri birbirinden oldukça farklıdır. Ama tümünün de Türk kültürüne olan önemli katkıları olduğu kuşku götürmemektedir. Bu kesim simaların, Kürt kültürünün geliştirilmesi konusundaki çabaları sınırlıdır ama dünyaları ve gelmiş oldukları son nokta birbirine hiç de benzememektedir. Bu simaları suçlamak yerine, onların içinde oldukları, yetiştikleri yaşam koşulları, karşılaştıkları zorluklar, onların kendi öz kültürleriyle tanışmalarına çocukluk yıllarından itibaren yaşam hakkı tanımayan koşulların ve yapıların incelenmesi daha da önemlidir.

Kürtler açısından 1923-1950 yılları, yani tek parti dönemi, çok can ve mal kaybına yol açan bir *deprem* gibidir. Büyük bir *faciadır*. Bu depremin enkaz çalışmalarını uzun yılları almakta ve daha da alacaktır. Son yıllarda basından izlediğimiz gibi "*Benim de anam-babam Kürt*" veya "*Ben de Kürdüm*" biçiminde, bu enkaz altından çıkartılan insanlara da rastlamaktayız. Bir halka yapılabilecek

kötülüklerin en büyüğü, kuşkusuz o halkın ulusal kimliğine yönelik tehdit ve saldırılardır. Çünkü bu saldırılar, o halka bir kez daha yaşama hakkı vermemeye yönelik, çok sinsi bazı planları açığa vurmaktadır.

Türk hakim kültürünün etkisi, gerçekleştirilen kapsamlı asimilasyon etkinlikleri, zor ve şiddet yoluyla halkın susturulması gibi bir dizi olumsuzluk sonucunda, bazı Kürt kesimleri toplumsal bir kategori olarak bazı *referans gruplarına* (reference group) katılmak zorunda bırakıldılar. Kendilerine danışılmadan, kendi iradeleri dışında, yabancı bir kültürü yani Türk kültürünü benimsemek dışında bu insanlara başka bir seçenek sunulmadı. Kürtlerin katıldığı bu kümelelerin kendileri üzerindeki etkisi ve yarattığı toplumsal denetim tek tek insanların tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkiledi. Bu referans grupları, Türklerin veya Türk değerlerinin geçerli olduğu katı yapılar kazandı. Bu grup normlarının dışına çıkmak, Türkiye koşullarında riskli sonuçlar doğurmaktadır. Bunun bilincinde olan insanların kendi etnik kimliklerini özgür bir biçimde sergilemeleri, hem o kadar kolay değildir, hem de Kürtlerden oluşan yeni referans gruplarının yokluğu, bu kesim insanlarda belli tutumsal ve düşünsel değişmelerin ortaya çıkmasını güçleştirmektedir. Yıllardır Türk kültürüyle yoğrulmuş insanların, bu kültürün dışında başka bir kültür yani bir zamanlar ellerinden alınan kültürleriyle tanışmaları, bu kültürü kendi kişiliklerinin bir parçası haline getirmeleri hem kolay değildir, hem de Türkiye koşullarında en azından bugün olanaklı da değildir. Bu konuyla Kürt kültürüne nazaran Türk kültürünün prestijini daha da arttırmaktadır. Ayrıca iki kültüre eşit gelişme olanakları sağlanmamaktadır. Bu olumsuz durum ister-istemez asimilasyon zorluklarının aşılmasını güçleştirmektedir. Burada doğal olarak Kürtlere bazı ek görevler düşmektedir. Bir kültürel seferberlik, bir kültürel hareketlilik sağlanmadıkça, elit kadrolar yetişmedikçe, uzmanlaşmaya gidilmedikçe, ister istemez yıllardır kendisinden uzak kalmış insanların silkinerek kendi Kürt kimliklerine kavuşmaları olanaksızdır. Kürt kültürüne bir çekicilik kazandırılmalıdır. Onlardaki eziklik duygusunun aşılması ancak böyle görkemli bir kültürel uyanışla olanaklıdır. Tüm bu söylediklerimiz iki kültür arasında kalan, duraksamalı kişilikler sergileyen, belli rahatsızlıkları olan *duraksamalı kişiler* (*marginal man*) için geçerlidir.

Diğer yandan belli kimlik arayışları içinde olan binlerce Kürt'ün kendi kültürüne uyumunu kolaylaştırdığı veya çabuklaştırdığı, kendini Kürt olarak ifade etmek için, bazı riskleri de göz önüne alarak daha da militan davrandıklarını da izlemekteyiz.

Bu hususta son yıllarda Kürtler arasında önemli *yığınsal davranışlar* (mass behavior) ortaya çıkmakta, kendi kimliklerine kavuşmak için kararlı oldukları gözlenmektedir. Özellikle sembolik düzeydeki bu davranışlar onlardaki Kürtlerle özdeşleşme (identification) eğilimlerinin ne kadar güçlü olduğunu ortaya sermektedir.

a)- Bu davranışların başında, Kürtlerin kendi yeni doğan çocuklarına Kürtçe bir isim takmak için, belli bir soruşturma içine girmiş olmalarıdır. Bunu yapmakla da baştan itibaren kendilerinin Kürt olduklarını açığa kavuşturmak istemektedirler. İnsanların kendilerine takılan Türkçe veya başka kökenli adları is-

temedikleri görülmektedir. Zaman zaman bu insanların çocuklarına taktıkları Kürtçe adlar yüzünden mahkemelik oldukları da bilinen bir gerçektir. Daha çocukları dünyaya gelmeden, en güzel Kürtçe bir ad bulmak için, insanlar belli bir soruşturmaya da başlarlar. Kürtler arasında artan bu soruşturmaların bir sonucu olacaktır ki, son bir-iki yılda, değişik Kürtçe erkek ve kadın adlarının yer aldığı değişik kitapçıklar yayınlandı. Değil yalnız çocuklar, büyükler kendilerine yeni bir Kürtçe takma ad bulmayı gönülden istemektedirler. Kendilerine daha önceleri takılan Türkçe adlardan rahatsız olan yetişkin insanların sıkıntıları zaman zaman su yüzüne çıkarak, belli tartışmaların konusu haline gelmektedir.

b)- Kürtçe adlandırmalardan söz açılmışken, özellikle Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan Kürtlerin kendi iş yerlerine verdikleri Kürtçe adların önemine de değinmek gerekir. Bu tür adlandırmalar, Kürtçenin statusünde bazı değişmelere yol açması ve Kürtçenin veya Kürt kültürünün günlük yaşamda geçerli bir kültür haline dönüşmesi açısından son derece önemlidir. Örneğin *Dilan Lokantası, Ararat Kitapevi, Sipan Çayevi...*

c)-Kürtler, ulusal bilincin de artmasıyla kendilerinin Kürt olduklarını, dillerinin Kürtçe denilen bir Hint-Avrupa dili olduğunu, ülkelerinin Kürdistan, başkentlerinin de Diyarbakır olduğu biçimindeki görüşlerini belirtmekten çekinmemektedirler. Kürtler, yabancılarla girdikleri sohbet ortamlarında, zaman zaman "*Nereden geliyorsunuz?*" biçimindeki soruya tek kelimeyle "*Kürdistan*" diye yanıt vermektedirler. Kürdistan'ın bölünmüş bir ülke olduğunu bilen kesimlerin, bu kez "*Kürdistan'ın hangi parçasından geliyorsunuz*" biçimindeki bir soruyu, Kürtler "*Türkiye Kürdistanı*" diye yanıtlamaktadırlar. Kürdistan'ın bölünmüşlüğü konusu, bazen de uzun tarihi sohbetlerin konusu olmaya başlar. Eğer aynı sohbet ortamında bir Türk varsa tartışmalar kuşkusuz daha da alevlenebilir. *Kürt, Kürtçe, Kürdistan, Diyarbakır* ve benzeri konularla özdeşleşmek, bu kavramların bir parçası haline dönüşmek Kürtler arasında onur verici bir duygu haline dönüştü. Eskiden bu sözcükler o kadar cazibeli değildi. Kürtlüğünden utanan insanların sayısı bir hayli kabarıktı.

d)-Kürtlerin Kürt bayrağı üzerinde yer alan kesik (yeşil), sor (kırmızı) ve zer (sarı) renklerine olan hayranlıklarının son yıllarda artması da, diğer önemli bir özdeşleşme biçimidir. Özellikle elbise seçiminde, insanlar bu üç rengin bir arada bulunmasına büyük bir özen gösterirler. Kitap kapaklarının renk seçiminde bu üç renge öncelik tanırırlar. Zaman zaman bu renkli basımların pahalıya mal olması da hiç kuşkusuz onları üzer. Kürtlerin bu üç renge olan hayranlıkları, bazen polisiye önlemlerin alınmasını da gerektirebilir. Bu konuya kültürel yaşamda sembollerin ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

e)- Son yıllarda Kürtler arasına yerleşen en önemli sembollerden birisi de, işaret ve orta parmağın havaya kaldırılmasıyla, kendilerinin birgün kurtulacaklarına dair derin inançlarını belirtmiş olmalarıdır. Daha ziyade İkinci Dünya Savaşı yıllarında çok kullanılan bu sembol İngilizcede *zafer* anlamına gelen *Victory* sözcüğünün ilk harfi ve çoğu latin dillerinde *yaşasın!* anlamına gelen *Vive* sözcüğünün ilk harfini göstermektedir. Basından izlediğimiz kadarıyla özellik-

le, Kürdistan'da yapılan kitle gösterilerinde bu işaret en çok kadın ve çocuklar tarafından kullanılmaktadır.

f)-Kürt kadınları kendi kimlik sorunlarını açığa kavuşturmak için, son yıllarda hem eylem planında, hem de düşünsel düzeyde yeni bir güç olarak ortaya çıktı. Özellikle, kadınların eski yas törenlerini bırakarak, ölen yakınlarına birer "düğün" yapma hazırlığı içine girişleri, acılarını içlerine gömmeleri, bir sevinç duygusuyla hareket etmeleri konusuysa, çocuk sevgisi ve yurt sevgisi kavramlarına yeni bir açıklık, yeni bir anlam kazandırmaktadır. Kürt kadınların fedakarlık kavramını daha da zenginleştirmenin yeni bir işareti olarak gördüğümüz bu durum, Kürtlerin ülke uğruna can verenleri birer kayıp olarak değil, birer kazanım olarak algılamaları, şehit olanlara alkış tutulması gerekir biçimindeki düşünsel bir dayanak üzerine boy atmaktadır.

g)-Bu tür sembolik arayışlara diğer bir örnek de dilsel arılaştırma eğilimleridir. Zamanla Kürtçeye yerleşmiş Türkçe, -Arapça sözcüklerin yerine, Kürtçe sözcükleri kullanma alışkanlıklarının daha da çoğaldığını görüyoruz. Kürtler arasında kökenbilim (etymology) tartışmaları giderek yoğunlaşmaktadır. Hatta sık sık Türkçe sözcükleri kendi konuşmaları arasına sıkıştıran kişilerle alay edildiği de görülmektedir. Alay konusu olmamak için de, insanlar bu kez daha da dikkatli olmaya büyük bir özen göstermektedirler.

h)-Kürtçenin, Fransızca, Almanca, İngilizce gibi ayrı bir dil olduğu, Türkçe ile her hangi bir dil akrabalığı olmadığı, bir dil olarak Kürtçenin varlığını kanıtlamak için, değişik ortamlarda, özellikle de mahkeme karşısında sanıkların Türkçe savunma yapmayarak, görüşlerini Kürtçe olarak dile getirmeleri, adeti "yabancılar arasında bir yabancı" rolüne girmeleri, onların Türk-turist kimliğiyle hareket etmek istemediklerinin önemli bir kanıtıdır. Şimdiye kadar Kürtçe, Türkçe arasına kesin sınırların çizilmediğini, Kürtçenin adeta Türkçenin bir lehçesi olarak algılandığını düşündüğümüzde, bu belirgin ve radikal davranışların Kürtçenin prestijini arttırdığını söyleyebiliriz. Bu tutumlar zamanla bir *tercümana* olan gereksinimi dile getirmekte, Kürtçe ve Türkçe'nin ayrı diller olduğunu çok çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Kürtler ve Türklerin oturdukları topraklar arasındaki yakınlık, bu iki kültür arasındaki farklılıkların anlaşılmasını güçleştirmekte, Kürt kültürünün, bir *kültür adası* (cultural island) olarak algılanmasını zorlaştırmaktadır. Kürt kültürü adeta Türkiye'de çoğu kez Türk kültürünün bir *alt-kültürü* (sub-culture) olarak anlaşılmaya devam etmektedir.

NİÇİN KÜLTÜREL BİR CEPHE?

Nedir sık sık üzerinde durduğumuz kimlik arayışları? Bir etnik topluluğun veya bu topluluğa mensup bireylerin etnik yapılarına, geçmişlerine dayanarak kendilerini yeniden ifade edebilmek çabasıdır. Kürtler gibi uzun yıllar baskı altında tutulan bir halk açısından bu çabaların önemi büyüktür. Kürtler hakkındaki inceleme ve araştırmaları gözden geçirdiğimizde, Kürtler üzerine ilk detaylı bilgileri batılı oryantalistler, gezginler, misyonerler, stratejik ve diplomatik çevreler Kürtlere sunmuşlardır. Onların Kürtler hakkındaki bilgilerini, Kürtlerin

kendileri hakkındaki bildiklerinden hem nicel, hem de nitel olarak belli bir gelişkinlik gösterir. Kuşkusuz bu sayısız inceleme ve araştırmalar Kürtler açısından birer kazanımdır. Kürtler, bu kaynaklar vasıtasıyla bugün kendi kimliklerini, geçmişini ve kültürlerinin önemini daha iyi kavrayabilmektedirler. Bu değerli çabaların bilincinde olan Kürtlerin, bu kez kendi geçmişlerine uzanarak, *tarihi bazı gezintiler* yapıp, kendi değerlerine yeniden sahip çıkmaları gerekir. *Kürtler ne istiyor* sorusunu yanıtlayabilmemiz için, önce *Kimdir bu Kürtler* sorusunu kapsamlı olarak incelemek, yazıya dökmek zorundayız. Kürtlerin kaleme ve kağıda olan gereksinimleri kendisini hergün biraz daha iyi hissettirmektedir. Bu çabaları omuzlayacak olanlar da, kuşkusuz akademik, profesyonel ve elit kadrolardır. Türkiye Kürtleri bu kadroları yetiştirmek zorundadırlar. Sık sık Kürtlerin dillerinden düşüremedikleri *aydın* kavramını daha da açmaları gerekir. Onlardaki uzmanlaşma ve nitel yetkinleşmenin önemini vurgulamaları gerekir. Son yıllarda açılan akademiler, enstitüler, kültür merkezleri veya çıkan gazete, dergi, kitap ve diğer organlara baktığımızda büyük bir yoksulluğun izlerine rastlamaktayız. Bu kadrolar nasıl yetişecek? Kim onlara sahip olacak? Bu soruların yanıtını yine Kürtlerin kendileri vermek zorundadır. Bu yüzden kültürel bir cephenin açılması gerekir, diyoruz. Türkiye Kürtleri arasından, ne saygın bir sosyolog, siyaset uzmanı, tarihçi dilbilimci, ne de saygın bir gazeteci, yazar, sanatçı yetişebilirdi. Uluslararası bir saygınlığı olan bu elit kadrolar yetişmedikçe veya yetiştirilmedikçe, uluslararası arenalarda, platform ve forumlarda Kürtlerden söz açmak doğal olarak hep güçleşecektir. Kürt örgütlerinin en büyük yanılması, tüm çalışmaları parti militanları vasıtasıyla yürütebileceklerini sanmalarındır. Özellikle Kürt folkloru, Kürt edebiyatı, Kürt tarihi ve Kürt etnografyası alanında sayısız *kara kutu*'nun bulunup, incelenmesi gerekmektedir. Bu bir uzmanlık sorunudur. Bu sorunlar romantik olmayla, amatörce çalışmalarla çözülecek sorunlar değildir. Eğer bu kutuların peşine takılmazsak, bu kutuların zamanla kaybolma, zedelenme tehlikesi de vardır. Kül edilmek istenen bir kültüre zaman geçirmeksizin Kürtlerin sahip çıkması gerekiyor. Onlar sahip çıkmasa kimler sahip çıkacak? Türkiye'deki kimlik arayışlarının cesaretlendirilmesi, ancak bu kapsamlı çalışmalarla olanaklıdır ve önemi büyüktür. Geçenlerde Türkiye'de yayınlanan Kürtçe Welat (Ülke) gazetesinde yer alan bir soruşturmayla göre, 10-15 milyon insanın yaşadığı Kürdistan'da ve metropollerde basılan her Kürtçe kitaptan ancak 500-600 tanesi satılabiliyormuş. Bu rakamlar son derece ürkütücüdür. Kısacası, kültür alanında bir perspektif çizilmeli, bu konudaki sorunlar yoğun olarak tartışılmalıdır. Çünkü Kürt halkı bugün ayakta durabiliyorsa veya varlığını sürdürebilmişse, kuşkusuz bu kültür sayesinde. Bugün milyonlarca insan bu kültürle kendisini özdeşleştirmekte ve kendisini de bu kültürde görmekte veya görmek istemektedir. Türkiye'deki kimlik arayışlarının belli bir mesafe alması da, bu kültürel uyanışla sıkı sıkıya ilintilidir. Çünkü bu arayışlar içinde olan tek tek insanlar, kendisini onunla özdeşleştireceği malzeme veya nesnelere ulaşabildiği sürece, kendini emin ve güven içinde duyacak, kendi değerleriyle övünecektir.

ULUSLAŞMA SÜRECİNDE KÜRT ULUSAL DEĞERLERİ

Okurlarımızın bir kesimi yazımın başlığından hareketle, Kürt ulusunu uluslaşma süreci içerisinde göstermiş olmamı, Kürt halkı bir ulus ise onun neden uluslaşma süreci içerisinde göstermektesiniz diye tepkiyle karşılayabilirler.

Geçenlerde Kürtçe dublajlı Mem û Zîn filmini bir televizyon programında seyrettim. Film, Kürtçe orijinalinden kısmen de olsa uzaklaştırılmış olmasına, Kürtçenin bazı yerlerde kötü kullanılmış olmasına rağmen, beni oldukça duygulandırdı.

Kürt dilinin, tarih ve kültürünün Ahmedê Xanî'nin bu ölümsüz eseriyle sahnelenmiş olmasını bir ulusal haz duygusu içinde seyrettim. Düşünün bu eser, daha profesyonelce ve daha büyük masraflarla hazırlanmış olsaydı, o dönemin Kürt tarihi, Botan Emirliği bağlantısı içinde işlenmiş olsaydı çok daha büyük yararlar sağlayacağı muhakkaktır.

İşte Kürtleri uluslaşma süreci içerisinde göstermiş olmamdaki kasıt budur. Kürt dili, sanat, edebiyat gibi alanlarda henüz Kürt halkına mal olamamış Kürt ulusal değerleri, olanaksızlıkların ve büyük baskıların etkisiyle Kürt halkının önüne serilememiş, gelişimin önü açılmamıştır.

Kürt halkının ulusal değerlerinin ancak bağımsız koşullarda biçimlenip, yaygınlaşabileceğinden kuşku yok. Ama, mevcut baskı ortamına rağmen yapılabilecek ve yapılması gereken çok şey var. Nitekim bu olanaklar yetersiz de olsa zorlanmakta, zayıfta olsa bazı adımlar atılmaktadır. Bu adımların hızlandırılması, çabaların profesyonelleştirilmesi günümüzün en acil hedefleri arasına alınmalıdır kanaatindeyim.

Bugün Türkiye kamuoyunu Kürt gerçeğini kabullenmiş durumda, Kürt halkının bilinçlenmesi çok daha ileri noktalardadır. Ama devlet, asgari de olsa Kürt halkının haklarını tanımaya, şu veya bu gerekçelerle yanaşmamaktadır. Özellikle devlet mekanizması içindeki bazı güçler ve odakların tahakkuku ve provakasyonları altında sürekli çözümsüzlük dayatılmakta, siyasi ortam kötürümleştirilmektedir. Bütün bunlara rağmen devlet

açıklık politikasından yana güçlerinde etkisiyle, Kürtlerle ilgili girişimlere eski şiddetiyle saldıramamaktadır. Koşulları zorlama ve çıkışları planlı programlı bir şekilde profesyonelce yapmak ilerlemenin yollarını mutlaka açacaktır.

KÜRT SERMAYEDARLARININ GÖREVİ

Tarihsel olarak modern ulusçuluğa burjuvazi önderlik etti. Ekonomik çıkarlara göre şekillendirilen, temellendirilen bu kavga cesur ve sonuç alıcı oldu. Bu kavga tarihsel gelişime uygun ve ondan cesaret alabiliyordu. Burjuvazi ulusçuluğu dil, kültür, sanat gibi esaslara dayandırarak güçlendirdi, geliştirdi ve onun etkilerini kullanarak ulusun sözcüsü, yöneticisi pozisyonunu kazandı. Oysa sömürgeleştirilen ülkemizde koşullar, emperyalist aşamanın etkileri altında daha farklı ve talihsizce oldu. Ülkemizde burjuvazi zayıf ve işbirlikçi bir karakter kazandı, batı sermayesinin ticari temsilcileri pozisyonuna düştüler. Ne ticaret ne de tarım burjuvaları endüstriyel yatırımları girişmedi, sermaye altyapısı hazır batıya taşındı ve bir pazar kavgasının objektif koşulları da ortadan kalkmış oldu. Son yılların karmakarışık siyasi ortamı bu sermaye göçünü daha da hızlandırdı ve ülkemiz bir yoksullar yığını haline geldi. Bazı şöven çevreler, bu gelişmelerden bayağı memnun bir şekilde "ayrılırlarsa açlarından ölürlər" diyebilme küstahlığını bu gerekçelere dayandırabiliyorlar.

Bu somut durum, küçük burjuva aydınlarını politik sahnede yalnız bıraktı. atik, cesur, ama bir o kadar da taklitçi, tecrübesiz ve ayakları yere basmayan bu önderlik, bir yandan ulusal mücadele verirken, öte yandan ulusal dağınıklığı temeller üzerinde derinleştirdiler ve ulusal birliğin oluşumuna ket vurdular. Küçük burjuva aydınların en karakteristik özelliği, Dünyadaki ve Türkiye'deki devrimci gelişimin doğrudan etkileri altında hem ulusal, hem sosyal kurtuluşa birlikte önderlik etmeye kalkmasıydı. Ama dikkat edilirse bu önderlik, proleterleri oldukça az olan ülkemizde sosyalizmin yüzeysel ajitasyonları ardında kendilerini ulusal soruna yönlendirmeye yüz yüze kaldılar. Kürt ulusal birliğini sol ajitasyonlar esasında bölen bu önderlik, hem ulusal mücadeleyi göğüsleyemedi, hem de ulusçuluğu, geliştirip pekiştirmede yetersiz kaldı. Bu örgütler tarih, dil, kültür içerikli çabaları amatörce sırtladılar. Oysa bu çabalar sermaye çevrelerinin el atması gereken alanlardı. Ancak sermaye, ekonomik menfaatler temelinde teknik ve bilgi birikimini satın alarak Kürt ulusal değerlerini en etkin bir şekilde piyasaya sürebilirdi. Siyasi hareketler de bu amatörce çalışmaların külfetinden kurtulmuş olurlardı.

Özellikle küçük burjuva önderliğin büyük kayıplar vererek bugüne getirdiği ulusal mücadele en azından Kürt sorununu gündeme getirdi. Dün büyük çaba ve kayıp gerektiren hedeflere bugün daha rahat ulaşabilmektedir. Büyük riskler göze alamayan Kürt sermayedarları artık ürkek, kaçak konumlarını terketmeli, ulusal değerleri sinema, diğer sanat dallarında piyasaya sürmeli, Kürt dilinin gelişip, yaygınlaşmasına yardımcı olmalıdır. Ancak böylece hem kendilerine, hem de ulusa hizmet etmiş olabilir, ancak böylece ulusun itibarını kazanabilirler.

BARIŞ SEMPOZYUMU'NUN ARDINDAN

DEP'in 1 Ağustos'ta başlatmış olduğu savaşa karşı barış kampanyası çerçevesinde, İstanbul İl Örgütü olarak hazırlanan "Medya ve Barış" konulu sempozyum, 8.8.1993 pazar günü Mim Otel'de yapıldı.

Sempozyuma katılanların konuşmalarını kısaca özetlemek istiyorum: Mehmet Altan: Ülkemizde her sorunun başında demokrasi gelir ve çözümü de yine demokrasi içinde olmalıdır. Şu anda ülkede iki kamuoyu oluşmuş durumda; Kürt ve Türk kamuoyu. Barışta etkili olmak için iki kamuoyunu birleştirmek gerekir. Aksi takdirde aradaki setler daha da yükselebilir.

Celal Toprak: Basının günlük başlıkları kan ve barut kokmaktadır. Bu, devletin resmî politikası, vatandaşları olan Kürt halkına uyguladığı anti demokratik uygulamaların yarattığı gizemli ortamdan kaynaklanmaktadır. Ben artık gazete başlıklarında barut, kan yerine "Kürtçe televizyon yayına girdi", "İstanbul'da Kürtçe eğitim veren üç anaokulu açıldı", "Ankara'da Kürt Dili ve Tarihi konulu bir sempozyum yapıldı. Sempozyuma Cumhurbaşkanı ve Başbakan da katıldı." gibi haberler okumak istiyorum.

Koray Düzgün: Savaşın iki taraf da kamuoyunu yanlış ve abartılı olarak haberlendiriyor, örneğin, PKK'nın verdiği rakamlara bakarsak; o kadar helikopter düşürmüşler ki, nerdeyse helikopter kalmaması lazım. Devletin verdiği militan öldürme sayısına bakılırsa PKK'da militan ve kadro kalmaması olması lazım.

Konuşmacı Ragıp Duran daha çok milli birlik, terörizm ve Kürdistan üçgeni üzerinde durdu: "... Türkün Kürt, Kürdün de Türk yapılamayacağı bir ülkede iki ayrı ulusun milli birliği olur mu?..", "... Terörist; hiçbir amaca hizmet etmeden kendi çıkarı için adam öldürüne denir. Oysa birçok ülkede kurtuluş mücadelesi veren kişi, önceleri terörist ilan edilmesine karşılık bugün milli önder olarak tarihe geçmiştir..."

Konuşmacı Ali Sürmen ise çok hazırlıklı gelmişti. Daha önce de Cumhuriyet'te yayınlanan İspanya Bask sorununu, sağılsun, detaylarıyla bize bir kez daha anlattı. Bu kapsamlı bilgilendirme için Sayın Sürmen'e teşekkür ederiz. Özet olarak; İspanya-Bask sorununun, Türkiye-Kürdistan sorunuyla aynı olduğunu söylersek,

Bask halkı için silahlı mücadele veren ETA örgütünü PKK'ya Bask'luların kurduğu yasal partiyi de (Henry Batasana) Türkiye'de Kürt halkının çoğunluğunu oluşturduğu HEP ve DEP'e benzetti. Sonuç olarak: "İspanya'da, halk deyimi ile ETA'yı Franco diktatörlüğü yarattı. İspanya halkı Franco'nun diktatörlüğünü devirince ETA da gücünü kaybetti. Yeni iktidar cesaretle demokratik açılımlar yapıp tüm etkinlikleri anayasal güvence altına soktu. Öte yandan da büyük kararlılıkla, hukuk çerçevesinde, terörizmin üzerine gitti. ETA'nın yasal partisine engellemeler yerine olanaklar tanıdı. Şimdiki oy oranı da % 17 dolayında. Böylece ETA bugün yok olmak üzeredir." şeklinde konuştu.

Tartışmacılardan Merdan Yanardağ: "Eğer bu devlet bölünürse bir gün, böyle bilinsin ki medya bölmüştür. Türkiye'de basın, para kazanma şirkettir. Türkiye'de ilan gücü olan kapitalistlere hiçbir şey olmaz. Fikir bağımlı değil ekonomik bağımlıdır basın Türkiye'de.

Sempozyumda konuşmacı ve tartışmacıların konuşmalarına baktığımızda; Türkiye'de basını yönlendiren kalemlerin hepsi Kürt sorununun barışçıl, demokratik yollardan çözümünden yanadırlar. Ama basını elinde bulunduran kuruluşların bu sorun çözümünde herhangi bir çıkarları olmadığı için çözümü için de uğraş vermek istememektedirler.

Devleti yönetenleri yöneten gizli ellerin, yılların şartlanmış kafalarını değiştirmeye, zihniyetlerini kırmaya hiç de niyetleri yok.

Sayın Sirmen'mi daha önce bu bilgileri devlete verdi, yoksa devlet mi daha önce aldı, bilemiyorum ama aynı yöntemlerle; dönemin başbakanı Süleyman Demirel hukuk çerçevesinde kalarak terörizmin üstüne gideceklerini ve Kürt realitesini tanıdığını söyledi. Ama altı ay sonra her iki söyleminden de eser kalmadı.

Bir bütün olarak sempozyumda gerek konuşmacı gerekse tartışmacıların konuşmalarından çıkan ortak düşünce; Türkiye'de en büyük sorun Kürt sorunudur. Çözümü de barışçıl, demokratik ve taraftarların bir araya gelerek konuşmalarında yatıyor. Basının rolü önemli ama basın Türkiye'de kapitalist üretim kurumlarıdır. Sonuçta kâr çıkarları hangi konuyu işlemeleri gerekiyorsa onu ön plana çıkarmaktadır. Türkiyede basın fikir özgürlüğüne sahip değil ekonomik bağımlılığına bağlıdır. Basının barıştan yana kamuoyu oluşturabilmesi için geniş halk kitlelerinin örgütlü olması gerekir. Örgütlü halk kesimi istediği zaman gazetenin tirajını yükseltir veya düşürürse o zaman basın çıkarı gereği halktan yana tutum koyar. Şimdilik basının çıkarı kapitalistlerin ilan parasındadır. Mecburen onu savunmak zorundadır. En önemlisi de devleti yönetenlerin yöneticisi durumunda olan gizli eller demokrasiyi ve demokrat olmayı bir yana bırak sömürgeci kafaya bile sahip hale gelmişlerdir. Yetmiş yıllık ibadetten kafalarını kaldırmayan bu kafaların değişmesi bir hayli güç. Bu kafaların kırılması dünyaya bakacak bir pencerenin açılması için siper konumunda olan halk çocuklarının kafalarını koparmaya devam edilecektir. Şimdilik görünüm bu ama halklara baktığımızda savaşı değil barışı istemektedirler. Ne zamana kadar bu kirli savaşı sürdürecekler bilinmez. Sadece şunu bilmek gerekir; halkların tarihine

baksınlar ve dünyadaki gelişmeleri de hesaba katarak durumu yeniden değerlendirsınler. Yarın bu halkların sabrı taşabilir.

Konuşmacılardan Sayın Sirmen'e gelince bize bu kadar kapsamlı bilgiler sunduğu için teşekkür ederiz. "İspanya'nın Bask sorunu Türkiye'nin Kürdistan sorunuyla paralellik gösterdiğinden çözümünü de aynı yöntemler kullanılarak sağlanabilir."

Sayın Sirmen'in önerdiği yöntemleri Sayın Demirel'in Başbakan olduğu ilk günlerinde kamuoyuna açıklamıştı.

"Kürt realitesini tanıyorum. Bu teröre karşı da hukuk çerçevesinde kalacak kararlı bir şekilde gideceğiz." Ama ne yazık ki bu iki söylem de Diyarbakır ve Ankara havasına karışarak ülkeye dağıldı. Aklıma şu soru geldi. Acaba Demirel mi bu fikirleri sizden aldı yoksa siz mi sayın Demirel'den söylediklerine bakarak tekrar sunuyorsunuz.

Sayın Sirmen, sempozyumda sormuştum bu soruyu şimdi kamuoyu nezdinde tekrar soruyorum: Franco diktatörlüğü ETA'yı yarattı ya peki PKK'yi hangi diktatörlük yarattı. İspanya halkı demokratik yurtseveri ve aydınıyla Franco diktatörlüğünü devirip etnik ve demokratik sorunlarını çözdüler. Ve ETA da güç kaybetti. O halde Türkiye'de hangi güçlerle nasıl ve hangi diktatörlüğü yıkmalı ki PKK de güç kaybetsin?

Sayın Sirmen, bizler solculuğu devrimciliği inanın ki sizlerden öğrendik. Ama bugün baktığımızda Cumhuriyet Türkiye'sinden bu yana solculuk ve komünistlik adına mücadelede bir arpa boyu yol gitmediğiniz gözüküyor. Hiçbir zaman sizler resmî ideolojinin dışına çıkmayı bırakın içinde baştaki söylemlerinizi dahi yok ettiniz. Kurtuluş savaşında çeşitli vaatlerle kandırdığınız Kürt halkını daha sonra paçavra gibi kapılar ardına kapattınız. Şimdiye kadar gizemli kapılar arkasına ittiğiniz Kürt sorunu turşu olup piyasaya çıktı. Türkiye'de sosyalizm ve sosyal adaletçi devlet anlayışı ise talan edilmiş karpuz tarlasına döndü.

Bastırılan Kürt sorunu turşu oldu buzhaneden çıkarılan turşu şu anda zevkle Kürt halkı tarafından her sofrada yenilmekte, artık sofralara dağılan turşuları toparlayıp yok etmeye kimsenin gücü yetmez. Yapılacak tek şey var. Ya yıllara direnerek yok olmayan, yok edilemeyen Kürt sorununa ortak olup haklı mücadelesini destekler iki zengin sofrayı birleştirip beraberce yemeğe başlarsınız, ya da sofraya dağıtıcılarına yedek malzeme olursunuz. Zararın neresinden dönersek kârdır. Bu talanın oluşmasında siz Türk aydınının payı daha büyüktür. Büyüklüğü oranında payı sizler çözmeye çalışın, geriye kalanı da Kürt aydınlarına bırakın sayın Sirmen.

HEVGİRTİN-PDK
PARTİ MECLİSİ 2. TOPLANTISI
SONUÇ BİLDİRİSİ

K A M U O Y U N A

Parti Meclisimizin 2. Toplantısı geçtiğimiz günlerde gerçekleşti.

Kürdistan'daki politik koşulları ve Kürt ulusal hareketi ile partimizin örgütsel durumunu değerlendiren, kongreden sonra en yüksek Organımız, ulusal demokratik hareketin birliği, legal çalışmalar ve Kürdistan'ın diğer parçalarında meydana gelen gelişmelerle ilgili bir dizi kararlar aldı.

* * *

Dünya ve bölge güçleri için ekonomik ve stratejik bakımdan son derece önemli olan Ortadoğu'da, ekonomik çıkarlara dayalı yeni bir düzenlemeye gidilmektedir. Buna bağlı olarak bazı politik değişimler de gündeme getirilmiş bulunmaktadır. Ortadoğu'daki sorunların temelinde, petrol ve bölgedeki çözülmemiş ulusal sorunlar yatıyor.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Ortadoğu'da da yeni düzenlemelere gidilmektedir. Bu düzenleme yapılırken, petrol zenginliğinin uluslararası ve bölgesel düzeyde dağılımı; yine petrol kaynaklarının fundamentalist islamcı güçlerin kontrolüne geçmesinin önlenmesi önemli çatışmalara neden olmaktadır. Ortadoğu'daki sorunlara bir de Kafkasya petrolüyle ilgili planlar eklenmiş bulunmaktadır ki, bu da var olan sorunları daha da karmaşık hale getirmiştir.

Petrol kaynaklarının önemli bir bölümü ülkemizde bulunmaktadır. Bu bakımdan Kürt sorunu, diğer boyutları yanı sıra, petrol sorunuyla da çok yakından ilgilidir. Şimdi bu boyuta bir de, 21.yüzyılda Ortadoğu'nun en önemli sorunu haline gelecek olan "Su Sorunu" eklenmiş bulunmaktadır. Kürt sorununa yapılan çözüm önermelerinde, bu faktörler çok önemli rol oynamaktadır.

Parti Meclisimiz, I ve II. Dünya Savaşı sonrası politik düzenleme dönemleriyle ciddi benzerlik gösteren bölgedeki politik durumu değerlendirerek, Kürt ulusunun bu süreçte temel haklarına kavuşmasının Kürt Ulusal hareketi açısından olasılıkları üzerinde önemle durmuştur.

Parti meclisimiz, ulusal demokratik hareketimizin, bu dönemde ulusumuzun çıkarlarına denk düşen politik sonuçlar elde edebilmesinin, uluslararası ve bölgesel koşulları gözeten esnek, başarılı ulusal bir politika uygulanmasına bağlı olduğu görüşündedir. Böyle bir politikanın oluşturulabilmesi, en başta, Kürdistan ulusal güçlerinin sıkı bir birlik politikası gütmelerine bağlıdır. Yine bu dönemde, Kürdistan'ın değişik parçalarındaki Kürt ulusal güçlerinin kendi aralarında, koşulların el verdiği oranda, sıkı bir dayanışma göstermeleri ve ulusumu-

zun genel çıkarlarına uygun işbirliklerini hayata geçirmeleri gerekir. Kürt ulusunun düşmanları, özellikle bu dönem, aynı parçada veya değişik parçalardaki Kürt güçlerini birbirine düşürmek, böylelikle ulusumuzun birliğini ve başarısını önlemek istiyor. Bu sinsî planların bir bölümü yaşandı; yenileri de sahneye konulabilir. Kürt ulusal güçleri, kirli planlar karşısında uyanık olmalı, oyunları bozmalıdır. Bunun tek yolu, ulusal güçler arasında sıkı bir diyalog ağını oluşturmak ve var olan sorunları kesinlikle şiddet kullanmadan görüşmeler yoluyla çözmektir.

Parti Meclisimiz, bölgedeki gelişmeleri ve özelliklerini gözeterek belli konularda özellikle hassas olunması görüşündedir. Bu hassasiyetlerin başında, ülkemizin güney parçasında oluşan "devletleşme süreci" gelmektedir. Partimiz, Güney Kürdistan'daki gelişmelerin tarihi değerinde olduğu inancındadır. Tüm Kürt ulusal güçlerinin bu sürece destek vermeleri gerektiği kanısındayız. Irak'ın bugünkü siyasal statüsü içinde de olsa, Güney Kürdistan'da, çok sesli, katılımcı demokratik bir toplumun ve devletleşmenin ortaya çıkması ulusumuzun çıkarına bir gelişmedir. Uluslaşmamızın varacağı politik boyutlar bakımından, Güney Kürdistan'daki daha rüşeym halindeki "devlet ve demokrasi denemesi" yaşanmalı ve yaşatılmalıdır.

Güney Kürdistan deneyine yaptığımız vurgu, ülkemizin kuzey ve doğu parçalarındaki mücadelenin önemini azaltmıyor. Ülkemizin bu parçalarında da, Kürt halkı özgürleşmek için yoğun bir mücadele veriyor. Halkımız, Türkiye ve İran'da da bugünkü karanlığı yaracak, temel ulusal demokratik haklarına kavuşacaktır. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Bu bakımdan, gerici mollalar rejiminin son aylarda İran KDP'ye ve diğer İran Kürdistanı örgütlerine karşı giriştiği korsan, teröristçe saldırıları şiddetle protesto ediyor, kardeş örgütlerle dayanışmamızı belirtiyoruz. Kamuoyunu, saldırılara karşı durmaya ve mollalar rejimini protesto etmeye çağırıyoruz.

Partimiz, Kuzey Kürdistan'daki mücadelenin vardığı düzeyi önemli bir gelişme sayıyor. Ulusumuz, özgürlüğü için ayağa kalkmıştır. Türkiye'de, Kürt sorununu hiçbir güç artık gündemden kaldıramaz. Gelinek noktada, yaratılan bugünkü birikim ve değerlerde, tüm Kürt yurtsever güçlerinin yoğun emeği vardır; ulusumuzun genç evlatlarının coşkusu ve ulusunun kurtuluşu için akıttığı kan vardır. Partimiz, Kürt hareketinin geldiği bu aşamayı tarihsel bir bütünlük içinde objektif olarak değerlendiriyor; harekete katkısı bulunan tüm ulusal güçlere engin bir kardeşlik duygusu besliyor.

Bu düşüncelere bağlı olarak, Parti Meclisimiz, Kürt ulusal demokratik hareketinin yeni bir aşamaya vardığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Kuzey Kürdistan parti ve örgütlerinin, ulusal birlik için kendi aralarında diyalog ve işbirliği adımlarını atmış olmalarına büyük bir değer biçiyor. Bugüne kadar ki sorunlarımızın önemli bir bölümünün nedeni, Kürt örgütleri arasında var olan problemlerdi. Ulusal birlik oluşturmanın önündeki en büyük engel buydu.

Parti Meclisimiz, Mart ayından bu yana, örgütler arasında işbirliğini önleyen engellerin aşılması ve giderek örgütler arasında sağlıklı bir güven ortamı

nın yaratılması çabalarını olumlu bulmuştur. Buna bağlı olarak, Haziran ayında başlatılan cephesel birlik görüşmelerini onaylamıştır. Partimiz, ulusal cephe- de üzerine düşen görevleri, olanakları ölçüsünde yerine getirecektir. Bizim için, önde gelen ulusun genel çıkarlarıdır; ardından ulusun özlemi olan ulusal birlik örgütlerinin çıkarı ve gelişmesidir. Partimizin çıkarları bunlardan sonra gelir. Biz partimizin değil, temel hakları gasp edilmiş ulusumuzun genel çıkarla- rının kaygısını taşıyoruz. Kürt örgütlerinin, dar tutumlardan uzaklaşması, daha geniş ufuklu politik ve örgütsel tutumlar sergilemesi, halkımızın çıkarına ola- caktır.

Parti Meclisimiz, Türkiye’de yasal parti konusu da içinde olmak üzere le- gal çalışma olanaklarını da tartıştı.

Partimiz de içinde olmak üzere, tüm Kürt örgütlerinin illegal örütlenmele- ri, Türkiye’deki yasal ve politik engellerden kaynaklanmaktadır. Türkiye’deki politik ve hukuk sistemi, Kürt ulusunun kimliğiyle politik partilerin kuruluşunu engellemektedir. Ancak Kürt ulusal demokratik güçleri, yollarını ve araçlarını yaratarak kendilerini her düzeyde ifade edebilirler. Bu başarıyı ve cesareti gös- terebiliyorlar.

Kuzey Kürdistan’da ulusal uyanış geniş kesimlere yayılmış, hareket kitle- selleşmiştir. Legal ve barışçı mücadele yöntemleri, giderek iç ve dış politik kon- jonktüre daha çok uyuyor. Kürt halkı, barışçı bir döneme geçişi arzuluyor. PKK’nin ateşkes kararının halk arasında geniş destek bulmasının asıl önemli nedeni budur. Barışçı çözümden yana olmayan ve Kürt Hareketini sürekli şid- det kışkırtarak tutmak isteyen Türk devletidir. Kürt Hareketi’nin barışçı kitle mücadelesini legal düzeyde daha etkili sürdürebilmesi ve dış politik konjoktüre uygun adımların atılabilmesi için, Kuzey Kürdistan’da legal bir partiye büyük ihtiyaç vardır.

Bu parti, Kürt halkının varlığı ve vazgeçilmez ulusal haklarını, hukuksal ve politik olarak, Türkiye’de kabul ettirmenin mücadelesini vermelidir. Sola karşı olmayan liberal, demokrat bir parti olmalıdır. Politik ajitasyon ve propoganda- nın yanı sıra, aynı zamanda Kürt halkının sosyal, ekonomik ve kültürel durumu- nu iyileştirmek için somut programlar geliştirmeli ve bunları uygulamaya koy- ma mücadelesi vermelidir. Diğer bir deyişle, sadece tepki ve politizasyon parti- si olmamalıdır. Kürtlere, ulusal uyanışın bu aşamasında böyle bir parti gerekli- dir. Böyle bir parti, Kürt uyanışını, toplumsal, hukuksal ve politik kural ve ku- rumlara kavuşturmalıdır. Ulusal uyanış, coşku ve bilinç, kurumsal olanaklara kavuşmazsa, kendisini yeniden üretip gelişemez.

Görevi bu olan bir parti, beynini ve benliğini düşmana kaptırmamış tüm Kürtlere ve Kürdistanlılara açık olmalı ve onlara ulaşmayı amaçlamalıdır. Kuş- kusuz bu parti kapılarını, Kürt halkının sorunlarına çözüm bulmak ve Türki- ye’de demokrasi mücadelesine bu çatı altında katkıda bulunmak isteyen Türk aydınlarına da açık tutmalıdır.

Legal siyasal planda toparlayıcılık göreviyle yükümlü, politikası ve gideceği kitleleri belli böyle bir partinin yöneticilerinde bazı nitelikler aranmalıdır. Geniş

kitlelerden destek bulmayan bir yönetim, iç ve dış görevleri yerine getiremez. Yine bu dönemde siyasal kitle çalışmalarında yumuşak üslup çok önemlidir. Bu açıdan, Kürt kitlelerini etkileyen, yurtsever hareketin sosyal zeminini genişletebilecek kişilerin yönetime seçilmesi başarının önemli bir şartıdır. Geçmişin, sloganlara dayalı politik çalışma dönemi kapanmıştır. Üretken ve güncel bir politika sürdürmek esas hale gelmiştir.

Ateşkes ve Kürt örgütleri arasında başlayan diyalog, tek bir legal parti kuruluşu için iyi bir atmosfer yarattı. Bu durum, aslında Kürt politikacıları ve aydınları önüne ciddi, tarihi bir olanakta çıkardı. Kuzey Kürdistan'da legal düzeyde ulusal birlik gerçekleşti. Aslında Kürt hareketinin geldiği aşama, böyle bir adımı gerektiriyor. Ulusal demokratik harekete, aynı yurtsever güçler, özellikle şimdiye kadar çeşitli nedenlerle kenarda durmuş, birçoğu Türk siyasi partilerinde çalışmış ve halen politik geleceklere için o tür zeminleri tercih eden, ama şu anda buldukları zemin ile Kürt milli hareketi arasında "gel-git" duygusu içinde olanların da katılması gerekiyor. Bu günün ana görevi, işte bu kesimleri ulusal demokratik hareketin saflarına çekmektir. Diğer bir deyişle, Kürt Hareketiyle bu kesimlerin buluşmasını sağlamaktır.

Bu konuda, dar grupçu tavırlar nedeniyle belli eksiklikler ve hatalar yapılmıştır. İstenilen genişlikte adımlar atılamamıştır. Dileğimiz, hataları en aza indirmek; legal parti de içinde olmak üzere, etkili, yığmsal ve demokratik işlevli kurumların yaratılmasıdır. Bizim üye ve dostlarımız, öncelikle içinde çalıştıkları kurumun özelliklerini, işleyiş kurallarını, gelişmesini ve çıkarlarını esas almalıdırlar. Bağımsız ulusal kurumlar ancak bu biçimde oluşturulabilir. Kaldı ki, bizim, bu kurumlarda yer alan kadroların yeteneklerine ve yaratıcılıklarına güvenimiz vardır. Özgür insan ve kadro tipi yaratma anlayışımız, böylesi bir tutumu zorunlu kılmaktadır.

Parti Meclisimiz, Türkiye'de legal çalışmalara ve örgütlenmelere büyük önem vermektedir. Politik mücadele anlayışımız ve tüzüğümüz gereği, var olan legal kültürel ve siyasal Kürt kurumlarının içişlerine karışma anlamına gelecek tutumları yanlış buluyoruz. İlegal durumdaki partilerimizin ve legal kurumların işlevleri, zeminleri farklıdır. Bu gözetilmelidir. Çeşitli konularda görüşlerimizi açıklarız. Bunlar sürece denk düşen öneriler ise zaten uygulanır. Bunun dışında zorlamalar yanlışır.

Parti Meclisimiz, legal parti alanında son aylarda atılan adımların güçlenmesi için parti üyelerimizin ve dostlarımızın çaba göstermesini eğilim olarak saptamıştır. Yine liberal demokrat Kürt yurtseverlerin kendi anlayışlarına uygun yapacakları politik girişimleri, çok sesliliğin gereği olarak olumlu bulur ve bu tür girişimleri de dikkatle izlemek gerektiği kanısındadır. Bu kesimlerin çabalarını engelleme, ya da bu kesimlerin başlatacağı bir çalışmanın, basın yoluyla ve kitleler arasında gerçeklere uymayan iddialarla saptırma girişimlerini kesinlikle doğru bulmaz. Kürt hareketi kendi içinde politik çoğulculuğa alışmak zorundadır.

Oldukça hassas politik bir dönemden geçiyoruz. Bu dönemde ulusumuzun temel haklarına kavuşması için, Kürt partileri tarihi bir sorumlulukla karşı karşıyadırlar. Soğuk savaş sonrası politik düzenlemelerde, Kürt ulusunu taraf haline getirecek politik yetenek gösterilmelidir. Bu da, dünyadaki ve Ortadoğu'daki değişim sürecinin özelliklerini iyi kavramaya bağlıdır. Kürt hareketi, ulusumuzun çıkarlarına denk düşen, dünyadaki gelişmenin özellikleri içinde uygulanma olanakları olan politik konseptleri geliştirmeli; uluslararası ve bölgesel güçleri bu konseptlerin hayata geçmesi için zorlamalıdır. Partimiz, bu yönteki politik önermelerin, ulusumuzun geleceğini özgürce belirlemesinin yollarını açacağı kanısındadır.

Türk devleti, Kürt hareketini terörün kıskacında tutmanın tüm hileli yollarını deniyor. Devlet, Kürt halkının haklarını tanımaktan, barış ve yumuşamadan yana değildir. Barış ve yumuşama, devletin terörcü politikasının panzehridir. Parti Meclisimiz, denetlenebilir bir ateşkes sağlanması ve barış için her düzeyde girişimde bulunulması eğilimindedir. Bunun için çaba gösterilecektir. Kürt halkı ve siyasi güçleri barış istiyor, bu bizim de samimi isteğimizdir; ama Kürt halkı başını cellatlara teslim etmek durumuna da düşmeyecektir.

Türk devleti, Kürt sorununun çözümünü generallere havale etmiştir. "Şahinler", Kürdistan'ı boydan boya savaş alanına çevirmiş bulunuyorlar. Kürdistan, insansızlaştırılmaya çalışılıyor. Demirel'i, Çiller'i, İnönü'yü, Generalleri insanlık değil, Kürdistan'ın petrolü, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ve stratejik konumu ilgilendiriyor.

Dünya demokratik güçleri, insan hakları çevreleri Kürdistan'daki olaylara seyirci kalmamalı, barışçı çözüm için Türk devletine baskı yapmalıdır.

Partimiz, Kürdistan'daki çatışmalara dikkat çekmiştir. Şimdiden demokratik, barışçı ve adil planlar geliştirilemezse, Türkiye'de çatışmaların giderek Kürt-Türk çelişmesine dönüşmesi tehlikesi mevcuttur. Böyle bir gelişmeden Kürt halkı da, Türk halkı da büyük zarar görecektir. Şiddet çözüm değildir! Bu nedenle, en kısa sürede, silahlar susmalı, denetlenebilir bir ateşkes sağlanmalı, diyalog başlatılmalı ve Kürt sorununa barışçı ve demokratik, siyasi bir çözüm bulunmalıdır.

Herkesi bu yönde inisiyatif almaya çağırıyoruz. Partimiz, bunun için gereken her türlü görevi üstlenmeye hazırdır.

* * *

Parti Meclisimiz, örgütsel çalışmalarımızı değerlendirmiş, bazı eksikliklerimizi belirlemiştir. Bir çok konuda var olan Potansiyelimizin yeterince ve zamanında harekete geçirilmediği bu konuda eksiklerin tespit edilip derhal çalışmalara girilmesi kararı alınmıştır.

Birlik Kongremizin üzerinden on ay geçmiştir. Bu kısa süre içinde, değişik politik geleneklerden grup ve kadroların oluşturduğu partimizde, üyelerimizin önemli ölçüde kaynaştıklarını, Parti Meclisimiz saptamıştır. Grup eğilimlerinin hemen hemen tümüyle "söndüğü" saptaması, Kongremizle önemi bir örneği ve-

rilen Birlik politikasının başarısı olmuştur. Bu sonuç, Partimize ve yöneticilere, birlikçi politikada büyük moral sağlamıştır. Ulusal demokratik hareketin birliği yönünde önemli başarılar elde ettik; ama bu alanda henüz başarmamız gereken görevlerimiz vardır.

Parti Meclisimiz, kongre kararımız doğrultusunda, Kuzey Kürdistan'da ulusal demokratik çerçevede örgütsel birlik yapabileceğimiz örgüt, çevre ve kadroların bulunduğu ve bunlarla birliğin gerçekleştirilmesi için çalışmalara hız verilmesi gereğine işaret etmiştir. Bu doğrultuda diğer çevre ve gruplarla ilişkinin yanı sıra partimizle, yurtdışında DEV YOL geleneğinden gelen Kürt arkadaşların oluşturduğu çevre arasında sağlanan platform, birlik yolunda atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Parti Meclisi, Yürütme Kurulu'nun Aralık 1992'de hazırlayıp Parti içinde tartışmaya açtığı "Acil istemler Programı" nı görüşüp son şeklini vermiştir.

Ulusumuzun haklı davasında başarıya ulaşması, birlik ve mücadeleye bağlıdır. Parti, mücadelenin vardığı bu amaçtan ve gelecekte umutludur.

Ağustos 1993

Hevgirtin - PDK

Hevgirtin - Partiya Demokrat a Kurdistan

Parti Meclisi

Hevdem

ABONE KARTI

Adı Soyadı : .....

Adresi : .....

.....

Abone Süresi :   Yıllık   6 Aylık

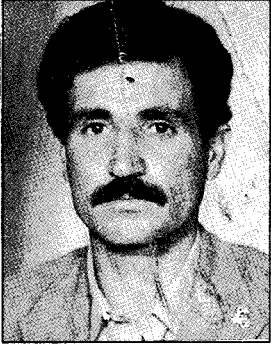
HESAP NO :

Kurtuluş PARLAK Akbank İst. Aksaray Şubesi 0009016-7/A00/01

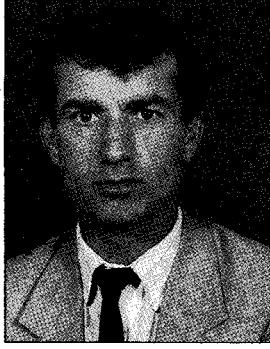
Pamukbank İst. Aksaray Şubesi 102-01225043

Not : Abone kartı ile birlikte banka dekontunu dergi merkezine gönderdiğinizde derginiz adresinize postalanacaktır.

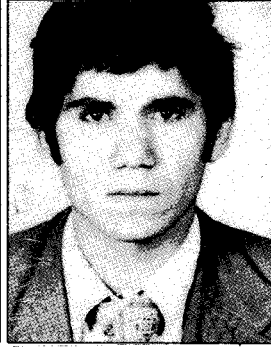
Lütfen fotokopisini çekiniz.

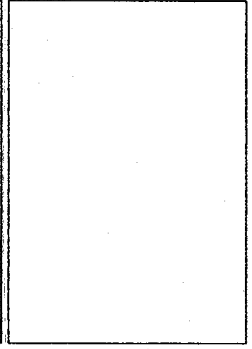
Hüseyin BAYIK
(1954 - .....)

A. Melik ALTAN
(1961 - .....)

İzzettin ALTAN
(1960 - .....)

İdris DİRİSAN

Sömürgeciler Kürdistan'da yürüttükleri kirli savaşta sivillere yönelik katliamlarına her geçen gün bir yenisini ekliyorlar. 26 Ağustos 1993 günü Kozluk Derşewan köyünde Dört yurtsever demokratın kontra güçlerince katledilmesi bu örneklerden biridir.

Katliamlar Kürt Ulusal Demokratik Mücadelesini durduramaz.

Hevdem

ARYA YAYINCILIK DAĞITIM VE PAZARLAMA LİMİTED ŞİRKETİ

Ordu Caddesi Dağarcık Sokak No : 32/14 Aksaray
Tel : 631 49 42 - 533 48 33 İSTANBUL

- TÜM YAYINEVLERİNİN KÜRTLER VE KÜRDİSTANLA İLGİLİ KİTAPLARI
- TARİH SETİ
- ARAŞTIRMA İNCELEME SETİ
- DİL - KÜLTÜR - EDEBİYAT SETİ
- KARIŞIK SET

TAKSİTLE KİTAP SATILIR
ÖDEMELİ, % 30 İNDİRİMLE ADRESİNİZE GÖNDERİLİR.
BROŞÜR İSTEYEBİLİRSİNİZ.

Hevden

